

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Ludvík Kubíček

Trilogie Ježíš Nazaretský Benedikta XVI.
z pohledu fundamentální teologie

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Praha 2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Náchodě dne 30.11.2014

Ludvík Kubíček

Bibliografická citace

Trilogie Ježíš Nazaretský Benedikta XVI. z pohledu fundamentální teologie

Diplomová práce

Autor: Ludvík Kubíček

Vedoucí práce: ThLic. David Bouma, Th.D.

Rok: 2014

Počet stran: 103

Anotace

V této diplomové práci si autor klade za cíl nalezení zajímavých témat v trilogii Ježíš Nazaretský Benedikta XVI. a jejich přínos pro fundamentální teologii. Autor práce zohledňuje ostatní prameny teologické práce Josepha Ratzingera a jeho produkci jako nejvyššího pontifika Benedikta XVI.. Práce představuje pohled Josepha Ratzingera na využití empirických metod, zejména historicko-kritické metody, při studiu Bible, historickou věrohodnost Janova evangelia a jeho autorství a vnitřní proces vzniku textu v církvi.

Dále práce pojednává o přínosu Janova evangelia pro vnitřní poznání Ježíše Krista a vyvozuje důsledky z empirického redukcionismu pro poznání Ježíšova božství. Autor práce nakonec pojednává o tématu pravdy a lásky jako možnosti rozpoznání jejich zdroje v Bohu. Okrajově je zmíněna úloha Panny Marie jako pomocnice při studiu Písma a prohlubování vztahu křesťana ke Kristu.

Klíčová slova

Joseph Ratzinger, Benedikt XVI., Ježíš Nazaretský, historicko-kritická metoda, Janovo evangelium

Abstract

Trilogy Jesus of Nazareth, Pope Benedict XVI. from the perspective of fundamental theology

Ludvík Kubíček

In this thesis, the author aims to finding interesting topics in the trilogy, Jesus of Nazareth of Pope Benedict XVI. and their contribution to fundamental theology. The author takes into account the other sources from theological work of Joseph Ratzinger and his production as Supreme Pontiff Benedict XVI. Work represents the view of Joseph Ratzinger on the use of empirical methods, particularly the historical-critical method in the study of the Scripture, the historical credibility of the Gospel of John and his authorship and the internal process of the text in Church.

The thesis also discusses the benefits of the Gospel of John for internal knowledge of Jesus Christ and draws conclusions from the empirical reductionism for understanding Jesus' divinity. The author then discusses the topic of truth and love as the possibility of recognizing their source in God. Marginally mentions the role of the Virgin Mary and her helping to the study of Scripture and deepen relations between Christians and Christ.

Keywords

Joseph Ratzinger, Benedikt XVI., Jesus ot Nazareth, historical-critical method, The Gospel of John

Počet znaků včetně mezer: **191 647**

Počet stran bez anotací a příloh: 103

Obsah

Obsah	5
Předmluva	10
Úvod.....	11
1. Joseph Ratzinger	14
2. Písmo svaté	15
2.1. Historicko-kritická metoda.....	15
2.1.1 Hranice přírodních věd.....	16
2.1.2 Funkční racionalita a osvícenská filozofie.....	16
2.1.3 Zkoumání složitých textů empirickými metodami.....	17
2.1.4 Evangelia jako zkoumaný text	17
2.1.5 Přesah evangelia v čase.....	18
2.1.5.1. Vstup do událostí evangelií.....	18
2.1.5.2 Vstup evangelia do současnosti	19
2.1.6 Evangelium o čem nebo o Kom?	20
2.1.6.1 Boží království v Osobě.....	21
2.1.6.2 Boží království ve společenství osob	21
2.1.7 Evangelium a Slovo Boží.....	22
2.1.7.1 Preexistence Slova	22
2.1.7.2 Inkarnace Slova.....	22
2.1.7.3 Slovo promlouvající ve stvoření	22
2.1.8 Evangelium jako Slovo Boží.....	23
2.2 Historicko-kritická metoda v exegezi - přínos s rizikem	24
2.2.1 Manipulace se Slovem božím	24
2.3 Jiný pomocník při exegezi	25
2.3.1 Racionalita jako nástroj Antikrista.....	25
2.3.2 Pokušitel - teolog a znalec Písma.....	26
2.3.2 Výklad Písma bez skandálů	26

2.3.3 Evangelia bez strachu a proto bez radosti	27
2.4. Policisté a evangelisté	28
2.4.1 Dějinná událost a její historie.....	29
2.4.2 Policejní zpráva a zpráva evangelisty	29
3. Janovo evangelium.....	31
3.1. Analýza citací Písma svatého.....	31
3.1.1. Starý zákon.....	31
3.1.2. Nový zákon	32
3.2. Gnostický původ Janova evangelia	32
3.2.1 Gnóze v Janově evangeliu.....	33
3.2.2 Janovo evangelium v gnózi	33
3.2.3 Starozákonní základy Janova evangelia.....	35
3.2.3.1 Filipovo svědectví.....	35
3.2.3.2 Prorocký základ evangelia	35
3.2.3.3 Nový Mojžíš.....	36
3.2.3.4 Liturgické jeviště Ježíšových promluv.....	37
3.2.3.5 Důležitost těla v evangeliích	37
3.3 Pojetí významu „historická zpráva“ v evangeliu	38
3.3.1 Banální vzpomínka na události	38
3.3.2 Pochopená dějinná událost.....	39
3.3.2.1 Prohlubování poznání v Duchu svatém a církvi.....	39
3.3.2.2 Janovo rozpomínání v Lukášově evangeliu	40
3.3.3 Hranice poznání přírodních metod.....	41
3.3.3.1 Modlitba jako hranice empirické zkušenosti.....	41
3.4 Autor Janova evangelia a listů	43
3.4.1. Evangelista Jan.....	44
3.4.1.1 Závěry empirických metod	44
3.4.1.2 Církevní tradice.....	45

3.4.1.3 Škola evangelisty Jana	46
4. Ježíš Nazaretský	47
4.1. Kdo jsi a odkud?	47
4.1.1 Problém chápání technického smýšlení	48
4.2. Lidské výklady Ježíšova lidství	48
4.2.1 Liberální učitel	49
4.2.1.1 Ježíšova svoboda v Otci	50
4.2.2. Rebel, který ztroskotal	50
4.2.2.1 Nezdařená jeruzalémská revoluce	51
4.2.2.2 Kdyby existoval Bůh	53
4.3 Otče oslav své jméno	54
4.3.1 Analýza Písma svatého	54
4.3.1.1 Matoušovo evangelium	55
4.3.1.2 Markovo evangelium	55
4.3.1.3 Lukášovo evangelium	56
4.3.1.4 Synoptická evangelia	57
4.3.1.5 Janovo evangelium	57
4.3.2 Poznání Ježíše jako Syna	58
4.3.2.1 Syn	59
4.3.2.2 Syn v Getsemanech	60
4.3.2.3 Poznání lásky Syna	61
4.3.2.4 Ježíšovo sebe-vydání jako dar Trojice	62
4.3.3 Eucharistická úcta jako přijímání pochopeného Syna	63
4.3.3.1 Datace poslední večeře	63
4.3.3.2 Ustanovení eucharistie	64
4.3.3.3 Trpící Boží pastýř v eucharistii	65
4.3.4 Ježíšovo lidství	68
4.3.4.1 Znalost podle těla	68

4.3.4.2 Panna Maria - poznání Ježíše z nitra.....	69
4.4 Vědecká gnóze v křesťanství	71
4.4.1 Svědectví a setkání.....	73
4.4.2 Existence vzkříšeného Ježíšova těla.....	75
4.4.3 Sobota Izraele a třetí den židokřesťanů.....	77
5. Poznání pravdy.....	78
5.1 Pontius Pilát jako pragmatik a skeptik	78
5.1.1 Pilátova kariéra	78
5.1.2 Ateista, skeptik nebo bezbožný cynik?	79
5.1.3 Logos, Mart a Hádes	80
5.1.4 Konflikty pravd v římské (Evropské) říši	81
5.1.5 Volba mezi láskou a pravdou.....	81
5.1.6 Nutnost svobody pro pravdu	82
5.2. Barabáš a Pilát, muži zbavení svobody.....	83
5.3 Karikatura Pilátova a Barabášova Boha.....	84
5.3.1 Bůh Ježíše Barabáše.....	85
5.3.2 Bůh Pontia Piláta.....	86
5.3.3 Bůh Ježíše Barabáše a Pontia Piláta.....	86
5.3.4 Neúspěch Piláta - vítězství pro lidstvo.....	87
5.3.5 Ecce homo - vyznání Boha Ježíše Krista	88
6. Zjevení Boží Lásky v lásce lidské.....	89
6.1. Dialogický charakter lásky.....	89
6.1.1 Láska Syna a Otce.....	90
6.2 Láska muže a ženy jako archetyp lidské lásky.....	91
6.2.1 Utrpení jako očišťující cesta lásky	91
6.2.2 Trpělivost a důvěra jako naplnění Boží vůle.....	92
6.2.3 Láska v Kristu před světem a pro svět	94
6.2.4 Pravda a láska.....	95

Závěr	97
Bibliografie:	100
Seznam použitých zkratek.....	101

Předmluva

Po svém návratu do církve jsem jako jednu z prvních knih přečetl knihu od sv. Augustina z Hyppo *Vyznání*, následovala kniha *Spisy apoštolských otců, kniha Zvyky cenobitů a léky na osm základních neřestí* od sv. Cassiana, četba Písma a samozřejmě *Katechismus katolické církve*. Za své první tři roky od návratu do církve jsem doslova hltal knihy světců a snažil jsem se dohnat zameškané, zatím alespoň v základních vědomostech nutných pro život katolíka. V tomto období se mi také do rukou dostala encyklika Benedikta XVI. *Deus caritas est*. Po jejím přečtení následovaly další magisteriální dokumenty i teologická díla Josepha Ratzingera. Jak mi postupem času studium teologie rozšiřovalo a prohlubovalo vědomosti, začínal jsem i lépe chápat Ratzingerovy knihy, které jsem do své četby zahrnoval. Během počátků studia teologie, kterou studuji při zaměstnání, mi ale nezbývalo mnoho času na hlubší zamýšlení se nad těmito knihami.

V mém zaměstnání se často setkávám s kolegy, kteří se chtějí dozvědět „něco o víře“, nebo se mnou často až agresivně diskutují (kontrolovaná agrese patří k jejich profesi, takže ji nevnímám nijak špatně). Tyto diskuze a neustálé vysvětlování víry nevěřícím kolegům ale ovlivnily směr mého posuzování argumentů a jejich užití. Moje užívání argumentů pro zdůvodnění racionality víry a její kredibility i výběr důležitých témat bylo ve značné míře určováno tím, že jsem je užíval v původním apologetickém smyslu. A musím přiznat, že mne neustálé hledání argumentů pro vysvětlení a obhájení víry často unavovalo právě z důvodu, že jsem musel zůstat u vnějšího poznání Krista, abych mohl svou víru, alespoň trochu srozumitelným způsobem vysvětlit kolegům.

Úvod

Trilogii Ježíš Nazaretský Josepha Ratzingera lze zařadit do směru nové evangelizace. Záměrem Josepha Ratzingera není polemika s ateisty nebo mezináboženský dialog. Trilogie Ježíš Nazaretský je určena křesťanům a je tak směřována do nitra církve. Joseph Ratzinger vyvrací vědecké nebo polovědecké názory různých skupin křesťanů a zároveň poskytuje správný výklad evangelií a to, jak mají být základní pravdy víry chápány. Autor trilogie se tak snaží, aby křesťan mohl správně jednat ve svém osobním životě a ve vztahu k Bohu a tento život aby se pak mohl projevat i před světem. Život křesťana je ovlivňován jeho chápáním toho, co je křesťanství – tedy kdo je Ježíš Kristus. V trilogii lze pozorovat podobné užívání argumentů, jak je užíval Romano Guardiny. Joseph Ratzinger nejdříve vyvrací pokřivené chápání osoby Ježíše Krista, vysvětluje, kým Ježíš nebyl, ukazuje na nebezpečí, která mohou vyplývat z různých směrů myšlení a užívání různých metod, aby nakonec (mnohdy krátce) shrnul, kým Ježíš doopravdy byl a je. V díle *Svět a osoba* Romana Guardiniho lze vysledovat poněkud negativní pohled na určité názory té doby, přesto se nenajde mnoho lidí, kteří by R. Guardiniho označili za nesnášenlivého teologa. Stejně tak v trilogii Josepha Ratzingera je možné tento způsob argumentace nalézt. Ale ani v případě Josepha Ratzingera není možné říct, že by byl nesnášenlivým teologem nebo člověkem. A je možné dodat, že Joseph Ratzinger byl četbou R. Guardiniho ovlivněn, takže způsob argumentace v trilogii je možné považovat za ovlivněný příkladem R. Guardiniho. Pokud by Joseph Ratzinger chtěl veškerá negativní stanoviska vyvážit rozbořením pozitivního přínosu a kladných stránek různých autorů a jimi užívaných metod, stěží by vystačil s třemi útlými svazky trilogie a jeho dílo by se mohlo rozrůst spíše do rozměrů summy sv. Tomáše Akvinského. Způsob argumentace, osobní postoje i nutnost vtěsnat značné množství informací do tří slabých knih musí brát čtenář trilogie v úvahu. V opačném případě hrozí, že dojde k vytvoření názoru o nesnášenlivosti J. Ratzingera k určitým teologům, nebo k názoru o nekritické kritice různých metod naším autorem. V této diplomové práci není možné zařadit další teze a osobní názory Josepha Ratzingera, které by mohly vyvážit zdánlivě přehnaný kritický přístup k různým názorům.

Ze zaměření trilogie a autorem užívané argumentace vyplývá obsah této diplomové práce. Lze se domnívat, že Joseph Ratzinger, ať vědomě nebo nevědomě, chce působit jako závaží na jedné misce vah. V době, kdy je historicko-kritická metoda často jen nekriticky přijímána, varuje Joseph Ratzinger před nebezpečími, která z této metody mohou vzejít. Historicko-kritické metodě, zejména nebezpečí z užívání empirických metod v exegezi se Joseph Ratzinger věnuje na různých místech trilogie. V této diplomové práci tak bude věnována část omezením, která jsou v historicko-kritické metodě obsažena právě pro užívání čistě empirického přístupu přírodních věd. Papež František v promluvě ze dne 30.10.2014 uvedl, že nás někdo přesvědčil o neexistenci zlých duchů. Před stejným nebezpečím varuje v trilogii Joseph Ratzinger, který se snaží ukázat, že za zdánlivě vědeckým přístupem v exegezi nestojí jen osoba teologa, ale nelze vyloučit vliv Pokušitele. Joseph Ratzinger se také věnuje rozboru různých teorií vzniklých demytologizací Písma svatého a osoby Ježíše Krista. Do této práce proto budou zařazeny Ratzingerovy závěry o tom, zda Ježíš byl anarchistickým buřičem nebo liberálem, který se pokoušel zrušit kult. Analýzou citací užitých Josephem Ratzingerem v trilogii Ježíš Nazaretský se pokusíme zjistit, které evangelium je pro našeho autora důležité pro pochopení osoby Ježíše Krista a jeho vztahu k Bohu-Otci. Část trilogie je věnována Janovu evangeliu a tzv. Janovské škole v Efezu. Autor se zde věnuje otázkám historicity Janova evangelia a jeho autorství. Pokouší se zjistit, zda je tradice církve ve shodě s moderním bádáním o původu Janova evangelia a zda za autorstvím stojí konkrétní osoba, nebo se jedná o teologický konstrukt křesťanské obce v Efezu. V souvislosti s Janovskou školou bude v této diplomové práci pojednán vliv gnóze na křesťanství a chápání Krista jako Vykupitele. Na základě výpovědi Josepha Ratzingera o důležitosti Janova evangelia se pokusíme vyvodit důsledky pro správné chápání událostí Poslední večeře a Eucharistie jako reálné přítomnosti osoby Ježíše Krista pod způsobou chleba a vína. V dnešní době překvapuje katolíky projevovaná neznalost nebo nepochopení reálné přítomnosti Krista v Eucharistii. Kapitola o Eucharistii proto může být do této diplomové práce zařazena, protože přesvědčení mnoha katolíků odpovídá názoru, že reálná přítomnost Krista pod způsobou chleba není možná, je nevěrohodná nebo přinejmenším odporuje současnému vědeckému poznání a tomu, co je možné. Názory na to, co je možné a co je nemožné (na základě formování myšlení čistě empirickými metodami), protože to odporuje současnému vědeckému poznání, se zřetelně projevují na pochopení Ježíšova zmrtvýchvstání.

Proto Joseph Ratzinger v druhém dílu trilogie věnuje značný prostor otázce vzkříšení Krista. V kapitole této diplomové práce věnované zmrtvýchvstání se budeme zabývat otázkou existence těla vzkříšeného Ježíše a tomu, jaký vliv mělo setkání se Vzkříšeným na prvotní žido-křesťanskou obec. Poslední kapitoly diplomové práce budou věnovány otázkám možnosti poznání pravdy a důvodům, které k poznání pravdy mohou vést nebo naopak mohou poznání pravdy bránit. Jako poslední bude do diplomové práce zahrnuto téma lásky, která má být nejdůležitějším argumentem při vysvětlování Tajemství.

Pro zpracování této diplomové práce byla zvolena metoda induktivně deduktivní analýzy, protože autor této práce intuitivně pochopil, že je pro pochopení celkové výpovědi trilogie nejlepší. Tato metoda ale vyžaduje nejenom sběr co největšího množství dat, ale také jejich (alespoň schematické) zanesení do zpracovávaného celku. Trilogie Ježíš Nazaretský je syntézou myšlení a názorů Josepha Ratzingera, které byly formovány po celou dobu jeho života a to nejen jako teologa a papeže, ale také katolíka. Každé jednotlivé téma uvedené v trilogii a následně zpracovávané v této diplomové práci by tak vyžadovalo písemné zpracování dalších knih a magisteriálních dokumentů v rozsahu, který by zcela překročil rámec diplomové práce. Z těchto důvodů byly použity pouze některé knihy Josepha Ratzingera a krátké odstavce magisteriální produkce Benedikta XVI. Zejména dokumenty psané již papežem Benediktem XVI. lze označit za syntézu jeho životního díla. Výběr témat a jejich zpracování v době působení Benedikta XVI. v úřadu papeže ukazují, jaká témata považoval za nejdůležitější pro dialog s ateisty, příslušníky jiných vyznání a křesťany. V rámci induktivní analýzy bude provedeno zpracování a vytipování základních témat pro diplomovou práci a z trilogie Ježíš Nazaretský i ostatní produkce Josepha Ratzingera budou vybrány nejdůležitější teze nebo názory. Tyto teze budou zpracovány do jednotlivých kapitol diplomové práce. Zároveň bude provedena analýza citací z Písma svatého v trilogii a analýza evangelií. Tato analýza poslouží k rozpoznání záměru autora trilogie, které evangelium a proč považuje Joseph Ratzinger za nejdůležitější při poznání osoby Ježíše Krista. Deduktivní část bude v krátkých odstavcích zařazena na konec kapitol a ve větším celku bude zařazena v závěru práce věnované pravdě a lásce. V deduktivní části se pokusíme nejen shrnout záměr autora trilogie, ale z celku jeho produkce (zejména z trilogie Ježíš Nazaretský) bude vyvozen závěr využitelný pro obhájení kredibility křesťanství nebo využitelný pro demonstraci působení Krista v životě pokřtěných.

1. Joseph Ratzinger

Bývá zvykem, že po úvodu je do diplomové práce zařazen krátký životopis osoby, jejíž dílo má být zpracováno. Aniž by se jednalo o snahu si ulehčit práci, je možné odkázat na skvěle zpracovaný životopis Josepha Ratzingera v diplomové práci Pavla Frývaldského, který končí dnem 19. dubna 2005, kdy byl Joseph Ratzinger zvolen papežem a zvolil si jméno Benedikt XVI.¹ Dne 28. února 2013 Benedikt XVI. na svůj úřad papeže rezignoval.

V souvislosti s životem Josepha Ratzingera budou uvedeny pouze dvě události, které mají vliv na zpracování tématu této diplomové práce, protože objasňují souvislosti událostí Ježíšova života a vysvětlují, proč je J. Ratzinger užívá v určitém kontextu.

Jako událost, která ovlivnila pozdější směřování teologické práce Josepha Ratzingera, je možné (v souvislosti s tématem této práce) zmínit rok 1969, kdy ještě přednášel na univerzitě v Tübingen. V rozhovoru s Peterem Seevaldem J. Ratzinger uvedl, že byl traumatizován závěry plenární studentské schůze, na které s Ulrichem Wickertem navrhli, aby se sdružení Evangelické teologie distancovalo od obsahu letáku s nadpisem „Ježíš Pán-partyzán Käsemann“. Při této odpovědi také uvedl, že byl svědkem toho, jak byla zničena vůle sloužit víře a místo toho nastoupily fanatické ideologie, které používaly nástroje křesťanství.² Teologie osvobození a silné zaměření proti marxistickým ideologiím ovlivnily život Josepha Ratzingera.

Celkový postoj k životu křesťana vyjádřil Joseph Ratzinger v roce 1985 při rozhovoru s Vittorio Messorim: „*Což snad správné jednání nepředpokládá správné myšlení?*“.³

Tato věta, která je syntézou Ratzingerova pojetí důležitosti základů víry vypovídá i o tématu trilogie. Jak a jaké základy víry mají být důležité a které nakonec umožní správné misijní působení.

¹ Srov. FRÝVALDSKÝ, Pavel. *Christologie v díle Josepha Ratzingera: diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. Vedoucí diplomové práce prof. Ctirad Václav Pospíšil.[cit. 27.dubna 2014]. Dostupné na: < <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/14891/>>.

² Srov. SEEWALD, Peter. *Joseph kardinál Ratzinger: Křesťanství na přelomu tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997, str. 55n.

³ Srov. RATZINGER, Joseph. *O víře dnes: rozhovor s Vittorioem Messorim*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994, str. 18n.

Událost z roku 1969 ukazuje na důvody, proč Joseph Ratzinger i v trilogii Ježíš Nazaretský silně vystupuje proti zneužívání víry politikou, různými ideologiemi a teologií osvobození.

2. Písmo svaté

Kdo nezná Písmo, nezná Krista. Tento známý výrok sv. Jeronýma cituje Benedikt XVI. ve své homilii ze dne 14.11.2007.⁴

Jak ale má podle J. Ratzingera, nyní emeritního papeže Benedikta XVI., věřící číst a chápat Písmo, aniž by upadl do omylu?⁵ Podávají evangelia historicky věrohodné zprávy o událostech, které se udály za Ježíšova života? V trilogii Ježíš Nazaretský užívá Joseph Ratzinger Písmo svaté jako základ k porozumění Ježíšově osobě. Odkazů na církevní otce, nebo učitelský úřad církve je užíváno málo. V této kapitole se pokusíme zjistit, jaké výpovědi exegetů a teologů o empirických metodách, o zvláště výhradním užívání historicko-kritické metody považuje Joseph Ratzinger za pomýlené, jak mají být výpovědi o Ježíši Kristu v evangeliích chápány a jaké výpovědi považuje autor trilogie za nejdůležitější.

2.1. Historicko-kritická metoda

V úvodu prvního dílu Joseph Ratzinger uvádí, že historicko-kritická metoda má své hranice, které zabraňují jejímu uživateli, při výhradním užívání empirických metod v exegezi, poznat osobu Ježíše Krista a dojít k dalším výpovědím knih Písma, které empirické poznání přesahují. Joseph Ratzinger k užívání výhradnímu užívání těchto metod uvádí, že každý kdo studuje Písmo, musí znát jejich omezení.⁶ Téměř v každé kapitole trilogie lze nalézt část věnovanou závěrům historicko-kritického zkoumání Písma.

V těchto částech rozebírá Joseph Ratzinger závěry exegetů a teologů, které nesprávně ovlivnily, nebo ovlivňují pochopení základů víry a podává vlastní stanoviska a vysvětlení.

⁴ Srov. BENEDIKT XVI, papež. *Otcové církve od Klementa Římského po Augustina*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, str. 141.

⁵ Srov. BENEDIKT XVI, papež, *Otcové církve*, str. 142.

⁶ Srov. RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, I. díl*. 3. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011, str. 5nn.

Pro hlubší pochopení užívání empirických metod v exegezi budou tyto metodologické úvody J. Ratzingera vyhledány i v jiných publikacích a zahrnuty do této podkapitoly.

2.1.1 Hranice přírodních věd

J. Ratzinger uvádí, že základním nedostatkem historicko-kritické metody, při jejím užití k pochopení tajemství Zjevení, je její vlastní základ, protože historicko-kritická metoda je založena na empirických metodách přírodních věd.

Tyto metody jsou vhodné pro zkoumání přirozených - přírodních jevů, kde je možné v kontrolovaných nebo předvídatelných podmínkách provést experiment, který by mělo být možné zopakovat, nebo alespoň jasně pozorovat.⁷ Proniknutí přírodních metod do duchovní oblasti vytvořilo pojem reality, ve které je pro potvrzení existence, nebo neexistence transcendentní bytosti požadována validace experimentem.⁸

Joseph Ratzinger dodává, že Bůh si nenechá vnutit experiment a pokusům o verifikaci Jeho existence se „vzpírá“. Autor trilogie z části žalmu: „... kde mě pokoušeli vaši otcové (chtěli mi vnutit experiment), kde mě chtěli zkoušet, i když viděli mé činy“(Žl 95,9) vyvozuje, že Bůh jedná skrytě a Jeho přítomnost lze rozpoznat v Jeho jednání v dějinách světa i konkrétního člověka. Naše poznání Boží přítomnosti je ale zastřeno moderním pojmem reality, který byl vytvořen v „západní“ kultuře.⁹

2.1.2 Funkční racionalita a osvícenská filozofie

Pro současnou vědeckou a technickou mentalitu „Západu“ a chápání toho, co je reálně existující, užívá Joseph Ratzinger pojem *funkční racionalita*.

Tato racionalita ve svém důsledku vylučuje Boha z veřejného vědomí, protože za reálné je považováno to, co lze empiricky prokázat.¹⁰

⁷ V současnosti toto tvrzení není zcela pravdivé, protože pozorování srážek subatomárních částic není možné sledovat jinak, než pozorováním jevů, které při srážkách vznikají. Nejde tak o pozorování jevu - děje samotného, ale toho jak se zkoumaný jev projevuje ve svém okolí. Zda má tak atomová fyzika blíž k teologii, nebo teologie k atomové fyzice je otázkou spíše filozofickou a filologickou. Jistá podobnost zde ale je. Pokud si mohu dovolit srovnat objekt zájmu atomové fyziky a "Objekt" zájmu teologie, kterým je Bůh sám, je způsob "zkoumání" podobný. Na projevech viditelných a sledovatelných jevů je odvozována existence toho co ještě nevidíme. Je nutné zmínit, že z Boha nelze dělat předmět zkoumání, přesto je teologie zkoumáním Toho, který se nám zjevuje.

⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 138n.

⁹ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 139.

¹⁰ Srov. RATZINGER, Joseph. *Evropa Benedikta z Nursie v krizi kultur*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, str. 27n.

S přijetím funkční racionality do západní kultury podle J. Ratzingera souvisí i přílišný důraz na pozitivistickou osvícenskou filozofii, která právě proto, že je anti-metafyzická, odsouvá Boha ze svého zkoumání. Bůh tak v této filozofii nemá a nemůže mít místo.¹¹

2.1.3 Zkoumání složitých textů empirickými metodami

Joseph Ratzinger v knize *Eschatologie: smrt a život věčný* podává rozšiřující stanovisko k empirickým metodám v exegezi Písma svatého. K oblasti toho, co může být poznáno historicko-kritickou metodou, uvádí, že hranice metody je dána tím, co je pro současnou vědu pravdivé. Metodologické hranice empirických metod vycházejí z funkční racionality, pro kterou je existence Boha neprokazatelná. V případě zkoumání dějin může historik docházet k jistotě při zkoumání archeologických nálezů, datování listin a sociálních podmínek. Může vyjádřit hypotézu o správné interpretaci textů. Při výkladu složitějších textů se ale nemůže vyhnout svému vlastnímu předporozumění, které bude do značné míry určováno užitou metodou.¹²

2.1.4 Evangelia jako zkoumaný text

V metodologických, kulturních a filozofických východiscích empirických metod a z nich vycházející historicko-kritické metody užívané v exegezi nalézá Joseph Ratzinger metodologické omezení při zkoumání textů Písma svatého.

Výklad Bible je podle Josepha Ratzingera závislý na filozofii a ideologii vědeckého přístupu, který daná metoda používá.¹³ Z toho důvodu nemůže historik potvrdit, zda Ježíš byl jako člověk i Bůh, který se svým učedníkům zjevoval svým životem a v podobenstvích.¹⁴

Empirickými metodami zkoumaná evangelia odtrhují Ježíše víry od historického Ježíše, protože rekonstrukce pouhé historie nemůže utvářet současnost.¹⁵

Takové rekonstrukce, podle Josepha Ratzingera, zakrývají význam Ježíšových slov a znemožňují aktualizaci evangelia a pochopení Ježíše v současnosti.

¹¹ Srov. RATZINGER, J. *Evropa Benedikta z Nursie v krizi kultur*, str. 33n.

¹² Srov. RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a život věčný*. Brno: Barrister & Principal, 2008, str. 20n.

¹³ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes: Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 136n.

¹⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 12.

¹⁵ Srov. RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství*. 1. úplné české vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, str. 140n.

Na základě současného empirického myšlení, které také přejala historicko-kritická metoda, proto nelze přijmout, že Ježíšova slova jsou stále platná.¹⁶ Joseph Ratzinger považuje závěry vzniklé z takových zkoumání za *Ježíše vykonstruovaného ve zkumavce historika* a dodatečný výtvar empirických metod.¹⁷

V první kapitole knihy *Eschatologie* věnované problému eschatologie a jejího významu pro víru uvádí Joseph Ratzinger, že je nutné oddělit historická zkoumání, která se týkají toho, jak se události Ježíšova života odehrály, od významu, který tyto události mají pro dnešního věřícího nebo hledajícího člověka. Význam osvojení a transpozice musí být oddělován od historických zjištění.¹⁸

2.1.5 Přesah evangelia v čase

Jeden z významů slova transpozice je *změna vzájemné polohy*. Jaký význam má pro Josepha Ratzingera evangelium lze zastřeně nalézt ve 3. kapitole I. dílu trilogie. Autor zde v souvislosti s vysvětlením pojmu evangelium uvádí, že: „*evangelium není řeč pouze informativní, je performativní - není to jen sdělení, ale i akce, působící síla, která vstupuje do světa a přitom uzdravuje a proměňuje.*“¹⁹ Název této podkapitoly tak není zcela přesný, protože transpozice ve smyslu změny vzájemné polohy předpokládá výměnu prvků na pozicích.

Evangelium jako zvěst hlásaná Ježíšem jeho současníkům a stejně tak evangelium jako knihy Nového zákona mají podle Josepha Ratzingera moc proměňovat život lidí. Na otázku jak může „knih“ proměnit život člověka se nyní pokusíme najít odpověď.

2.1.5.1. Vstup do událostí evangelií

Joseph Ratzinger v kapitole Mesiášova Tóra užívá knihu Jacoba Neusnera *Rabi mluví s Ježíšem*, který se jako židovský učenec v duchu (Duchu) zúčastnil Ježíšova života, zaznamenaného v Písmu svatém.

¹⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 181.

¹⁷ Srov. RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*, str. 140n.

¹⁸ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie: smrt a život věčný*, str. 19n.

¹⁹ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 45.

Důležité skutečnosti o metodě J. Neusnera uvádí Joseph Ratzinger, když píše, že J. Neusner pohlíží na víru křesťanů s hlubokým respektem, ale on sám zůstává při židovském výkladu Písma svatého.²⁰

J. Neusner ve své knize vstupuje mezi učedníky na hoře a naslouchá Ježíšovu slovu. Srovnává Ježíšova slova s učením Talmudu a Mišny. J. Neusner (věřící žid) se může ptát Ježíše, může s Ním mluvit přes propast minulosti.²¹

Joseph Ratzinger v souvislosti rozmluv J. Neusnera s Ježíšem zmiňuje i Neusnerovu otázku položenou jednomu z anonymních učedníků: „*Je tvůj Mistr, Syn člověka, skutečně pánem nad sobotou? A znovu se ptám, je tvůj Mistr Bůh?*“.²² J. Ratzinger konstatuje, že víra v Boží slovo umožňuje, aby člověk mohl vstoupit do živé přítomnosti Božího slova.²³

Právě víra v Boží slovo umožnila J. Neusnerovi aby se účastnil událostí evangelíí, ne jen jako minulost zkoumající historik, ale aby se mohl takřikajíc aktivně účastnit Ježíšova pozemského života. Přesto J. Neusner zůstal dál „*věrný Izraeli*“.²⁴

2.1.5.2 Vstup evangelia do současnosti

Druhý pohyb, který se děje při uskutečnění transpozice je Josephem Ratzingerem popisován na různých místech trilogie a je pro pochopení dějinného přesahu evangelia podstatný. Respektive je podstatný pro pochopení přijetí poselství evangelia konkrétním člověkem.

V části trilogie věnované výkladu podobenství zmiňuje autor, že je nutné přijmout poznané skutečnosti, které Ježíš učedníkům zjevuje v podobenstvích a učedník má vyjít za svůj dosavadní horizont poznání.

Přitom je důležitá spolupráce učedníka, ale také se může projevit nechuť přistoupit na nabízený pohyb, obzvlášť pokud se týká proměny vlastní existence.²⁵

Joseph Ratzinger o vývoji víry a proměně člověka evangeliem uvádí Pannu Marii jako příklad, jak má být Slovo evangelia přijímáno. Maria uvěřila Božimu slovu, které jí řekl anděl.

²⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 81n.

²¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 82.

²² RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 86.

²³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 82.

²⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 82.

²⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 138n.

Když našla dvanáctiletého Ježíše v chrámu, nerozuměla tomu, co jí její syn řekl, ale uchovávala Jeho slovo ve svém srdci a nechávala Jej tam zrát a růst. Sama Panna Maria byla na cestě a její víra v Ježíše procházela očišťováním, ale první krok bylo přijetí Slova do jejího srdce.²⁶

Z výpovědi autora trilogie vyplývá, že transpozice je proces víry, který zahrnuje poznání poselství evangelia a jeho současné přijetí.

Aby mohlo evangelium vstoupit do současné doby, do dějin konkrétního člověka i světa a mohlo je proměnit, je nutné přijmout evangelium v nitru člověka a v souvislosti s tím, pak může být přijato do dané kultury.

Transpozice - osvojení evangelia vyžaduje oba uvedené prvky – takřikajíc vnější poznání Ježíše a následné přijetí Jeho požadavků na život věřících. Oba směry se vzájemně ovlivňují a nelze zdůrazňovat jednu část před druhou.

Části, které z Neusnerovy knihy vybral Joseph Ratzinger, implicitně odkazují k dalším skutečnostem, proto se k těmto pasážím ještě později vrátíme na jiném místě této práce.

2.1.6 Evangelium o čem nebo o Kom?

Joseph Ratzinger v souvislosti s Ježíšovým hlásáním evangelia o Božím království uvádí, že současný překlad evangelia jako radostné zvěsti není dostačující. Autor zdůrazňuje, že slovo evangelium bylo součástí slovníku římského císaře, a byla jím označována jeho poselství v říši. Toto poselství zbožštěného císaře mělo zachraňující moc, bylo to slovo boha jeho lidem, ať již toto poselství obsahovalo cokoli.²⁷

Císař Augustus se sám označoval za mírotvorce ekumeny, po něm následující císaři již zcela zjevně dávali najevo, že se za bohy považují a požadovali s tím spojené pocty a svázali je s odpovídajícím kultem, jaký byl běžný pro jiné bohy panteonu. Autor trilogie srovnává Augustův titul na nápise z Priéne, kde je nazván zachráncem (sótér), s titulem ve Starém zákoně, tento titul Starého zákona je vyhrazen pouze Bohu.²⁸

²⁶ Srov. RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, Prolog*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2013, str. 85n. dál bude označována jako *III. díl*.

²⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 45.

²⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 43n.

Výpověď Josepha Ratzingera o Ježíšově hlásání a jeho zapsání v Novém zákoně i to, jak má být Slovo boží chápáno, lze rozpoznat v několika spolu souvisejících částech trilogie s přihlédnutím k dalším textům. Konstatování Boží království je blízko, označuje Joseph Ratzinger za ústřední poselství evangelia.

Podle autora trilogie je nutné chápat tento pojem v celku všech výpovědí v Novém zákoně, jednostranně zaměřené chápání tohoto výrazu je nedostatečné a zakrývá podstatu významu, tak jak jej chápal a používal Ježíš.²⁹

2.1.6.1 Boží království v Osobě

Jako první pojetí pro pochopení celého významu výrazu Boží království uvádí J. Ratzinger Origenovo označení Ježíše jako *autobasileia* - království v osobě. Výraz Boží království je tak christologií a výpovědí samotného Ježíše o sobě samém. V tomto významu lze chápat Boží království jako přítomnost Boha mezi lidmi. Přitom podle Josepha Ratzingera nesmíme ztratit ze zřetele, že Ježíš stále mluví jako Syn. Zjevuje vztah Otce a Syna, protože Ježíš je Bůh, a jelikož je Ježíš Bůh, jsou tyto výpovědi i christologií.³⁰

2.1.6.2 Boží království ve společenství osob

Druhou možností chápání je přítomnost Božího království v nitru člověka, odkud také působí a dál roste. Joseph Ratzinger uvádí, že i tento způsob chápání začal Origenes ve svém spisu o modlitbě, když uvedl, že v nás má prodlévat Bůh jako v chrámu a v nás panovat s Kristem.³¹

O eklesiologickém způsobu chápání, kdy církev byla chápána jako Boží království na zemi, píše Joseph Ratzinger poměrně obsáhlou část, protože rozvíjí teze o tom, jak bylo toto chápání zastřeno osvícenskou protestantskou teologií.³²

Pro tuto část dostačuje autorovo konstatování, že přes pokřivení eklesiologického významu je důležité Boží kralování nad světem, které se stále uskutečňuje v dějinách.³³

Toto kralování se uskutečňuje ve společenství s Ježíšem, který zvěstoval Boží království, ale nejednal a nebyl sám.

²⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 55.

³⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 47

³¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 47.

³² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 47nn.

³³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 50n.

Zvěstování se uskutečňovalo ve společenství Ježíše s jeho učedníky. I prosba učedníků, aby je Ježíš naučil modlit, vyjadřuje právě tuto jednotu ve slovech „Otče náš“.³⁴

2.1.7 Evangelium a Slovo Boží

Benedikt XVI. v posynodní apoštolské exhortaci *Verbum Domini* vykládá spolu související významy Božího Slova v kapitole nazvané „*Bůh, který mluví*“.³⁵

2.1.7.1 Preexistence Slova

Význam Slovo (*λόγος*) z Prologu Janova evangelia vykládá Benedikt XVI. tak, že je zřejmé, že Logos je od věků a nebyla doba, kdyby v Bohu On nebyl. Je Bohem. Toto Slovo, jímž je Syn, zjevuje lidem Boha tím, že ukazuje vzájemnou lásku mezi Otcem a Synem v Duchu svatém. Slovo zve lidstvo k tomu, aby na této vzájemné lásce měli lidé účast. Tímto Slovem se lidstvu zjevuje a sděluje³⁶ Bůh.³⁷

2.1.7.2 Inkarnace Slova

Slovo, podle již emeritního papeže Benedikta XVI., není možné chápat pouze tak, že zůstává u Otce: „*Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*“ (Jan 1,14), Syn narozený z Panny Marie se stává tím, kdo přebýval mezi lidmi. Slovo Boží v tomto dějinném okamžiku vstoupilo do dějin a stalo se lidstvu tak blízké, že s námi sdílí naši podstatu. Slovo Boží tak označuje osobu Ježíše Krista.

2.1.7.3 Slovo promlouvající ve stvoření

To jak se Bůh zjevuje - promlouvá skrze stvoření - vysvětluje Benedikt XVI. tak, že středem božího zjevení je osoba Krista, ale součástí Božího slova je celé stvoření, ve kterém se Slovo sděluje.

³⁴ Srov. RATZINGER, Joseph. *Církev jako společenství*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994, str.14n.

³⁵ Srov. BENEDIKT XVI., papež. *Verbum Domini: posynodní apoštolská exhortace o Božím Slově v životě a poslání církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. str. 19nn.

³⁶ Slovo sdělení je nutné chápat nejen jako předání „informací o“, ale i jako sebesdílání. Nejde jen o zjevení skutečnosti o Bohu. Slovo Boží není jen předaná informace, ale samo o sobě je tím, kdo se dává.

³⁷ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *Verbum Domini*, str. 20n.

V dějinách spásy dal pak Bůh slyšet svoje slovo lidem, když promlouval v Duchu svatém ústy proroků.³⁸ Tímto slovem je i kázání apoštolů a je tak předáváno v Tradici církve.³⁹

To lze dále doplnit slovy Josepha Ratzingera o moci, kterou Ježíš propůjčuje apoštolům a jejich nástupcům, v knize *Církev jako společenství*. Autor publikace cituje rabínské poučení: „*Velvyslanec určitého člověka je jako on sám.*“⁴⁰

Poslední význam Slovo Boží je dle *Verbum Domini*, Písmo svaté, Starý a Nový zákon, svědecky potvrzené a zapsané pod vedením Ducha svatého. Benedikt XVI uvádí, že Písmo svaté se může číst, přijímat a žít jako Boží slovo v apoštolské Tradici, protože křesťanství je náboženstvím Božího Slova, ne psaného, ale vtěleného.⁴¹

2.1.8 Evangelium jako Slovo Boží

Předcházející tvrzení Josepha Ratzingera o významech evangelia jako Ježíšem hlášené zvěsti o Božím království, které bylo předmětem Ježíšova hlásání, lze shrnout tak, že hlásání bylo Zjevením vztahu Syna jako Věčného Slova a Otce, v Duchu svatém. Ježíš jako vtělené Slovo tak celým životem nejen sděloval pravdu o Božím království, které je zároveň samotným Kristem, přebýváním Trojice v nás i církvi jako společenstvím Krista s učedníky, ale ve svém Slově, jako poselství, sděloval sebe jako Věčné Slovo.

Josephem Ratzingerem často citovaná část Prologu Janova evangelia: „*A Slovo se stalo tělem*“ (Jan 1,14), také může být použito i pro sepsané knihy Nového a Starého zákona.

Výstižnou odpověď, jak má být podle Josepha Ratzingera správně chápáno, čteno a přijímáno poselství Písma, nabízí překvapivě Písmo samo.

³⁸ *Nicejsko-cařihradské vyznání víry* [Český misál, Praha: Sekretariát liturgické komise, 1983, s. 379].

³⁹ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *Verbum Domini*, str. 20n.

⁴⁰ Srov. RATZINGER, Joseph. *Církev jako společenství*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994, str. 76.

⁴¹ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *Verbum Domini*, str. 21.

Základní výpověď pro naši otázku lze nalézt v prvních řádcích listu sv. Pavla Židům: „*Mnohokrát a mnoha způsoby mluvil Bůh v minulosti k našim předkům skrze proroky. V této poslední době však promluvil k nám skrze svého Syna.*“ (Žid 1,1-2). Podle J. Ratzingera je Ježíš tím, kdo zvěstoval Boží království jako současnou a zároveň nastávající skutečnost.⁴²

Transpozice do současnosti je tehdy možná, když je Písmo svaté a Ježíš sám, chápáno jako Boží slovo ve všech jeho významech a tehdy, když je do slov listu Židům: „...*v této poslední době však promluvil k nám...*“ vnesen význam *poslední doby* jako právě probíhající dějinné události a *nám* jako těm, kdo toto Slovo nejen slyší, ale i přijímají.

2.2 Historicko-kritická metoda v exegezi - přínos s rizikem

Joseph Ratzinger netvrdí, že historicko-kritická metoda je nevhodná v exegezi, je nástrojem ďábla, nebo nemůže exegezi a teologii nic dát. Naopak zdůrazňuje její pozitivní přínos v pochopení historického kontextu a lepšímu pochopení významu slov i obsahu jednotlivých zpráv evangelistů.

2.2.1 Manipulace se Slovem božím

Joseph Ratzinger nezavrhuje historicko-kritickou metodu jako celek, ale přes její větší vědeckost ji nepovažuje za jediné východisko výkladu Písma. Tradici církevních otců a středověkých mistrů považuje jednoznačně za přitažlivější.⁴³ Práci, kterou historická zkoumání v souvislosti s evangeliem, odvedla, nelze přehlédnout.

⁴² Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie*, str. 33nn.

⁴³ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes: Rozhovor s Vittorioem Messoriem*, str. 138.

Přiblížila dobu, ve které Ježíš jako vtělený Logos žil a působil, myšlení lidí té doby se všemi očekáváními příchodu Mesiáše i politickou situací, za které byl Ježíš odsouzen Pilátem. Bůh vstoupil do dějin v Ježíši Kristu v konkrétním dějinném okamžiku, a proto má dění v jeho okolí význam i pro nás.⁴⁴

Podle Josepha Ratzingera se historicko-kritická metoda stává rizikem, když nemá sloužit hlubšímu pochopení Písma, ale obratnou manipulací se stává nástrojem uvádějícím v soulad biblickou výpověď a moderní požadavky světa.⁴⁵

V knize G. Krolla vystupuje další prvek, který uvádí i Joseph Ratzinger, záleží na stanovisku historika - exegety. G. Kroll tak v celku historických studií může, protože chce, najít Betlémskou hvězdu, která je jevem konjunkce planet Jupiter a Saturn v souhvězdí Ryb. Moderní vědecká metoda literárních forem se spokojila s řešením literární formy vyprávěného midráše.⁴⁶

2.3 Jiný pomocník při exegezi

Podle konstituce Dei Verbum má exegeta nejen přihlížet k literárním druhům a tehdejšímu způsobům myšlení a řeči v běžném styku a době, kdy byly jednotlivé knihy Bible sepsány, ale Písmo má být vykládáno ve stejném Duchu, ve kterém bylo napsáno. Je třeba Slovo Boží číst v celé jeho jednotě a tak, aby vědecké závěry mohly být v pozitivním smyslu podrobeny úsudku církve, kterému nakonec výklad Písma podléhá.⁴⁷ Joseph Ratzinger ve své trilogii zmiňuje i dalšího ducha, který může působit při výkladu Písma svatého. V následující části se pokusíme objasnit důvody, které Josepha Ratzingera k takovému tvrzení vedou.

2.3.1 Racionalita jako nástroj Antikrista

Ve druhé kapitole I. dílu Ježíš Nazaretský se Joseph Ratzinger věnuje Ježíšovým pokušením. V těchto pokušeních nalézá i jiného pomocníka při výkladu Písma: „*Výklad Bible se skutečně může stát nástrojem Antikrista*“.⁴⁸

⁴⁴ Srov. KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, str. 7.

⁴⁵ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie: smrt a život věčný*, str. 52n.

⁴⁶ Srov. KROLL, G. *Po stopách Ježíšových*, str. 70n.

⁴⁷ Srov. DV 12.

⁴⁸ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 37.

Tuto tezi je možné pochopit v kontextu toho, co bylo řečeno o funkční racionalitě v historicko-kritické metodě a jejím používání exegety. Jednostranné přijetí tohoto přístupu, který, pokud je považován za jediný moderní a vědecký, může vést k tomu, co Joseph Ratzinger popisuje ve výkladu druhého Ježíšova pokušení na poušti.

2.3.2 Pokušitel - teolog a znalec Písma

Při pokušení na poušti říká ďábel Ježíšovi, aby své božství dokázal tím, že skočí z vrcholu chrámu ve Svatém městě. Ďábel dokonce vhodně cituje část žalmu: „*Svým andělům dá o tobě příkaz, takže tě ponesou na rukou, abys nenarazil nohou na kámen*“ (Mt 4,5-6). Pokušitel se tak ukazuje jako znalec Písma a teolog. Za jistých okolností se tak může exegeze stát nástrojem Antikrista.⁴⁹

Joseph Ratzinger tím netvrdí, že každý vědecký výklad Písma je špatný, ale uvádí, že zdánlivě vědecká exegeze může umožňovat *demontáž víry a ničení Ježíšovy postavy*. Takový druh vědecké učenosti koresponduje s udělením čestného doktorátu z teologie, který byl univerzitou udělen ďáblu, jak píše ve své knize *Legenda o Antikristu V. Solovjov*. Za snahou exegetů a teologů odsunout Boha do oblasti subjektivity, aby skrze Písmo nepromlouval Bůh, spatřuje Joseph Ratzinger skrytou touhu člověka po tom, aby člověk sám určoval, co Bůh může. To je zapříčiněno tím, že Bible je podřizována měřítku moderního světa.⁵⁰

2.3.2 Výklad Písma bez skandálů

„*A Antikrist nám pak s gestem vysoké vědeckosti říká, že jen jeho exegeze, ta údajně čistě vědecká je na vyšší doby*“.⁵¹ Podstatou tohoto Ratzingerova tvrzení není potvrzení existence démonů, ale odsouzení hyperkritického a moderního myšlení, které odděluje víru od historických událostí a jejich dějinného významu. Tímto oddělením je také to, co řekl Joseph Ratzinger V. Messorimu na otázku, zda určité směry exegeze nevykládají Písmo podle světa a ne svět podle Písma. Joseph Ratzinger odpověděl, že je snaha předkládat posluchači to, co je známé a příjemné.⁵²

⁴⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 37.

⁵⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 37.

⁵¹ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 37.

⁵² Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes: Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 119n.

Výklad se stává omezený na historickou událost bez možnosti transpozice a vede k tomu, že evangelium jako takové je vykládáno tak, aby nevzbudilo pohoršení postmoderního světa. Snad i popírání existence démonů jako pouhý psychologický projekt nebo nesprávné pochopení duševních nemocí stojí za současnou nevěrohodností Písma.

Když Joseph Ratzinger mluví o zromantizování pohanství v současnosti jako o největším omylu moderní doby, myslí tím právě útlak démonů. Čas pohanství byl časem, kdy byl Bůh vzdálený a lidstvo ovládal strach, mírumilovnost a nevinnost pohanství je pouhý romantický mýtus.⁵³

Moderní exegeze založená pouze na historicko-kritické metodě často vede ke zbavení pravdivosti jasných zpráv o démonech a strachu z jejich působení v evangeliích. Ježíš Kristus (a pouze on) přinesl osvobození z moci těchto duchů, a tak křesťanství zbavilo svět strachu z démonů. V dnešním světě hrozí, že pokud budou evangelia zbavena pravdivosti a pravdy, upadne ateistická kultura opět do pravé pohanské temnoty strachu.⁵⁴

2.3.3 Evangelia bez strachu a proto bez radosti

Ludwig Müller o démonech krom známé definice, že se jedná o stvořené osobní bytosti, uvádí, že se v perverzích svobody odvrátili od Boha a že mohou podmínky a dispozice lidské svobody spoluurčovat a jsou vládci ne-štěstí a ne-spásy.⁵⁵

Pro pochopení toho, co je evangelium a od čeho přináší spásu, je často nutné pochopit, co a kdo je původcem ne-spásy, lidského strachu, neštěstí a hrůzy. Pak může být evangelium chápáno jako radostná zvěst, poselství pravého mírotvorce světa.⁵⁶

Přijetí Ježíše jako Spasitele se všemi „náročnými požadavky“ tak bylo často umožněno dřívějším strachem pohanů z démonů a zoufalstvím z nemožnosti dosáhnout štěstí, apoštoly hlásaného jako vítězství nad silami temnot.⁵⁷

Demytologizací, nebo psychologizací, Písma došlo i k *demytologizaci* - psychologizaci démonů, a tak byla evangelia zbavena důležitého prvku.

⁵³ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes: Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 114n.

⁵⁴ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 115.

⁵⁵ Srov. MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 122.

⁵⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský*, I. díl, str. 70.

⁵⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský*, I. díl, str. 126.

Když neexistuje nic (nikdo), co (kdo) by ohrožoval lidskou spásu - štěstí, pak není křesťanství ani důležité, natož nutné. V uměle vytvořené ne-realitě světa, bez možnosti transparence skutečnosti k Bohu,⁵⁸ není Ježíš nutný, protože bez pochopení a vědomí vlastního ohrožení někým, kdo není pouhým mýtem, nebo psychologickou projekcí, není potřeba Boha, který je mocnější než satan.

J. Ratzinger se na konci úvah o Ježíšových pokušeních ptá, co Ježíš přinesl, a odpovídá, že Boha. Dábel pak může pod zdáním vědeckosti výkladu zbavovat Písmo jeho působivosti, tím, že místo svobody darované Bohem v Kristu nabízí všeobecný blahobyt z vlastních i lidských sil.⁵⁹

2.4. Policisté a evangelisté

Koncepci literární formy v řadě mnoha exegetů rovněž užívá Wolfgang Trilling. Ostatní empiricky neverifikovatelné údaje evangelií považuje za zarámování dějinné skutečnosti: „*Při tom se mohou některá fakta prokázat jako naprosto věrohodná, resp. může se potvrdit jejich historická spolehlivost. To však neznamena, že spolu s těmito fakty (jako například Betlém jako Ježíšovo rodiště) musí platit za dějinně zaručené i veškeré „zarámování“ (jako např. zástup andělů na betlémských polích Lk 2,13-15)*“.⁶⁰ Wolfgang Trilling pak uzavírá, že evangelia nejsou něčím na způsob policejní zprávy, která popisuje pouze historické události.⁶¹

Vědec, pokud chce zůstat objektivní, musí užívat takové oblasti svého vědění, kterým opravdu rozumí nebo které získal poctivým studiem. Vědec by tak neměl srovnávat evangelia s policejní prací (pokud není, nebo nebyl policista), aby mohl vyloučit dějinnost a historicitu evangelií (nebo jejich části), když se domnívá, že policejní záznam je pouhým přesným popsáním historické zkušenosti.

Když vědec užívá pojmu policejní práce, tak jak jej získal ze studia románů nebo jiných zdrojů, nečiní svou práci nevědeckou? Když se k tomu přesto odváží s naprostým nepochopením policejní práce a srovná ji s prací evangelisty, jehož snažení chce zpochybnit, nemůže z nepochopení jednoho, vyplynout i nepochopení druhého?

⁵⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 139.

⁵⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 42n.

⁶⁰ TRILLING, Wolfgang. *Hledání historického Ježíše*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1993, str. 84.

⁶¹ Srov. TRILLING, W. *Hledání historického Ježíše*, str. 84

2.4.1 Dějinná událost a její historie

Wolfgang Trilling si odporuje tvrzením, že evangelia nelze srovnávat s policejní zprávou, protože v úvodu své knihy odlišuje historickou a dějinnou událost. Dějinná je pro něj celá skutečnost a význam.⁶²

Tím vyjadřuje stejné pochopení pro rozdíl mezi historickou skutečností, kterou popisuje Joseph Ratzinger při práci historika, který musí zjistit, co se událo a jak se to událo.⁶³ Stejně tak lze chápat význam dějinné události v knize Wolfganga Trillinga a toho co popisuje Joseph Ratzinger a jak to bylo popsáno v předchozích kapitolách této práce. Dějinná událost ze své historické skutečnosti má moc vstupovat do života lidí a ovlivňovat je, stejně jako celou kulturu. V případě evangelia je to samozřejmě nutné chápat tak, že se jedná o vstup aktivní a „chtěný“ tím, kdo tyto události způsobil.

2.4.2 Policejní zpráva a zpráva evangelisty

Wolfgang Trilling ve své knize tvrdí, že evangelia nejsou popisem událostí v takovém rozsahu nebo významu, jako je policejní zápis. V tom se ale hluboce mylí. Naopak, evangelia (zprávy evangelistů) a policejní záznam(y) spolu mají společného víc, než se na první pohled může zdát.

Policejní spis o rozsahu několika desítek až stovek stran může zpracovávat jediný policista, přesto si může vyžádat zprávy od jiných kolegů a často formuluje, co požaduje zjistit. Při protokolárním záznamu ohledání místa činu jsou sledována pouze ta fakta, která jsou podstatná při zjišťování stavu předmětné věci. Jsou zjišťovány historické skutečnosti, které mají vztah k určité dějinné události. Při krádeži v bytě nebude zaznamenáno jméno prezidenta (pokud nebyl vykraden jeho dům), stav vody v řekách nebo ptáků na nedalekém jezeře.

V záznamu budou pouze ony skutečnosti, které do daného typu záznamu patří a mají historickou souvislost s dějinnou událostí. Historická skutečnost je v tomto případě vykradený dům, poškození domu, chybějící předměty. Dějinná skutečnost jsou jak věci, které majitel postrádá, tak i zásah do jeho života v podobě narušení práv. Jak dlouho a hluboce ovlivní tato dějinná událost jeho život, záleží na rozsahu krádeže, nebo závažnosti činu, který byl spáchán.

⁶² Srov. TRILLING, W. *Hledání historického Ježíše*, str. 22n.

⁶³ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie: smrt a život věčný*, str. 19n.

Po sepsání jednoho protokolu následuje sepsání protokolů dalších, výsledky, doplňující záznamy ostatních členů týmu, který se v prvopočátku vyšetřování zúčastnil. Na několika listech bude doba, kdy se událost stala, kdo byl v okolí, na jiných bude uvedeno, koho viděli sousedé. V případě zjištění pachatele, bude záznam obsahovat i důležitá doplnění informací z pachatelova pohledu. Z protokolu, listu protokolu, nebo několika vět vytržených z kontextu ale nikdo, kdo do spisu bez předporozumění nahlédne, nezjistí, jak se věc stala, ani jak zasáhla a zasahuje do života zúčastněných. Až celý spis, čtený jako celek, podá jasné informace o dějinné události.

Ale ani v tomto případě nebude popsána celková situace, protože není podstatná a všichni zúčastnění ji znají, nebo znát mohou. Stav populace ve městě události, druhy vozidel, sociální situaci, nebo náladu obyvatelstva ve spisu čítatel nenalezne, není podstatná a pokud nějakým způsobem je, osoba v dané lokalitě a místě ji zná, a to ten, kdo zprávy psal, oprávněně předpokládal. Jediný policista navíc může používat různé druhy slohu a stylu, protože musí zachovat nutnou formu, nebo se setkával s různými lidmi a zapisoval jejich reakce a výpovědi. V průběhu času se v různých záznamech jednoho policisty mohou projevit značné změny ve stylistice, třeba z důvodu, že jej nadřízený poslal na doplňující kurz slohové výchovy a gramatiky.⁶⁴

V takovémto případě lze srovnávat policejní záznamy s prací evangelistů. Tvrzení Josepha Ratzingera o nutnosti číst Písmo v celém jeho celku⁶⁵ pak získává své opodstatnění i při srovnání s profánním světem. Policejní spis, stejně jako Písmo svaté, je možné pochopit až v celku a pro případ, že uplynula delší doba od jeho sepsání, je možné užít metody, které objasní okolnosti, kdy byl spis sepsán.

Tak je možné zdůvodnit důležitost historicko-kritické metody, ale i její omezení, protože ta není schopna poznat, jak události zasáhly do vnitřního života zúčastněných.

Zbývá dodat, že policista rozhodně není inspirován Duchem svatým, tak jak byli inspirováni svatopisci, ani není motivován snahou poučit množství různorodých skupin obyvatelstva. Evangelistovi i policistovi ale jde o jednu podstatnou věc a tou je objektivně zaznamenat pravdu, přestože jsou odkázaní na subjektivitu výpovědí svědků. Pokud by toto bylo popíráno, alespoň v případě evangelistů, nezbývá pak všem, kdo hledají Boha, nic jiného než věta Pontia Piláta: „*Co je pravda?*“.

⁶⁴ Takový kurz, ale v naší zemi, ke škodě mnohých, chybí.

⁶⁵ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 96n.

3. Janovo evangelium

Joseph Ratzinger považuje Janovo evangelium za hodnověrný pramen poznání historických událostí Ježíšova života. Tomuto evangeliu připisuje největší vliv pro poznání Ježíše takového, jaký doopravdy byl a je. Zásadní otázky předkládané v celé trilogii Joseph Ratzinger zodpovídá s přihlédnutím k Janovu evangeliu. Ježíšovo Synovství je v tomto evangeliu nejzřetelněji vykresleno. Joseph Ratzinger se v celé trilogii snaží ukázat, že Janovo evangelium společně s knihou Zjevení a 1. Janovým listem není pozdější konstrukt, ale že právě evangelista Jan je tím, kdo nejlépe poznal Ježíše.

3.1. Analýza citací Písma svatého

J. Ratzinger se právě pro časté znevažování historicity Janova evangelia snaží prokázat jeho historicitu, pravdivý popis Ježíšova působení a jasné zapojení do kontextu synoptických evangelií. Částí exegetů bylo Janovo evangelium ukazováno jako evangelium gnostického původu. Z toho důvodu J. Ratzinger při výkladu využívá odkazů na Starý zákon a tyto domněnky vyvrací. Pro důležitost, kterou Joseph Ratzinger přikládá Janově evangeliu, bude v této kapitole provedena analýza citací Písma svatého celé trilogie Ježíš Nazaretský, aby bylo zjištěno, jak často J. Ratzinger užívá citace Písma svatého s porovnáním citací z Janova evangelia.

Pokusíme se také zjistit důvod, proč Joseph Ratzinger věnoval tolik úsilí Janovu evangeliu a proč chce (oprávněně) přesvědčit čtenáře, že může Janovo evangelium s klidným svědomím užívat jako zdroj poznání skutečného Ježíše.⁶⁶

3.1.1. Starý zákon

Joseph Ratzinger cituje v trilogii *Ježíš Nazaretský* Starý zákon 335krát (Gn 13krát, Ex 52krát, Lv 12krát, Nm 7krát, Dt 24krát, Joz 2krát, Sd 3krát, 1 Sam 5krát, 2 Sam 8krát, 1 Král 4krát, 2 Král 3krát, 1 Kron 2krát, Job 1krát, Žl 77krát, Př 2krát, Pís 1krát, Iz 66krát, Jer 17krát, Ez 6krát, Dan 13krát, Oz 5krát, Jon 1krát, Mich 5krát, Hab 1krát, Sof 1krát, Zach 13krát, Mal 1krát, Mdr 4krát, 1 Mak 3krát).

⁶⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 167n.

Nejčastěji cituje Žl 77krát, Iz 66krát, Ex 52krát, Dt 24krát, 13krát cituje Dan, Gn a Zach. Časté citace žalmů, proroka Izaiáše a stejně tak knihy Exodus ukazují přesvědčení Josepha Ratzingera o tom, že Starý zákon svědčil o Ježíši Kristu. Slova Janova evangelia spojuje právě se slovy proroků a Tóry.

Na třísvazkové dílo není 335 citací Starého zákona nijak závratné číslo, ale je nutné si uvědomit, že trilogie pojednává o Ježíši v době jeho pozemského života. Joseph Ratzinger tedy nejvíce čerpá z knih Nového zákona. Jak bude uvedeno v další části, jsou citace Starého zákona důležité při výkladu evangelií, která navazují na Starý zákon a vycházejí z tradice Izraele.

3.1.2. Nový zákon

Počet citací z knih Nového zákona samozřejmě mnohonásobně převyšuje citace ze Zákona starého. Joseph Ratzinger cituje ve tří svazcích díla *Ježíš Nazaretský* Nový zákon 1033krát (Mt 187krát, Mk 143krát, Lk 178krát, Jan 306krát, Sk 43krát, Řím 24krát, 1 Kor 35krát, 2 Kor 14krát, Gal 16krát, Ef 5krát, Flp 6krát, Kol 8krát, 2 Sol 1krát, 1 Tim 4krát, 2 Tim 3krát, Žid 31krát, Jak 2krát, 1Petr 1krát, 1 Jan 5krát, Zj 20krát).

Z celého počtu citací Nového zákona cituje Joseph Ratzinger 331krát Janovo evangelium společně s knihou Zjevení a 1 Janovým listem. Jedná se o třetinu z celkového počtu citací Nového zákona a téměř shodný počet jako u Starého zákona. To také svědčí o snaze Josepha Ratzingera „plně rehabilitovat“ Janovo evangelium a část Nového zákona exegezí řazenou do janovské školy jako hodnověrný zdroj o životě Ježíše Krista.

3.2. Gnostický původ Janova evangelia

Joseph Ratzinger uvádí, že Janovo evangelium je často vnímáno jako ovlivněné gnózí. Jeho jinakost spočívá v absenci podobenství, která jsou „nahrazována“ velkými obraznými promluvami, které se na rozdíl od synoptiků neodehrávají v Galileji, ale v Jeruzalémě. Jasně vyjevení Ježíšova Božství vedlo k upírání historicity Janově evangeliu. Janovo evangelium moderní kritické myšlení interpretovalo jako teologickou rekonstrukci s rozvinutou christologií.

Tyto teze pak vedly k závěru, že Janovo evangelium nemůže být zdrojem poznání historického Ježíše. Přestože po nálezů papyrů v Egyptě bylo nutné opustit pozdní dataci Janova evangelia, ke které dospělo historicko-kritické bádání, byla historicita Janova evangelia dál popírána, nebo relativizována.⁶⁷

3.2.1 Gnóze v Janově evangeliu

Joseph Ratzinger uvádí, že komentář k Janovu evangeliu vydaný Rudolfem Bultmannem v roce 1941 vznesl neoprávněnou a historicky nepodloženou tezi. Totiž, že myšlenka vykupitele nepronikla z evangelií do gnóze, ale z gnóze do evangelií a právě myšlenka Vykupitele jako člověka se následně uplatnila v christologii původních křesťanských obcí. Zejména v Janově evangeliu a efezské janovské škole. Joseph Ratzinger zdůrazňuje tezi Rudolfa Bultmanna, že pojem *absolutní Logos* musí pocházet pouze z nauky gnostiků.⁶⁸

Náš autor si klade za čtenáře otázku, odkud může Rudolf Bultmann vědět, že pojem absolutní Logos pochází z gnóze. A uvádí, že Bultmannovo zdůvodnění této teze je zarážející, protože v knize *Das Evangelium des Johannes* na straně 11, uvádí, že prameny, na základě kterých svou tezi obhajuje, jsou sice mladší než Janovo evangelium, přesto je zřejmé (Rudolfu Bultmannovi), že si je jistý jejich vyšším stářím.⁶⁹

3.2.2 Janovo evangelium v gnózi

Podobným způsobem, přesto již opatrnějším, píše Felix Porsch ve své knize *Mnoho hlasů jedna víra*. Používá je v opatrnějším a ne tolik vyhoceném významu a uvádí, že evangelista užíváním pojmů *nahoře* a *dole* srovnává učení gnostiků o Vykupiteli s vírou prvotních křesťanských obcí. Konstatuje, že Jan tyto dualismy převzal, ale přepracoval je.⁷⁰ Rudolf Bultmann svou tezi předložil v roce 1941 a Felix Porsch svou knihu vydal v roce 1982, ještě po čtyřiceti letech je tedy Bultmannova teze v umírněnější formě stále užívána ve vědeckých kruzích.

⁶⁷ Srov. RATZINGER, J, *Ježíš Nazaretský 1. díl*, str. 157.

⁶⁸ Srov. RATZINGER, J, *Ježíš Nazaretský 1. díl*, str. 158.

⁶⁹ Srov. RATZINGER, J, *Ježíš Nazaretský 1. díl*, str. 158.

⁷⁰ Srov. PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1993, str. 110n.

Joseph Ratzinger uvádí závěry, které v roce 1975 Martin Hengel prezentoval ve své rozšířené nástupní přednášce na univerzitě Tübingenu *Údajný mýtus o poslání Božího Syna na svět*, ve které tezi Rudolfa Bultmanna označil za *pseudovědeckou mýtovornost*. Martin Hengel prokázal, že gnózi jako rozvinuté hnutí je možné rozpoznat až ve 2. století.⁷¹

To potvrzují i autoři knihy *Úvod do Nového zákona* D.A. Carson a Douglas J. Moo. Dobu sepsání Janova evangelia na základě různých pramenů stanovují do doby mezi roky 55 a 95.⁷² Tím se vyjadřují pro dataci před koncem prvního století, jak uvádí Joseph Ratzinger. K vlivu gnóze na křesťanské obce se vyjadřují v souvislosti s Pavlovými listy a uvádějí, že se opakovaně prokázalo, že gnostický vykupitelský mýtus je *postkřesťanský*.⁷³

Jako další zdroj pro potvrzení závěru Josepha Ratzingera je možné uvést i závěry publikace *Neznámá evangelia* s podtitulem *Novozákonní apokryfy*, kde v úvodu k Tomášově evangeliu Petr Pokorný uvádí, že se jedná o pregnostické dílo, vzniklé před vznikem gnostických systémů. Vznik gnostických systémů autor úvodu řadí do poloviny druhého století.⁷⁴

Hans Joachim Störig ve své knize *Malé dějiny filozofie*, vydané v roce 1999, zařadil gnostické hnutí do kapitoly nazvané *Vnitřní nebezpečí ohrožující křesťanství*. Gnózi definuje jako hnutí, které z části vzešlo z křesťanství a zároveň se snažilo spojit různá náboženství.⁷⁵ Kniha filozofického směru, relativně nezaujatě encyklopedická, neuvádí žádné z tezí teologů a exegetů o křesťanském původu gnóze. Joseph Ratzinger ve své knize neuvádí další zdroje, krom citovaného Martina Hengela a Rudolfa Pesche, ale jak bylo uvedeno výše i další publikace vykazují shodu s autorovým tvrzením.

⁷¹ Srov. RATZINGER, J. Ježíš Nazaretský 1. díl, str. 158.

⁷² Srov. CARSON, D. A. & MOO, Douglas.J. Úvod do Nového zákona. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 2008, str. 228n.

⁷³ Srov. CARSON, A.D. and MOO, J. Úvod do Nového zákona, str. 51n.

⁷⁴ Srov. POKORNÝ, Petr. Tomášovo evangelium In BROŽ, Jaroslav - DOSTÁLOVÁ, Růžena - DUS, Jan, A. - HAVRDA, Matyáš - KOPECKÁ, Lucie - KRATOCHVÍL, Zdeněk - PEŇÁZ, Petr - PEŇÁZOVÁ, Dagmar - POKORNÝ, Petr - VLČKOVÁ, Zuzana. Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006, str. 80n.

⁷⁵ Srov. STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, str. 167.

3.2.3 Starozákonní základy Janova evangelia

Rudolf Bultmann ze své teze o gnostickém původu Janova evangelia vyvodil další závěr a uvedl, že právě gnostické základy Janova evangelia toto evangelium odcizují starozákonnímu i židovskému základu.⁷⁶

3.2.3.1 Filipovo svědectví

Joseph Ratzinger k ukotvení Janova evangelia v tradici Izraele a Starém zákoně uvádí slova Filipa, který po příchodu k Natanaelovi řekl: „*Našli jsme toho, o kterém mluvil Zákon a Proroci*“ (Jan1,45). Po uzdravení nemocného u rybníka Bethesda odpověděl Ježíš Židům, že kdyby věřili Mojžíšovi, věřili by i jemu, protože o Ježíšovi Mojžíš psal (Srov. Jan 5,46).⁷⁷ Filipova slova o tom, že Ježíš z Nazareta je ten, o kterém mluvil Mojžíš a Proroci, i slova samotného Pána rozvádí Joseph Ratzinger, když srovnává Hospodinův vztah s Mojžíšem se slovy Janova Prologu.

3.2.3.2 Prorocký základ evangelia

V knize Deuteronomium je Izrael před vstupem do zaslíbené země varován, aby neupadl do pokušení falešných prorocství. V tomto varování je obsažen i pravý význam slova prorok: „*Až vstoupíš do země, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh, neuč se jednat podle ohavností oněch pronárodů. Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věštec obírající se věštbami, ani hadač, ani čaroděj, ani zaklínač, ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce, ani ten, kdo se doptává mrtvých. Každého, kdo činí tyto věci má Hospodin v ohavnosti.*“ (Dt 18,9-12). Autor trilogie uvádí, že prorok není ten, kdo věští budoucnost a může poskytnout odpovědi na různé události, které se mohou stát. Nemá poskytovat odpovědi na otázky lidí ohledně jejich příštích rozhodnutí, jak požadoval Saul po věštkyni v Én-dóru.⁷⁸ Joseph Ratzinger uvádí, že prorok je ten, kdo zjevuje Boží tvář, cestu, která má být stále znovu a znovu nalézána a která vede k Bohu.⁷⁹

⁷⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 168.

⁷⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 168.

⁷⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 16.

⁷⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 17.

Joseph Ratzinger se zabývá příslibem knihy Deuteronomium, že Hospodin povolá Izraeli z jeho středu proroka, jako byl Mojžíš.⁸⁰ V závěru knihy Deuteronomium stojí, že dosud nepovstal prorok jako Mojžíš, kterému by se Hospodin dal poznat tváří v tvář (Dt 34,10). Podstatou sdělení nebyl pouhý návod, jak se má chovat prorok Izraele, ale ohlášení proroka jako byl Mojžíš, protože získáním Palestiny nebylo dosaženo konečné spásy. Na Mojžíšovi jako prorokovi nebyly důležité zázraky, které skrze něho Bůh vykonal, ale to, že mluvil s Bohem jako s přítelem (Ex 33,11). Mojžíšovi se dal Bůh poznat tváří v tvář. V tom spočívala jeho výjimečnost, ale ke konečnému, radikálnímu exodu Izraele bylo zapotřebí *nového Mojžíše*.⁸¹

3.2.3.3 Nový Mojžíš

Přestože Mojžíš mluvil s Hospodinem jako přítel, zdůrazňuje Joseph Ratzinger, že v Mojžíšově životě byla důležitá událost, která ukázala omezení člověka ve vztahu k živému Bohu. Na hoře Sinaj žádal Mojžíš, aby směl vidět Hospodinovu slávu. Dostává se mu odpovědi, že Mojžíš nemůže spatřit Boží tvář, ale může vidět Hospodina ze zadu. Hospodin přikryl Mojžíše svou dlaní, a když procházel kolem skalní rozsedliny, ve které Mojžíš byl, spatřil Mojžíš Hospodina zezadu. Hospodinovu tvář nesměl spatřit nikdo (Ex 33,18-32).⁸² Až poslednímu proroku *novému Mojžíšovi* bude umožněno to, co Mojžíš vidět nesměl. Nový Mojžíš bezprostředně spatří Boží tvář.⁸³

V Prologu Janova evangelia Joseph Ratzinger znovu nalézá naplnění starozákonních příslibů a očekávání nového Mojžíše. Mojžíš neviděl Boha, v tom se shoduje Starý zákon a Janovo evangelium: „*Boha nikdo nikdy neviděl*“ (Jan 1,18).

Joseph Ratzinger dokazuje, že Janovo evangelium, již od samého počátku, nejen že stojí na starozákonních základech, ale je i jejich pokračováním.⁸⁴

⁸⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 15n.

⁸¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 16.

⁸² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 17.

⁸³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 18.

⁸⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 168n.

3.2.3.4 Liturgické jeviště Ježíšových promluv

Jako další důkaz proti gnostickému původu a údajnému chybějícímu starozákonnímu základu Janova evangelia uvádí Joseph Ratzinger jeho propojení s kultickým rokem Izraele.

Velké liturgické svátky Izraele jsou dějištěm Ježíšových cest a v jejich rámci se rozvíjí Ježíšovo poselství. Joseph Ratzinger uvádí svátek pascha (Jan 2,13-25), uzdravení chromého u rybníku Bethesda (Jan 5,1-4), ke kterému došlo zřejmě o letnicích. O dalším svátku pascha pak došlo k rozmnožení chleba a eucharistické řeči (Jan 6,4), při svátku stánků pronáší Ježíš řeč o „proudech živé vody“ (Jan 7,38), řeč při svátku chanuka (Jan 10,22) předchází vzkříšení Lazara a poslední svátek paschy je zároveň Ježíšovou paschou na kříži (Jan 12,1). Tyto svátky, které vycházejí z původních přírodních náboženství a z touhy lidí najít Boha ve stvoření, se postupně stávaly zpřítomněním Božích spásných činů a nakonec se vzpomínky na tyto činy stávají nadějí na konečnou spásu. Joseph Ratzinger uzavírá tuto část tím, že Ježíšovy řeči v Janově evangeliu nesou dynamiku dějin spásy a jsou *zakořeněny* ve stvoření.⁸⁵

3.2.3.5 Důležitost těla v evangeliích

Zakořenění Ježíšových slov a znamení ve stvoření je to, co činí Ježíše v Janově evangeliu naprosto rozdílným od toho, jak Vykupitele v gnostické mytologii chápali a užívali gnostici. Dějinami gnóze a dalších herezí v počátcích křesťanství je možné vysledovat jasné odmítání hmoty. Božská jiskra vzdálená emanací se čím dál tím víc stávala nečistou hmotou.⁸⁶ Ani víra, nebo celý člověk, nebyl pro gnózi důležitý, gnóze užívala poznání jako nejdůležitější prvek pro osvobození duše. Kristus jako Vykupitel vystupuje v gnózi jako ten, který má lidi poučit o osvobození od hmoty. Vykupiteli gnostiků byla hmota a tělo něčím, co je nedůležité.⁸⁷

Joseph Ratzinger na jiném místě své trilogie uvádí Ježíšův vztah k tělu a člověku. Snad náhodou v této souvislosti užívá pro Ježíše titul *Vykupitel*. Jedná se o Ježíšovu smrt na kříži a zmínku o ženách, které v té chvíli u Ježíše zůstaly.

⁸⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 169.

⁸⁶ Srov. STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filozofie*, str. 169.

⁸⁷ Srov. FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2. rozšířené vydání. Praha: Zvon, 1992, str. 38nn.

Umírající syn⁸⁸ v Janově evangeliu nepředává jako gnostický vykupitel své matce důležité tajné učení pro její spásu. Na místo toho činí gesto zcela lidské a jako spásu (štěstí) své matky vidí to, že ji svěřuje do péče svého milovaného učedníka Jana, syna Zebedeova.⁸⁹ Zajišťuje pro její tělo to, co je v té chvíli důležité, péči a lásku, to samé tím Ježíš zajišťuje i pro Jana. Jan přijetím Panny Marie získává matku a její péči. Ve výkladu Ježíšových pokušení Joseph Ratzinger uvádí, že Ježíšovi nejsou lidské potřeby lhostejné, ale chce těmto potřebám dát správný směr.⁹⁰

3.3 Pojetí významu „historická zpráva“ v evangeliu

Teorie proti historičnosti čtvrtého evangelia jsou dle Josepha Ratzingera rovněž v rozporu s chápáním toho, co je opravdu historické. Náš autor upozorňuje na skutečnost, že tyto teorie jsou poznamenány snahou nebýt v rozporu jak s přírodními vědami, tak s vírou jednotlivých exegetů. Každý překlad Písma je zároveň výkladem překladatele(ů), z toho lze i dovodit, že každý rozpor mezi tím, co exegeta poznává na základě empirického poznání, bude korigovat se svým chápáním Písma.

Najít historicko-kritickou metodou „čistý“ výklad není možné, protože i věda je poznamenána filozofií a ideologií.⁹¹ V následující části se pokusíme odpovědět na to, co Joseph Ratzinger míní historickou důvěryhodností Janova evangelia.

3.3.1 Banální vzpomínka na události

Joseph Ratzinger uvádí, že Martin Hengel, přestože dokázal rozpoznat neudržitelnost tvrzení, že Vykupitele křesťané přejali z gnóze, nakonec svým tvrzením o *banální vzpomínce* evangelisty a posledním slově Ducha-Utěšitele sám do gnóze upadá, právě pro popření důležitosti těla - historických skutečností vtěleného Logu.

⁸⁸ Zde je úmyslně uvedeno malé písmeno „s“.

⁸⁹ Srov. RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, II. díl*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011, str. 144.

⁹⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 35.

⁹¹ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messoriem*, str. 137.

Pro lepší pochopení je nutné citovat Hengelovo tvrzení o přebásněném Ježíši: „Čtvrté evangelium je do značné míry volným, ale nikoli úplně volným přebásněním Ježíše ... Radikální skepse zde vede právě tak k pomýlení jako naivní důvěra. Na jedné straně to, co není prokazatelné jako historické, vůbec nemusí být pouhá fikce, na druhé straně pro evangelistu nemá poslední slovo historická banální vzpomínka na události, ale Duch - Utěšitel, interpretující a uvádějící do pravdy.“⁹²

Jako krajní důsledek ztráty důvěry v historičnost Janova evangelia Joseph Ratzinger uvádí tvrzení Inga Broera, podle kterého Janovo evangelium svědčí pouze o víře, kterou má posilovat.⁹³ Víra, která popírá tělo-vtělení, vynechává právě historii.⁹⁴

3.3.2 Pochopená dějinná událost

Joseph Ratzinger zdůrazňuje, že Ježíšovy řeči Janova evangelia nejsou nahrávkou diktafonu, ale to neznamená, že Ježíš byl *prebásněn* v okruhu janovské školy. Učedník, kterého Ježíš nejvíce miloval, byl očitým svědkem Ježíšova života. Osobní vzpomínka a dějinná událost spolu tvoří *factum historicum*. Evangelista jako svědek předává, co se událo, a nejvíc z evangelistů zdůrazňuje dimenzi historie: „Život se zjevil a my jsme ho viděli“ (1 Jan 1,2).

3.3.2.1 Prohlubování poznání v Duchu svatém a církvi.

Podle Josepha Ratzingera tvoří vzpomínka a dějinná událost část celku, ke kterému je nutné vzít v úvahu i církevní tradici a vedení Duchem svatým. Vzpomínky autora evangelia jsou silně osobně akcentované, ale nejedná se o vzpomínání soukromé. Vzpomínání se děje v „my“ církve.

Proces tohoto vzpomínání není pouhou reinterpetací faktu. Paměť dává smysl faktické dějinné události a vede k hlubšímu pochopení. Když Ježíš po vyčištění chrámu prohlásil, že znovu po třech dnech zbořený chrám vybuduje, uvádí evangelista, že si učedníci až po vzkříšení uvědomili, co Ježíš chtěl říct a uvěřili (Srov. Jan 2,22).

⁹² HENGEL, Martin. *Die johanneische Frage. Ein Lösungsversuch*. Tübingen: Mohr, 1993, str. 322 In RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 163.

⁹³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 163n.

⁹⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 164.

Vzpomínání v „my“ církve je stále vedené Duchem svatým, který byl učedníkům dán, aby je uvedl do celé pravdy (Srov. Jan 16,13).⁹⁵

3.3.2.2 Janovo rozpomínání v Lukášově evangeliu

V souvislosti se vzpomínáním na Ježíšův život uvádí Joseph Ratzinger zprávy o Panně Marii v Lukášově evangeliu. Zmiňuje vnitřní dialog Panny Marie při pozdravu archanděla Gabriela (Lk 1,29).

Další dvě zprávy pocházejí ze vzpomínky na klanění pastýřů (Lk 2,19) a nalezení dvanáctiletého Ježíše v chrámu (Lk 2,51). Tyto dvě zprávy zmiňují to, že Panna Maria vše uchovávala ve svém srdci a o viděném a slyšeném rozvažovala.⁹⁶

Joseph Ratzinger uvádí, že to, o čem Panna Maria uvažovala, byly právě dějinné události.⁹⁷ Nejednalo se o banální vzpomínku, která byla znásilněna, jak tvrdí Martin Hengel.⁹⁸

Panna Maria události uchovávala a přemýšlela o nich, aby je po ukřižování a vzkříšení Krista předala úzkému okruhu učedníků. Takto předané vzpomínky pak evangelista Lukáš využil pro vylíčení Ježíšova dětství. Vzpomínání na události Ježíšova života tak vycházejí z okruhu „my“ církve.⁹⁹

Vliv Ducha svatého na paměť a mysl věřících při formování těchto vzpomínek pak z prostého psychologického a intelektuálního procesu činí z rozpomínání v církvi pneumatické dění.¹⁰⁰

Janovo evangelium tak nepředává přepis Ježíšových slov a cest, ale přes vnější události, poznatelné empiricky, umožňuje hlubší pochopení toho, co se událo.

Nejde o přebásnění Ježíše, ani znásilnění historických událostí, ale ukazuje Ježíše takového, jaký je.¹⁰¹

⁹⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 165n.

⁹⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 166n.

⁹⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 17n.

⁹⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 164.

⁹⁹ Joseph Ratzinger sice toto nikde nezmiňuje, ale pokud se jednalo o vzpomínání „my“ prvotní církve, nebo úzký okruh učedníků jako v případě Panny Marie, mohla být zapsaná evangelia dokonce přesněji v popisu událostí a slov, právě pro větší počet svědků. Těžko si lze představit evangelistu, zejména sv. Lukáše, že se spokojil s vyprávěním jediné osoby a toto svědectví zapsal. To by zcela odporovalo tomu, co je o stavu prvotní církve známo. Zejména obec v Jeruzalémě byla okruhem očitých svědků a to nejen apoštolů. Křesťané se účastnili jak bohoslužby v chrámu, tak eucharistie v soukromých domech. Při paměti staroorientálců je pochybné, že by si v určité skupině nedokázali přesněji vzpomenout na událost, které byli přítomni. To, že při četbě Písma a zejména slyšení slova docházelo k hlubšímu pochopení, propojení se Starým zákonem, může být považováno za neoddiskutovatelný fakt.

¹⁰⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 166n.

3.3.3 Hranice poznání přírodních metod

Užívání historicko-kritické metody a empirických způsobů poznání jako jediné možnosti výkladu Písma podle J. Ratzingera zastírá možnost poznání skutečnosti, podstatu toho, kým Ježíš byl. Evangelisté, zejména evangelista Jan, nechtěli zapsat pouze vnější, smysly pozorovatelnou stránku Ježíšova života, ale Ježíšův život, který byl víc než to, že jedl, pil, plakal a mluvil. Ani při popisu osoby, nebo snaze jí porozumět není možné použít čistě materialistické pojetí. Její ontologický základ ji zcela překračuje. V tomto bodě nalézá autor trilogie jedno z největších omezení, které platí pro historicko-kritickou metodu při výkladu Písma, přitom nejde jen o tuto metodu a nejde jen o Písmo. V případě užití empirických postupů pak nutně musí každý, kdo takovou metodu užívá, sáhnout k tomu, že jevy, které nejsou jeho metodou uchopitelné, převede na takové události a fakta, aby je mohl zkoumat nebo se k nim vyjádřit. Joseph Ratzinger upozorňuje, že historik, který chce „*vypreparovat*“ historického Ježíše z evangelií, si musí být vědom toho, že to co našel, není ten, kterého najít chtěl.¹⁰² Mírou věcí tak zůstává člověk, který v posledku rozhoduje, co z různých zkušeností přijme.¹⁰³

3.3.3.1 Modlitba jako hranice empirické zkušenosti

Joseph Ratzinger v komentáři Petrova vyznání v podání evangelisty Lukáše ukazuje hranice moderní exegeze, místo, kam se empirické a historické poznání nemůže dostat. Petrovo vyznání je vázáno na předcházející událost Ježíšovy samoty s Otcem. Učedníci jsou tak pozváni a zahrnuti do Ježíšova bytí s Otcem v modlitbě.¹⁰⁴ Jak ale historicko-kritickou metodou dojít k empirickému poznatku, co učedníky na Ježíšovi zaujalo? Vzhled? Slova? Postoj? Joseph Ratzinger uvádí, že učedníci viděli to, co jiní lidé nevidí, to jak Ježíš mluvil s Otcem tváří v tvář.¹⁰⁵

¹⁰¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 167.

¹⁰² Při srovnání s divadelní hrou se nabízí vyjádření, že historikovi se může podařit zrekonstruovat jeviště, kulisy, snad i kostýmy, ale herci, režisér a hra samotná mu vždy budou unikat.

¹⁰³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 204n.

¹⁰⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 204n.

¹⁰⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 187.

Implicitně lze z přístupu Josepha Ratzingera vyvodit závěry na základě vlastních duchovních zkušeností, nebo alespoň představy o hluboké duchovní zkušenosti. Modlitba pokřtěného je událostí, která člověka překračuje, byť objektivně nemusí dojít k měřitelné změně.

Chtít toto poznání učedníků Ježíše a jejich zahrnutí do jeho bytí v Otci očistit a přírodovědeckými metodami *vypreparovat* a empiricky uchopit je nemožné. Historicko-kritická metoda, pokud by chtěla zůstat věrná přírodovědeckým metodám, by musela použít psychologii, aby měla slovník pojmů, kterými by mohla vyjádřit „*pocit*“ učedníků. Často k nim také sahá, aby zachovala rámeček přírodních věd. Ale ani to nedostačuje, protože takový prožitek je mimo oblast čítí. Aby historicko-kritická metoda v exegezi mohla správně vyložit děj v okamžiku modlitby Ježíše před učedníky, musela by použít teologii, které se často právě pro to, že překračuje rámeček přírodních věd, vyhýbá.

Ty, kteří poznávají Ježíše pouze na základě empirických metod, řadí Joseph Ratzinger do okruhu Ježíšových současníků, kteří se snažili Ježíše vměstnat do kategorie prorok, protože jen tak možné Ježíše interpretovat z minulosti, z obecně možného, přiřadit ho a tak jej zbavit jeho vlastní autentičnosti.¹⁰⁶

Můžeme dodat, že nebezpečí „*zaškatulkování*“ je blízké nám všem a velmi často se děje i v běžném styku mezi lidmi. Jak často vede takové zařazení „*někoho - někam*“ k nepochopení a často i tragickým omylům v běžných událostech lidského života, je známé každému, kdo se o to pokusil. Lze vyvodit, že mnohem tragičtější je právě takové zařazení Ježíše do empiricky přístupné přihrádky.

Joseph Ratzinger tím, jak chápe poznání Ježíše evangelistou Janem, v okruhu církve a pod vedením Ducha svatého, naznačuje, proč je Janovo evangelium tak často podrobováno kritice na základě empirických metod. Právě modlitba utvářela evangelistovo hlubší poznání Krista. Takovou modlitbou nemíní autor trilogie změřit slov, ale vztah k Bohu, který stále trvá na dně duše i mimo momenty uvědomělé modlitby. Tento vztah, který Joseph Ratzinger popisuje jako tiché vnitřní bytí s Bohem, také způsobuje to, že jsme skutečně u Něj.¹⁰⁷

Profesor Ctirad V. Pospíšil v knize *Hermeneutika mystéria* upozorňuje, že z Boha nelze dělat předmět.

¹⁰⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I.díl*, str. 203n.

¹⁰⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I.díl*, str. 98.

Bůh stále zůstává Osobou, přestože se zjevuje ve *výrokových formách Božího i lidského slova*. On je tím, kdo nás vlastní a člověk nemůže přes jisté porozumění Tajemství vlastnit Boha, který se v určitých formách sděluje.¹⁰⁸

Výstižně přístup exegetů, který lze vztáhnout na to, jak autor trilogie chápe nedostatečnost empirických metod, popisuje David Bouma ve své disertační práci. Uvádí, že neuralgický bod univerzitní teologie je právě to, že často zapomíná na skutečnost, která neumožňuje užití čistě lidských metod. Totiž, že Písmo není pouze lidským slovem, a tak studující vstupuje do kontaktu s tajemstvím a této skutečnosti musí přizpůsobit i svou existenci.¹⁰⁹

Teologická práce sama v sobě nese nebezpečí pocitu moci, všeznalosti o Tajemství, které člověka vždy překračuje. Tím spíše je toto nebezpečí a s tím související pokušení manipulace s pravdou podle vlastního předporozumění v exegezi při využívání přírodovědeckých přístupů. Můžeme se téměř jistě domnívat, že každému teologovi hrozí nebezpečí vyplývající ze znalosti teologických oborů a jejich přístupů k Tajemství. V případě potřeby může teolog zdůvodnit svoje vlastní tvrzení tezí, která sice odpovídá jeho zamýšlenému záměru, ale v celkovém kontextu jeho vlastního života, nebo (a to je mnohem nebezpečnější) v celku víry církve nebude pravdivá. Když se teologovi nebude „hodit“ Ježíš jako soudce na konci věků, může vždy použít Ježíše jako spolustolovníka celníků a nevěstek. Samozřejmě, že teolog jaksi podvědomě vynechá podstatný prvek, kterým bylo požadované obrácení hříšníků, aby na konci věku nebyli odsouzeni. Určitě je lepší pokud teolog klame sám sebe, než když se z vlastní arogance pokouší přesvědčit věřící o své (a pouze své) vlastní polopравdě.

3.4 Autor Janova evangelia a listů

Autorství Janova evangelia a Janových listů bývá často připisováno janovské škole v Efezu a názor, že jejich autorem je apoštol Jan, syn Zebedeův, nebo konkrétní osoba evangelista Jan, nebývá často odbornou veřejností uváděn. Joseph Ratzinger si je jistý přímým autorstvím apoštola Jana u knihy Zjevení.¹¹⁰

¹⁰⁸ POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, str. 20n.

¹⁰⁹ Srov. BOUMA, David. *Provokatér Klaus Berger*. 1. vydání. Ústí nad Orlicí: Ofiis, 2011, str. 96.

¹¹⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 160.

Jak Joseph Ratzinger chápe autorství Jana při sepisování Janova evangelia a listů se pokusíme zjistit v této části práce.

3.4.1. Evangelista Jan

Joseph Ratzinger uvádí, že autor Janova evangelia vystupuje jako očítý svědek a nejvíc z evangelistů zdůrazňoval osobní vzpomínku na Ježíše a že tato vzpomínka byla prohlubována v „my“ církve: „*O tom, co bylo od počátku, co jsme slyšeli, vlastníma očima viděli, bedlivě pozorovali a čeho jsme se svými rukama dotýkali, o Slovu života svědčíme a zvěstujeme vám.*“ (Jan 1,1n.).¹¹¹ Dál zdůrazňuje zcela osobní akcent svědectví ve zprávě o ukřižování Ježíše: „*Ten, který to viděl, vydává o tom svědectví a jeho svědectví je pravdivé. On ví, že mluví pravdu, abyste i vy věřili.*“ (Jan 19,35).¹¹² V novověku bylo Janovo autorství často zpochybňováno. Jako námitka bylo uváděno, že prostý rybář nemohl sepsat evangelium v takové podobě. Nemohl být spojen s kněžskou aristokracií, a tak nemohl dobře užívat její jazyk, ani nemohl být dobře obeznámen s její teologií. Mohl se obyčejný rybář znát s veleknězem, aby mohl zjednat vstup do veleknězova domu sobě i Petrovi?¹¹³

3.4.1.1 Závěry empirických metod

K zodpovězení těchto otázek užívá Joseph Ratzinger výzkumy Henriho Cazallose v sociologické studii chrámových kněží a dokazuje, že je možné identifikovat apoštola Jana jako milovaného učedníka, který je autorem Janova evangelia. Henri Cazalles došel k závěrům, že kněžské třídy nevykonávaly svou službu nepřetržitě, ale v turnusech, dvakrát ročně po dobu jednoho týdne.

Potom se kněz vrátil do své země a vykonával dál své povolání. Zebedeus zaměstnával více nádeníků, a tak si jeho synové mohli dovolit odejít s Ježíšem. Pro dobu své kněžské služby měl Zebedeus ve čtvrti esejců přechodný příbytek, ve kterém se zřejmě odehrávala poslední večeře Ježíše a učedníků.¹¹⁴

Joseph Ratzinger se dál věnuje průběhu poslední večeře. Pro tuto část práce je důležitý popis rozmístění učedníků a průběhu stolování.

¹¹¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 165.

¹¹² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 165.

¹¹³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 160n.

¹¹⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 161.

Při paschální hostině byla předepsaná poloha vleže. Levá ruka podpírala tělo, pravá ruka zůstala volná.

Učedník, který ležel po Ježíšově pravém boku, s ním mohl rozmlouvat a rozmístění lehátek bylo takové, že měl téměř hlavu na Ježíšově srdci.¹¹⁵ Toto čestné místo bylo vyhrazeno hostiteli a za jeho nepřítomnosti zaujal jeho místo prvorozený.¹¹⁶

Jazyk, kterým je evangelium napsáno, je podle Martina Hengela prostý s prvky obecné řečtiny (koiné) a prostoupený *řečí židovské zbožnosti*. Tuto formu užívaly střední a vyšší vrstvy v Jeruzalémě. V době, kdy Ježíš žil, byla v Jeruzalémě specifická helénizovaná vrstva židovského obyvatelstva, zejména kněžská aristokracie. Z této vrstvy kněží pocházel Zebedeus a jeho dva synové.¹¹⁷

3.4.1.2 Církevní tradice

Joseph Ratzinger tyto závěry spojuje s údaji Ireneje z Lyonu († kolem r. 202), který za autora Janova evangelia uvedl milovaného učedníka Jana syna Zebedeova. Apoštol Jan byl od svědectví sv. Ireneje považován církevní tradicí za autora Janova evangelia a byl ztotožněn s učedníkem, kterého Ježíš miloval.

Joseph Ratzinger dále uvádí, že Eusebius z Césareje zmiňuje spis biskupa Papias z Hierapole († 120), který rozlišuje mezi osobami Jana syna Zebedeova a presbyterem Janem, který vedl školu v Efezu po smrti apoštola. Presbyter Jan je podepsán jako autor Druhého a Třetího Janova listu. Autorství knihy Zjevení je možné bez výhrad připsat apoštolu Janovi, ale Janovo evangelium samo záměrně ponechává tajemství o tom, kdo je jeho autorem.¹¹⁸

Joseph Ratzinger potvrzuje víru církve, že osobní vzpomínku i další hlubší pochopení dějinných událostí je bezpochyby možné odvodit od osoby apoštola Jana, který byl učedníkem, kterého Ježíš miloval. Presbyter Jan, jako nositel apoštolova učení, který mohl znát i samotného Ježíše, může být tím, komu je možno připsat redakci evangelia, ale výhradním a jedinečným zdrojem vzpomínek na dějinné události a jejich prohlubování po zmrtvýchvstání Ježíše je apoštol Jan.¹¹⁹

¹¹⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 49.

¹¹⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 161.

¹¹⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 159.

¹¹⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 160nn.

¹¹⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 162.

3.4.1.3 Škola evangelisty Jana

Ve své promluvě ze dne 5. července 2006 *Jan syn Zebedeův* uvedl Benedikt XVI., že Jan je tím, kdo byl očitým svědkem důležitých událostí v Ježíšově životě. Jednou větou zmiňuje, že se vedou diskuze o autorství Janova evangelia a pokračuje, že není důležité se jimi zabývat.¹²⁰

V další promluvě ze dne 9. srpna nazvané *Jan teolog*, uvádí Benedikt XVI., že hlavním rysem Janova evangelia je láska. Benedikt XVI. vybízí čtenáře, aby se při meditaci nad tímto tématem opřeli o jeho slova.¹²¹ Pro Josepha Ratzingera je Janovo evangelium zapsaným svědectvím apoštola Jana - *miláčka Páně*, který nemusel sám evangelium v jeho písemné podobě zaznamenat, přesto se jedná o osobní svědectví apoštola, který Ježíše i díky blízkému přátelskému vztahu pochopil nejlépe.

V promluvě o apoštolu Janovi končí Benedikt XVI. svou řeč výzvou, aby věřící vstoupili do Janovy školy.¹²² V této výzvě lze rozpoznat výzvu dokumentu II. Vatikánského koncilu *Optatam Totius*, kde je v článku 16 uvedeno: „*Potom se mají bohoslovci učit hlouběji pronikat do tajemství spásy pomocí spekulace pod vedením svatého Tomáše a objevovat jejich vzájemnou souvislost, aby se dospělo k jejich dosažitelně nejlepšímu objasnění*“.¹²³

Přes ponechání jistého tajemství o autorství Janova evangelia, pokud by mělo být chápáno tak, že vše zapsala stejná osoba, která byla očitým svědkem všech událostí, vede Joseph Ratzinger čtenáře určitým směrem. Věřící si může být jistý, že za zapsanými událostmi nestojí neurčitá masa teologů Janovy školy v Efezu, ale apoštol a evangelista Jan, který je ztotožňován s *miláčkem Páně* a byl očitým svědkem dějinných událostí, které byly v evangeliu zapsány. Zda je zapisoval a redakčně upravil presbyter Jan, není podstatné pro toho, kdo chce poznat Ježíše tak, jak jej poznal apoštol Jan, syn Zebedeův. Věřící, který čte toto evangelium, může s důvěrou, pod vedením sv. apoštola Jana, užívat evangelium jako hodnověrný zdroj.

¹²⁰ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *O počátcích církve, promluvy o apoštolech a jejich spolupracovnících*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, str. 76nn.

¹²¹ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *O počátcích církve, promluvy o apoštolech*, str. 82.

¹²² Srov. BENEDIKT XVI., papež, *O počátcích církve, promluvy o apoštolech*, str. 80.

¹²³ OT 16.

Joseph Ratzinger přes určité tajemství autorství Janova evangelia, které ponechal ve své trilogii, uvádí v knize *Můj duchovní testament* již nezastřeně svůj názor na autorství Janova evangelia, když píše o Panně Marii jako matce všech lidí: „Výsadní právo být svědkem této události má právě autor čtvrtého evangelia Jan, jediný z apoštolů, který vytrval na Golgotě spolu s Ježíšovou matkou...“.¹²⁴ Evangelistu a apoštola Jana spojuje s učedníkem, kterého Ježíš miloval.¹²⁵

4. Ježíš Nazaretský

Joseph Ratzinger, vždy věnuje část každé své knihy metodě čtení Písma, jak jej správně číst a chápat. Slovo Boží není jen Písmo, ale také Logos - Syn, který přijal lidství. Metoda je pro Josepha Ratzingera důležitá právě proto, že umožňuje Slovo, které se sděluje slovy Písma, správně chápat i přijímat. Překážky, které bývají často pochopení kladeny, chce odstranit v počátečních kapitolách svých knih. Až potom následuje výklad. Jaký byl a je Ježíš Kristus? Kdo vůbec byl a kým je teď? Odpovědi na tyto otázky nedává Joseph Ratzinger světu, ale věřícím.

Vede věřící k pochopení nejenom historické postavy Ježíše z Nazareta, syna tesaře Josefa a Panny Marie, ale snaží se ukázat, jaký Ježíš doopravdy byl v Jeho dějinném významu a v Jeho stálé přítomnosti v osobních dějinách každého člověka, lidstva a světa.

4.1. Kdo jsi a odkud?

Třetí díl své trilogie začíná Joseph Ratzinger otázkou Piláta Pontského, který se ptá Ježíše, odkud je.¹²⁶

Než mohou být zodpovězeny otázky, odkud je Ježíš a kdo je, považoval Joseph Ratzinger za důležité zodpovědět otázky jiné. Důvody proč Joseph Ratzinger v předchozích dílech vedl čtenáře Ježíšovým životem až ke vzkříšení a až potom se zabýval Ježíšovým početím a narozením, jsou pochopitelné v kontextu celkového pohledu Josepha Ratzingera na současnou kulturu světa a ovlivňování chápání věřících.

¹²⁴ BENEDIKT XVI., papež. *Můj duchovní testament*. 1. vydání. Praha: Portál, 2013, str. 63.

¹²⁵ Srov. BENEDIKT XVI., papež, *Můj duchovní testament*, str. 63.

¹²⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III*. str. 7.

4.1.1 Problém chápání technického smýšlení

Pro současné empirické uvažování, které neponechává prostor tajemství a které v kultuře *techné*, považuje za možné to, co dokáže člověk svými technickými prostředky, je početí bez vnějšího fyzikálního zásahu nepochopitelné a tedy neuvěřitelné.¹²⁷ Absolutní nárok techniky a s tím související tendence vnímat pouhou materii, vede k tomu, že člověk není schopen uvědomění, že každé poznání i to nejjednodušší je malý zázrak. Poznání nelze plně vysvětlit pomocí čisté empirie. Zejména v lásce může každý zakoušet, že to co mu láska dává, člověka překračuje.¹²⁸

Problematická je pro mnohé věřící i sama postava Panny Marie jako matky Ježíše Krista, kterou Joseph Ratzinger považuje za osvědčený lék proti krizi morálky, pojetí ženy i církve.¹²⁹ S přijetím nebo zpochybněním ustavičného Mariina panenství souvisí zredukování Ježíše Krista na jeho lidskou přirozenost. Božství se vytrácí a Bůh mizí za „pouhým“ Ježíšovým lidstvím.¹³⁰

Podobný důvod nastiňuje profesor Ctirad Václav Pospíšil ve své monografii *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, když uvádí, že největší problém s křesťanstvím byl pro pohany způsob Ježíšova početí a že tento způsob se zdá lidem nemožným, jak uvedl již sv. Justin.¹³¹

Joseph Ratzinger proto ve své trilogii uplatňuje konstatování II. Vatikánského koncilu v konstituci *Gaudium et spes*: „*Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova.*“¹³²

4.2. Lidské výklady Ježíšova lidství

Joseph Ratzinger se v celé trilogii Ježíš Nazaretský věnoval vyjasnění toho, kým Ježíš nebyl a není. A protože k očištění zašlé ikony patří odstranění toho, co bylo dodatečně přidáno,¹³³ bude vhodné začít právě zde.¹³⁴

¹²⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 139.

¹²⁸ Srov. BENEDIKT XVI, papež. *Caritas in Veritate*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, str. 95.

¹²⁹ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messoriem*, str. 84n.

¹³⁰ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messoriem*, str. 62n.

¹³¹ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, str. 207n.

¹³² GS 22.

¹³³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 5.

4.2.1 Liberální učitel

Joseph Ratzinger jako hlavního představitele liberální teologie počátku dvacátého století jmenuje Adolfa von Harnacka, který vykládal Ježíšovo poselství o Božím království jako dvojnásobnou revoluci proti zaběhlým zvykostem židovství v Ježíšově době. Pro židovství bylo směřodonné zaměření na vyvolený národ, na kolektiv. Ježíš, jak jej chápal Adolf von Harnack, obrátil pozornost na jednotlivce a vyzdvihl výjimečnost jeho individuality.

Důležitá je pro Josepha Ratzingera druhá hlavní Harnackova teze. Adolf von Harnack tvrdil, že v židovství byl nejdůležitější kult a kněží. Ježíš na místo kultického uctívání Boha postavil pouze morální jednání jednotlivce.

Jednotlivec bude posuzován pouze na základě svých vlastních skutků, které rozhodnou, zda bude uznán způsobilým pro vstup do Božího království, nebo z něj bude vyloučen.¹³⁵

Autor trilogie uvádí, že kultické uctívání - liturgie, byla součástí Ježíšova života od dětství.

Ve svých dvanácti letech se Ježíš účastnil, společně s Pannou Marií a sv. Josefem, pouti do Jeruzaléma. Ježíšova rodina se vyznačovala zbožností. To dokládá jak jejich účast na pouti, tak i účast Ježíše. Pro chlapce platila povinnost pouti od třinácti let, ve dvanácti letech se jí chlapci účastnili, aby si postupně zvykali.

Dál náš autor konstatuje, že líčení Ježíše jako člověka, který vystupoval proti falešné zbožnosti, a jako liberála opomíjí to podstatné. Jeho svoboda není liberální svobodou, ale svobodou Syna, který je opravdu zbožný. Ježíšova svoboda není bezuzdná volnost, ale svoboda, která je „zaručena“ jednotou s vůlí Boha - Otce.

¹³⁴ Základem pro pochopení Ježíšova lidství, odkud pochází jako člověk a kým jako člověk byl a je, je pochopení vnitřní poznání a uznání Ježíšova Božství. Ale pochopení ani poznání nesmí být chápáno jako gnostické poznání. Poznání Krista, tedy toho, jaký stále je, znamená věřit v Krista ve smyslu důvěry ve staršího a dokonalého bratra. V tomto místě dochází ke konfliktu podobnému tomu, jaký je mnohdy uváděn při důvěře a úctě před Otcem. Nedůvěra, zranění a i dnešní vztah k lidským otcům narušuje vnímání a důvěru dětí jak k otcům, tak i Otcí. Obdobně těžko lze dnes uvést příklad, vnímat Ježíše Krista jako bratra, který je zároveň Synem a tedy Bohem. Bylo by možné uvést vztah korunního prince a jeho bratrů a při značném téměř pohádkovém zidealizování by mohl být tento vztah užíván k příměru důvěry, lásky, ale také úcty lidí ke Kristu. Lidský bratr, který se stal „pohádkovým“ dokonalým králem, ale ani dnešní pohádky a fantasy filmy již mnohdy takový obraz neposkytují.

¹³⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 49.

Nalezení Ježíše v chrámu, to že se odloučil od své pozemské rodiny, není vyjádřením nevázané svobody, ale vyjádřením Ježíšovy radikální věrnosti Otcově vůli a Synově touze být v tom, co je Otce.¹³⁶

4.2.1.1 Ježíšova svoboda v Otci

Ježíš si nejen přál uctívat Otce v chrámu, tak jak bylo stanoveno Tórou, chtěl být v tom, co je Otce stále. Z lidského pohledu je obdivuhodné, že dvanáctileté dítě nepociťovalo strach ze ztráty bezpečí. V případě Ježíše se nejednalo o pubertální útěk do svobody, protože jak uvádí evangelista Lukáš, Ježíš se s rodiči vydal na zpáteční cestu, poslouchal je a prospíval moudrostí, věkem a oblibou u Boha a lidí (Srov. Lk 2,51-52). Právě Ježíšovo Synovství jej osvobozovalo od strachu a nejistoty, neustálá přítomnost Syna před Otcem byla vnitřní příčinou Jeho svobody od útlaku mocností světa, mezi které patří i starost o to, co bude člověk jíst, nebo pít. To, že Ježíš odešel od rodičů, nebyla pubertální epizoda židovského chlapce, ale touha Syna, pro kterého bylo nejdůležitější uctívat Otce, tedy kult nad rámec stanovený Zákonem.

4.2.2. Rebel, který ztroskotal

Jedním z prvních kroků, které umožnily výklad zpráv o Ježíšovi, jako o zélotovi nebo revolucionáři, byl podle Josepha Ratzingera výklad Písma a kritika tradice v moderní evangelické exegezi, která byla postupně přijata za zcela vědeckou.

Cestu k pokřivení Ježíšovy postavy do postavy politického rebela začal ve 30. letech dvacátého století Robert Eisler dílem *Iesus basileus ou basileusas*, ve kterém se snažil uvést teorii, že Ježíš zapříčinil vzpouru v Jeruzalémě, za kterou jej pak Římané ukřižovali. Joseph Ratzinger jako důvod, proč se na ni po počátečním rozruchu zapomnělo, uvádí specifickou situaci mezi válkami.

Příhodnější podmínky pro rozvoj tohoto chápání Ježíše některými exegety nastaly podle Ratzingera po II. světové válce, protože psychologické, sociologické přístupy i marxistická ideologie již byly považovány za vědecké a prověřené. V době ekonomického růstu v Evropě a severní Americe začal být pocíťován silný rozpor mezi Evropou a severní Amerikou a chudými oblastmi světa.

¹³⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 83nn.

Změněné chápání v teologii i filozofii pak začalo nacházet nový přístup k odstranění bídy ve světě v marxistické ideologii.¹³⁷ Začlenění marxismu do křesťanské teologie v důsledku umožnilo chápat blahoslavenství chudých v konceptu třídního boje - mezi kapitalismem a komunismem, mezi bohatými a chudými.¹³⁸

Za tohoto stavu v šedesátých letech dvacátého století na ideu Roberta Eislera navázal George Frederick Brandon, který dílem *Ježíš a zéloti* dodal zdánlivou vědeckou oporu pro chápání Ježíše jako revolucionáře. Ježíše tím zařadil do linie Matatiáše a jeho synů Makabejských. Matatiášův čin, kdy se rozhorlil (zélus) a zabil muže, který chtěl obětovat bohům, byl pak v dějinách Izraele chápán jako odhodlanost postavit se za víru a bránit ji i násilím. Zélóti pak byli ochotni bránit nejen víru, ale i právo a svobodu Izraele.¹³⁹

Ježíšův akt vyčištění chrámu byl podle Eislerovi i Brandonovi teorie považován za zélótský čin. Z těchto Eislerových a Brandonových tezí vycházela teologie osvobození, která tím ospravedlňovala násilí jako prostředek proměny světa.¹⁴⁰

Joseph Ratzinger chápání Ježíše jako politickomesiánské postavy spojuje s teologií osvobození a materialistickými teoriemi o Božím království. Do stejné linie chápání spásy, z čistě materiálního pohledu, a jejího dosažení vlastními silami, staví marxismus a komunismus.¹⁴¹

4.2.2.1 Nezdařená jeruzalémská revoluce

Chápání Ježíše jako revolucionáře římským místodržitelem Pontiem Pilátem bude podrobně popsáno v páté kapitole této práce.

Joseph Ratzinger se při zpochybnění takového chápání omezuje na několik vět. Před Pilátem stojí dvě mesiánské postavy. Ježíš Bar Abbas, významný člen nebo vůdce teroristického hnutí a Ježíš z Nazareta, který místo boje a vlastní pozemské říše hlásá *sebe-ztrácení*.¹⁴²

¹³⁷ Srov. RATZINGER, J. O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messorim, str. 147.

¹³⁸ Srov. RATZINGER, J. O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messorim, str. 150.

¹³⁹ Srov. RATZINGER, J. Ježíš Nazaretský, díl II., str. 17.

¹⁴⁰ Srov. RATZINGER, J. Ježíš Nazaretský, díl II., str. 16.

¹⁴¹ Srov. RATZINGER, Joseph. *Naděje pro Evropu?: církev a svět, stav, diagnózy, prognózy*. 1. vydání. Praha: Scriptum, 1993, str. 51nn.

¹⁴² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 40n.

Ježíšovu moc nad světem, proti moci, kterou Ježíšovi nabízel Pokušitel, nalézá autor trilogie až v závěru Matoušova evangelia. Vzkříšený Ježíš tuto moc opravdu má, ale až po přijetí kříže a své smrti jako Hospodinova služebníka.¹⁴³

Joseph Ratzinger k tomu uvádí, že všechna sláva pozemských království zanikla a domněnka, že je možné lidskými silami vybudovat uzdravený svět, kde si každý užívá blahobytu, je podvodem stejné bytosti, která Ježíše pokoušela na poušti.¹⁴⁴ Proto Ježíš také zakazoval učedníkům, aby o Jeho původu, o tom, že je Mesiáš - Syn živého Boha, mluvili na veřejnosti. Předčasné vyzrazení Ježíšovy pravé identity by vedlo k lichým nadějím a následnému politickému procesu.¹⁴⁵

I Petrovo vyznání, že Ježíš je Mesiáš, muselo být hned usměrněno velice tvrdými slovy. Ježíš po tomto vyznání vysvětloval učedníkům, že pojem Mesiáš neznamená světskou moc - vnější sílu, ale kříž a smrt toho, kterého Izrael očekával jako toho, kdo z celé země udělá jednu velkou říši blahobytu. Petr tak při tom, když Ježíše zrazoval od Jeho dobrovolného sebe-vydání na kříži, místo očekávané světové vlády, zopakoval nabídku pokušitele na poušti.

Petrovo nepochopení bylo zdůrazněním jedné linie Starého zákona, který sliboval čas, kdy vlk bude ležet vedle beránka a lidé překují své meče na radlice. Přehlédl, nechtěl vidět, trpícího spravedlivého Hospodinova služebníka.¹⁴⁶

Joseph Ratzinger, při výkladu Ježíšových pokušení, hledá odpověď na otázku, proč se Bůh ve světě neučinil zjevnějším a viditelnějším. Proč nezanechal srozumitelnější znamení své přítomnosti. Joseph Ratzinger odpovídá, že žijeme ve světě, kde může být Bůh hledán a nalézán otevřeným srdcem a exodem z vlastního já.¹⁴⁷ To jak bylo uvedeno, je pravým opakem spoléhání se na pouhé vlastní síly.

Pomocť bezmoci víry politickou a vojenskou mocí, jak se o to pokusilo křesťanské císařství, není ničím jiným než ve větším měřítku uskutečněným násilným mesianismem zélótů.¹⁴⁸ Je snahou uspíšit spásu politicky nebo silou, když Bůh otálí, nebo nejedná podle lidských představ.¹⁴⁹

¹⁴³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 39.

¹⁴⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 42n.

¹⁴⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 204nn.

¹⁴⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 42.

¹⁴⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 36.

¹⁴⁸ Pro snadnější pochopení a také odlišení je vhodné uvést příklad soudobého zélótsví. Zélótům, nebo revolucionářům Ježíšovy doby spíše odpovídají muslimští mudžahedínové, než křižáci při první křížové výpravě.

¹⁴⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 40.

4.2.2.2 Kdyby existoval Bůh....

Ježíšův hlad na poušti a pokušení ďáblem je Josephem Ratzingerem vykládán jako část většího celku pokušení Spasitele a těch, kteří jej následují. Izrael a vlastně celý svět hladovějících a umírajících právem očekává, že jim někdo dá jíst. To, že ďábel proměnění kamení v chléb, požaduje jako důkaz Ježíšova Synovství, je zároveň pokušením, aby se tak viditelně prokázal před lidstvem. Dal světu chléb. Zároveň se tu odkrývá pokušení učedníků i ostatních lidí, kteří nejsou lhostejní k hladu jiných a kteří také mohou očekávat chléb. V bohatších zemích zřejmě nebude současný učedník Krista vystaven pokušení vyčítat Bohu svůj nedostatek. Ale je nutné si uvědomit, že v jiných částech Země žijí křesťané, kteří trpí nedostatkem základních potřeb. Stejně tak je tomuto pokušení vystaven člověk střední třídy v Evropě nebo jinde ve světě, ten ale může pro změnu očekávat ještě větší hmotné zabezpečení, než kterého se mu dostává. Izrael od Spasitele rovněž očekával, že je Mesiáš bude živit jako Hospodin na poušti. Joseph Ratzinger tak lidem vkládá do úst otázku: „*Což se Spasitel světa nemusel a nemusí prokázat tím, že dá všem najíst?*“

Pokoušení dosáhnout spásy vlastními silami, stát se „*samospasiteli*“, rovněž podle Josepha Ratzingera podleli ti, kdo uvěřili marxismu, že lidstvo dokáže poušť proměnit v chléb.¹⁵⁰ Na životním postoji sv. Benedikta z Nursie a jeho Řeholi dokládá Joseph Ratzinger, že snadná a egocentrická realizace bez služby Bohu nevede k pokoji člověka, který tak nemůže být tvůrcem pokoje ve svém okolí.¹⁵¹

Joseph Ratzinger tím odpovídá na nejčastější výtku: „*kdyby Bůh existoval....*“. V modlitbě Otče náš, při rozboru slov Přijď království tvé, zmiňuje Šalamounovu prosbu k Bohu. Šalamoun prosil o vnímavé srdce, aby dokázal rozlišovat mezi dobrem a zlem a dokázal vést svůj lid. Šalamoun nakonec získal i prosperitu a moc. Ježíš sice neproměnil kamení v chléb, přesto na jiném místě a v jiný (správný) čas chléb daroval. Když Ježíšovi lidé naslouchali, když naslouchali Božímu slovu, rozmnožil Ježíš chléb. Daru předcházelo otevření srdce a chléb byl sdílen v celém společenství. Ježíšovi nejsou potřeby lidí lhostejné, ale všechny potřeby musí být správně naplněny a vyprošeny.¹⁵²

¹⁵⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 34n.

¹⁵¹ Srov. BENEDIKT XVI, papež. *Velké postavy středověké církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, str. 24

¹⁵² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 35.

Vlastním problémem není existence nebo neexistence Boha, ale spíše snaha nebo neochota se rozdělit. Neochota sdílet vlastní statky nebo darovat jen malou část z vlastního, tak může být zakryta přesunutím viny na Boha. Na výčitku: „*kdyby Bůh existoval...*“ existuje v západní společnosti možná odpověď: „*existuje a dal TOBĚ víc, aby ses mohl rozdělit*“. Uznání existence Boha a zejména uznání oprávněnosti požadavků evangelia může v současné konzumní společnosti vzbuzovat obavy, že člověk nebude mít to co má nebo by chtěl mít. Za tvrzením *kdyby Bůh existoval*, tak může stát strach z chudoby nebo zchudnutí, než neochota uznat existenci Boha a existenci zmrtvýchvstalého Ježíše.

4.3 Otče oslav své jméno

Dvanáctiletý Ježíš byl vyděšenými rodiči nalezen v chrámu při diskuzi s učiteli. Kládl učitelům otázky, ale také jim odpovídal takovým způsobem, že ti, kteří Ježíše slyšeli: „*žasli nad jeho chápavostí a odpověďmi*.“ (Lk 2,46-48).

Nad Ježíšovým učením žasli i obyvatelé města Kafarna, když v sobotu učil v synagoze (Srov. Lk 4,31-32). Ježíš před křtem i po křtu byl stále tentýž. Lidé žasli nad Jeho odpověďmi, které byly vždy výpovědí o Ježíšově Synovském vztahu k Otcí.

Joseph Ratzinger uvádí, že pouze Ježíš zná Boha, kterého zná z důvěrného vztahu Syna s Otcem, ne z toho, jak o Bohu svědčí jiní lidé, ale protože spočívá v Otcově náručí.¹⁵³

V následující části se pokusíme zjistit, proč je Janovo evangelium tak důležité v Ratzingerově trilogii. Jak se toto evangelium podle Josepha Ratzingera projevuje v chápání Ježíše a také jak má být Ježíš svými učedníky chápán.

4.3.1 Analýza Písma svatého

V této analýze se pokusíme zjistit četnost opakování slova Otec, které užíval Ježíš, když mluvil o Bohu jako Syn. Nebudou počítány celé věty, ale každé slovo Otec, aby bylo zřejmé, jak je Ježíšovo Synovství a jeho vztah k Otcí v důležitý.

¹⁵³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 87

4.3.1.1 Matoušovo evangelium

V Matoušově evangeliu evangelista zaznamenal dvacet případů, kdy Ježíš mluví o Otci ve vztahu k učedníkům.

Ve čtrnácti případech jsou evangelistou zachyceny Ježíšovi promluvy nebo události z Ježíšova života, ve kterých je přímo zmiňován Otec, ať ve vztahu k Synu, nebo vztah Syna k Otci.

Nejvýrazněji je vztah Ježíše jako Syna k Otci zaznamenán v souvislosti s odsouzením Chorazimu a Betsaidy, kdy Ježíš řekl: „*Velebím tě, Otče, Pane nebe a země, že když jsi tyto věci skryl před moudrými a chytrými, odhalil jsi je maličkým; ano, Otče, tak se ti zalíbilo. Všechno je mi dáno od mého Otce. A nikdo nezná Syna, jenom Otec, ani Otec nezná nikdo, jenom Syn a ten, komu to chce Syn zjevit.*“ (Mt 11,25-27). Toto je řeč podobná Ježíšovým řečem v Janově evangeliu. Nejvíce je z ní poznat intimní vztah Ježíše jako Syna k Otci. Přímě pak Ježíš oslovuje Otce při zápasu o sjednocení se s Otcovou vůlí v Getsemanské zahradě a při zatčení pak napomíná učedníka s mečem, že Otec by poslal víc jak dvanáct pluků andělů, kdyby to chtěl (Srov. Mt 26-53).

V ostatních dvanácti případech se jedná o krátké věty, kde je osloven Ježíš jako Syn, je Otcem jako Syn zjeven, nebo o sobě jako Synovi ve vztahu k Otci mluví. Při Ježíšově křtu v Jordánu se z nebe ozval hlas, který řekl, že Ježíš je milovaný Syn (Srov. Mt 3,17). Po Petrově vyznání u Césareje Filipovi řekl Ježíš Petrovi, že mu pravdu o jeho Synovství zjevil jeho nebeský Otec. Věty podobného významu jsou tedy v Matoušově evangeliu zachyceny dvanáctkrát (Mt 3,17; Mt 7,21; Mt 10,32; Mt 12,50; Mt 15,13; Mt 16,17; Mt 16,27; Mt 18,19; Mt 20,23; Mt 25,34; Mt 26,29; Mt 26,53). V modlitbě Otče náš, není přímo uveden vztah Syna k Otci, jde o vztah učedníků k Otci. Tento vztah je možný jen v Synu,¹⁵⁴ to ale ani v nejbližším kontextu uvedeno není.

4.3.1.2 Markovo evangelium

V Markově evangeliu je nejvýrazněji vztah mezi Synem a Otcem zaznamenán v Ježíšově modlitbě v Getsemanské zahradě, kde se Ježíš modlil slovy *Abba, Otče* (Srov. Mk 14,34).

Ježíšovy řeči o Jeho vztahu k Otci jako Syna jsou uvedeny po Petrově vyznání u Césareje Filipovi, kdy Ježíš říká, že přijde ve slávě svého Otce a se svatými anděly.

¹⁵⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský*, I. díl, str. 101.

(Srov. Mk 8,29-38). Při výzvě k bdělosti říká Ježíš učedníkům, že o hodině Jeho příchodu neví ani Syn, jenom Otec (Srov. Mk 13,32). Ostatní zmínky o vztahu Syna k Otci jsou události, kdy Otec zjevuje Syna, jako byl Ježíšův křest v Jordánu (Srov. Mk 1,11) a při Ježíšově proměnění na hoře (Srov. Mk 9,7), při těchto událostech ale není zaznamenáno jméno Otec.

Ve dvou případech je uveden vztah Ježíše k Otci jako Syna k Všemohoucímu nebo Nejvyššímu. Při procesu před veleradou říká Ježíš, že Syn člověka bude sedět po pravici Všemohoucího (Srov. Mk 14,62) a při exorcismu v gerazenském kraji vyznává démon Ježíše jako syna Nejvyššího (Srov. Mk 5,7).

V celém Markově evangeliu je tedy pouze jednou výslovně uveden vztah Ježíše k Otci, a to v Getsemanské zahradě.

V ostatních šesti případech se jedná o zjevení Ježíše jako Syna Otcem, nebo se jedná o zastřené oznámení vztahu Syna k Otci před veleradou a při vyznání démona.

Evangelista Marek při prosbě Zebedeových synů neuvádí, že místa po pravici a levici jsou vyhrazena Otcem, ale omezuje se na větu, že ta místa jsou pro ty, kterým je to vyhrazeno (Srov. Mk 10,40).

4.3.1.3 Lukášovo evangelium

První zmínka v Lukášově evangeliu o vztahu Ježíše k Otci je v Jeho dvanácti letech v chrámu, kde Panně Marii řekl, že musí být v tom, co je Jeho Otec (Srov. Lk 2,49). Téměř shodná je Ježíšova řeč po odsouzení Chorazimu a Betsaidy, kde Ježíš velebí Otce a mluví o poznání Syna a Otce (Srov. Lk 10,22).

Při utrpení v Getsemanské zahradě oslovuje Ježíš Otce slovy: „*Otče, chceš-li, odejmi ode mě tento kalich, avšak ne má vůle at' se stane, ale tvá.*“ (Lk 22,42). Na kříži vyslovuje Ježíš jméno Otec dvakrát. Poprvé, když prosí za odpuštění pro ty, kteří Jej ukřižovali (Srov. Lk 23,34) a podruhé před svou smrtí slovy: „*Otče, do tvých rukou poroučím svého ducha!*“ (Lk 23,46).

V ostatních případech se jedná o zjevení Syna Otcem při křtu v Jordánu (Lk 3,22), při proměnění na hoře (Lk 9,35), nebo jde o Ježíšovy řeči, ve kterých o sobě mluví jako o Synu ve vztahu k Otci. V těchto případech se jedná o Ježíšovu řeč po Petrovu vyznání u Césareje Filipovi (Lk 9,26), při poslední večeři, když apoštolům odkazuje vládu, jakou mu odkázal Jeho nebeský Otec (Srov. Lk 22,29), při poslání apoštolů slibuje vzkříšený Ježíš toho, koho slíbil Jeho Otec (Srov. Lk 24,49).

Při exorcismu vyznávají démoni Ježíše jako syna nejvyššího Boha (např. Lk 8,28). Evangelista Lukáš při modlitbě *Otče náš*, vypouští slovo „*náš*“ (Lk 11,2) a je možné ji považovat za více osobní jako modlitbu Syna k Otci, který tak učedníkům zjevuje svůj vztah.

4.3.1.4 Synoptická evangelia

Při zařazení Ježíšových řečí, ve kterých Ježíš nepřímo oslovuje Otce a Otec zjevuje Ježíše jako Syna a přes různá zastřená oznámení Ježíšova vztahu k Otci, až po vyznání démonů, nepřekročí celkový počet těchto vět čtyřiceti zmínek, které je možné nazvat jako zjevení vztahu Otce a Syna.

V ostatních případech v synoptických evangeliích, kde je uveden Otec, se jedná o vztah učedníků k Otci, který oznamuje Ježíš. Při přísných kritériích počítání těchto zmínek dosáhne jejich počet třiceti dvou.

4.3.1.5 Janovo evangelium

Již v Prologu Janova evangelia je uveden vztah Otce a Syna, když Jan oznamuje: „*Viděli jsme jeho slávu, slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy.*“ (Jan 1,14). Při vyčištění chrámu řekl Ježíš prodavačům holubů: „...*Nedělejte z domu mého Otce tržnici!*“ (Jan 2,16). Janovo evangelium jasně odhaluje Ježíšův vztah k Otci jako vztah Syna, zřetelně je tento vztah, i to jak Ježíš sebe chápal, uveden ve čtrnácté kapitole Janova evangelia, když Ježíš odpověděl na Filipovu žádost o to, aby jim Ježíš ukázal Otce: „*Filipe, tak dlouho jsem s vámi, a neznáš mě? Kdo viděl mne viděl Otce...Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec je ve mně? Slova, která k vám mluvím, nemluvím sám ze sebe; to Otec, který ve mně přebývá, koná své skutky*“ (Jan 14,8-10). Slovo Otec v souvislosti s Ježíšovým Synovstvím je v Janově evangeliu užito celkem 107krát, to je v porovnání se zmínkami v synoptických evangeliích (podle přísnějších podmínek, kde je přímo uvedeno jméno Otec) třikrát víc.

V kontextu poměru citací z Janova evangelia v celé trilogii *Ježíš Nazaretský* a porovnání počtu slov *Otec* v synoptických evangeliích a Janovu evangeliu je možné chápat celkový záměr Josepha Ratzingera, který uvedl již v úvodu prvního dílu *Ježíš Nazaretský*. Za konstrukční bod své knihy považuje Ježíšovo společenství s Otcem a skrze toto společenství s Otcem je Ježíš přítomný i dnes.¹⁵⁵

Pro Josepha Ratzingera je Janovo evangelium důvěryhodné a nejedná se o pozdější *přebásnění Ježíše*.¹⁵⁶ Věřící tak mohou Janovo evangelium užívat jako zdroj, který vede k hlubšímu pochopení Ježíše Krista. Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách této práce, až Písmo čtené v celém jeho celku je schopné předat věřícímu správný pohled na to, kdo Ježíš byl a je.

Z těchto důvodů věnuje Joseph Ratzinger ve své trilogii tolik místa Janově evangeliu a jeho propojení se synoptickými evangelií. Prokazuje, že Janovo evangelium plně patří do knih Nového zákona jako synoptická evangelia.

Lze i říct, že Joseph Ratzinger vrací křesťanům víru v Janovo evangelium, aby mohli vstoupit do jeho živé přítomnosti.¹⁵⁷

4.3.2 Poznání Ježíše jako Syna

Vittorio Messori v rozhovoru s Josephem Ratzingerem pojmenoval poměrně výstižně jednu z kapitol, kde J. Ratzinger mluvil o *pochybné christologii*, která upřednostňuje lidskou přirozenost Ježíše Krista. Vittorio Messori tuto část rozhovoru shrnul názvem *Zredukovaný Syn a zapomenutý Otec*.¹⁵⁸ Z předchozí analýzy vyplývá skutečnost, že poznání Ježíšova nitra a Jeho vztahů s Otcem je možné zejména v Janově evangeliu, které oproti synoptickým právě vnitřní vztah Ježíšovy osoby zdůrazňuje.

Joseph Ratzinger zdůrazňuje, že z Otce pramení Ježíšovo Synovství a celý Ježíšův život je od počátku až do konce utvářen intimním vztahem k Otcovi. Zápas Ježíše v Getsemanech o sjednocení se s Otcovou vůlí by nebyl umožněn bez toho, aniž by Ježíš nebyl zároveň Syn. Jenom Bůh mohl vstoupit do hříchů jednotlivých lidí, pojmout je do sebe, pojmout veškerou moc hříchu a smrti, aby v něm tato moc byla překonána.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 6n.

¹⁵⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 167.

¹⁵⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 82.

¹⁵⁸ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messorim*, str. 62n.

¹⁵⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 103.

To, že *redukování* Syna přetrvává do dnešní doby, potvrzuje i prof. Ctirad Václav Pospíšil, když ve své monografii *Jako v Nebi, tak i na zemi s podtitulem Náčrt trinitární teologie* uvádí, že se božství Syna a Bůh ztrácí za Ježíšovým lidstvím. S redukováním Ježíšova božství jako Syna se postupně vytrácí Jeho vztah k Otci. Ježíš ale celým svým životem směřoval k Otci, a proto přišel na svět, aby lidem zjevil toho, který jej poslal - Otce.¹⁶⁰

V další knize *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel* profesor Ctirad Václav Pospíšil uvádí, že jednostranné zaměření na lidství Krista vede k takzvané *jezulologii*, Božství Krista se vytrácí a zůstává pouze z vnějšku pozorované lidství a vytrácí se učení o preexistenci a další podstatné základy víry.¹⁶¹

4.3.2.1 Syn

K titulu samotnému náš autor v trilogii uvádí, že Ježíšovo sebeoznačení slovem Syn dává „křesťanský“ význam titulu Syn Boží, který původně pocházel s politické teologie Orientu a příslušel králům Egypta a Babylonu.

V Egyptě byla intronizace chápána jako zplození božího syna, v Babylonu již bylo toto pojetí zplozeného boha pojato střízlivěji jako adopce. Tyto představy byly následně transformovány Izraelem. Král ztělesňoval a zosobňoval privilegium Izraele, že jako vyvolený národ je prvorozeným synem. Zároveň Izrael poznával, i v souvislosti s exilem, že příslibená nadnárodní moc v intronizačním rituálu zaznamenaném v textu druhého žalmu (Ž 2,7), je zároveň vyjádřením naděje na krále, který bude schopen příslibu vlády nad národy dostát.¹⁶² V Ježíšově době se za Syna Božského označil Augustus, po něm následující císařové již přímo vyžadovali, aby byli uctíváni jako božstvo. Poznání křesťanů, že vzkříšený Ježíš je pravým Božím Synem, kterému jedinému v jednotě Otce, Syna a Ducha náleží právo uctívání božství, se tak střetávalo s mocí císařů.¹⁶³

Joseph Ratzinger uvádí „*mesiášský chvalozpěv*“ označovaný za janovský text v synoptických evangeliích, který byl již citován v analýze Písma svatého této práce.

¹⁶⁰ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Jako v Nebi, tak i na zemi: Náčrt trinitární teologie*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, str. 182.

¹⁶¹ Srov. POSPÍŠIL, C.V. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, str. 23.

¹⁶² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 231n.

¹⁶³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 233.

Autor trilogie uvádí, že klíčem k pochopení je poslední věta. Pouze Syn zná Otce, k procesu poznávání patří vnitřní sjednocování poznávaného a poznávajícího.

Znát Boha, podle našeho autora, tak znamená být s Bohem. K dokonalému poznání patří dokonalá jednota.¹⁶⁴ Z již několikrát zmíněného Janova Prologu (Jan 1,18) vyvozuje, že pojem Syn vyjadřuje dokonalé poznání: „*Jednota poznání je možná jen proto, že je jednotou bytí.*“¹⁶⁵

Ježíš jako Syn je zajedno s Otcovou vůlí, zejména v Janově evangeliu nachází Joseph Ratzinger tuto jednotu vůle Syna a Otce.¹⁶⁶ Dále pak náš autor zdůrazňuje, že se naše vůle musí stávat vůlí Syna, abychom mohli vidět Boha.¹⁶⁷ Ježíšova modlitba je v podání Janova evangelia dialogem Syna a Otce, dialogem lásky, která je Bůh.¹⁶⁸

4.3.2.2 Syn v Getsemanech

Při popisu Ježíšova strachu v Getsemanech rozlišuje Joseph Ratzinger několik částí plynoucích právě z hypostatické unie lidské a božské přirozenosti Krista.

Jako první uvádí strach až úděs stvoření ze smrti, z propasti nicoty. To byl strach, kvůli kterému se Ježíš potil krví (Srov. Lk 22,44). Tento otřes z blízkosti smrti popsal evangelista Jan slovem *tarássein* při Lazarově vzkříšení (Srov. Jan 11,33).

Zároveň je to zdrcení, jak uvádí náš autor, mnohem hlubší právě proto, že On, který je životem, musí sám sebe „učinit hříchem“ (Srov. 2 Kor 5,21). Právě proto, že je Syn, může Ježíš zřetelně vidět veškerou moc smrti, zla a hříchu. Každý jednotlivý hřích každého jednotlivého člověka Ježíš jasně viděl. Jen pokud je zřetelné Ježíšovo Synovství, může si pak člověk uvědomit, že události v Getsemanech může vztáhnout i na sebe.¹⁶⁹

Joseph Ratzinger v souvislosti s utrpením Ježíše v Getsemanské zahradě uvádí Ježíšův postoj při modlitbě k Otci. V Matoušově a Markově evangeliu se jedná o prostraci, která znamená radikální vydání se Bohu. Evangelista Lukáš uvádí, že se Ježíš modlil na kolenou. Joseph Ratzinger jmenuje prvomučedníka sv. Štěpána, který umírá v kleče, sv. Petra, který se modlí na kolenou před vzkříšením Tabity.

¹⁶⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 234.

¹⁶⁵ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 234.

¹⁶⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 235.

¹⁶⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 236.

¹⁶⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 236n.

¹⁶⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str.102n.

Autor trilogie konstatuje, že Ježíše s Jeho učedníky v jejich nejtěžších chvílích spojuje, nebo má spojovat, stejný postoj před Bohem.¹⁷⁰

Zakrývání Boha jako Stvořitele podle Josepha Ratzingera vede k tomu, že Ježíš je přirovnáván téměř k rovnocennému partneru, nebo jakémukoli příteli. Z takového chápání Boha, kterým Ježíš vždy byl, vyplývá neochota obracet se k Němu způsobem, který je pro modlitbu určující.¹⁷¹ Předstoupit před Krista na Olivové hoře i na Kalvárii naplňuje to, co Ježíš opravdu viděl, konkrétního člověka, který trpí a za kterého se Ježíš z lásky obětoval.

To je to, co Joseph Ratzinger míní transpozicí v čase. Člověk teď a tady, stojí před Kristem v Getsemanech, protože tak jej Ježíš viděl, když bojoval o jeho spásu. Tím, že tuto skutečnost člověk uznává, může vstoupit do očištěného vztahu s Bohem, který byl záměrem Otce a byl uskutečněn Synem. Modlitba křesťana znamená pokoru.

Předstoupit před Krista a stát nad Kristem, když Ježíš klečí, nebo leží v prachu země, je pravým opakem. Pak člověk shlíží na Boha, jako by sám člověk byl bůh. Současně nesmí být ale zapomenuto, že tím člověk také vstupuje do Ježíšovy přítomnosti v současné době, v konkrétních podmínkách a událostech lidského života, lidstva a světa. Bez uznání Synovství v utrpení není možné poznat vzkříšeného Krista v konkrétních událostech vlastního života.

4.3.2.3 Poznání lásky Syna

Když se Ježíš v Getsemanské zahradě modlil, žádal o sjednocení Jeho vůle s vůlí Otce. Ježíšova modlitba k Otci je sama Bohem - Duchem svatým, je vlastní modlitbou Syna k Otci.¹⁷² Když se křtem a biřmováním člověk stává součástí Kristova těla,¹⁷³ je zahrnut do jedinečné Boží Lásky, která je, jak jsme uvedli, vlastní modlitbou Ježíše Krista k Otci. Od toho se odvíjí společná modlitba věřícího s Kristem k Bohu. Modlitba křesťana znamená vstoupení do Kristem vybojovaného a vyhraného zápasu o sjednocení vůle všech lidí s Otcovou vůlí.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 102.

¹⁷¹ Srov. RATZINGER, J. *O víře dnes, Rozhovor s Vittorioem Messoriem*, str. 62.

¹⁷² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 236n.

¹⁷³ Srov. MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 693.

¹⁷⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 235.

Chápání Ježíšova utrpení v Getsemanech i na kříži je často zahalováno vnějším pohledem ovlivněným přístupem historicko-kritické metody. Janovo evangelium umožňuje niterné a hlubší poznání významu utrpení Krista, kterým je láska k člověku - společná Láska Otce i Syna.

Vnější zaměřenost na utrpení Krista může zabránit poznání, že Ježíš trpí, protože chtěl. Chtěl člověka osvobodit od jeho strachu, bolesti a utrpení, tím že vše protrpěl. Zůstávání na povrchu událostí v Getsemanech a na křížové cestě tak znamená, že člověk nemůže vstoupit do Ježíšovy lásky, která se projevila v modlitbě. Člověk se takřkajíc stává vnějším pozorovatelem, který může chtít tuto lásku přijmout, ale nevstupuje do jejího vnitřního okruhu - Lásky Otce a Syna. Teprve vstup do této Lásky člověku umožňuje, aby nad ním moci světa neměly devastující moc. Bolest, utrpení a strach v životě zůstávají, ale jsou zbaveny zotročující a devastující síly.

Milovat druhého znamená podle Benedikta XVI., vyhledávat utrpení pro druhého, být připraven k oběti.¹⁷⁵

Toto vyhledávání oběti za druhé je nutné vztáhnout nejprve na Krista, který je Syn. Po tomto poznání může u věřícího přijít často zdůrazňovaná „nutnost“ milovat Ježíše.

Milovat Ježíše z nitra a ve vlastním nitru, být s Ním jedno a poznat Jej z nitra znamená odpovědět na Jeho modlitbu v Getsemanech a na kříži, kde vstoupil do našich bolestí a náš odpor proti Otcově vůli nahradil svou vůlí, která je jedno s Otcem. Milovat Krista tak znamená přijmout Lásku, nechat se obdarovat a z tohoto daru pak milovat. Tak se člověk může účastnit bytí v Synu a se Synem.¹⁷⁶

4.3.2.4 Ježíšovo sebe-vydání jako dar Trojice

Joseph Ratzinger spatřuje v Ježíšově utrpení Lásku, která pramení ze vztahu mezi Otcem a Synem, toto poznání umožňuje překročit práh vnějšího pozorování toho, co je lidské, a v Lásce rozpoznat Trojici.¹⁷⁷ Jedná se o hlubší poznání Ježíšova života, nejenom co konal, ale jak a proč, a to je možné jen přijetím daru Lásky, která je darem Syna a Otce.

¹⁷⁵ Srov. BENEDIKT XVI, papež, *Deus Caritas est*, str. 12.

¹⁷⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 183n.

¹⁷⁷ Srov. BENEDIKT XVI, papež. *Deus Caritas est*. 3. revidované vydání. Praha: Paulínky, 2006, str. 29.

4.3.3 Eucharistická úcta jako přijímání pochopeného Syna

Snaha Josepha Ratzingera jako Benedikta XVI. o obnovení přijímání Těla Kristova do úst a podávání v kleče je snáze pochopitelná i přijatelná v kontextu rehabilitace Janova evangelia, zdůraznění vztahu Ježíše k Otci a modlitby křesťana.

Právě zdůrazňování eucharistické úcty Benediktem XVI. bylo často příčinou sváru mezi moderními a tradičními katolíky. Z toho jak Joseph Ratzinger chápe Ježíše, je možné vnímat jisté stanovisko, které není pouze prázdným vykonáváním „zastaralých“ liturgických předpisů. Katolíkem¹⁷⁸ niterně pochopený vztah Syna k Otci dává pochopit, proč Joseph Ratzinger o prohloubení úcty k eucharistickému Kristu usiloval. V úvodu páté kapitoly druhého dílu trilogie zdůrazňuje Joseph Ratzinger, že události Poslední večeře se týkají nejvlastnějšího středu křesťanství, protože vzájemné společenství mezi Bohem a lidmi bylo založeno právě tím, že Ježíš svým učedníkům podal chléb a víno jako své tělo a krev.

4.3.3.1 Datace poslední večeře

Autor trilogie srovnává zprávy synoptických evangelí a Janova evangelia. Konstatuje, že přes pokus Annie Jauberové, která se snažila harmonizovat obě zprávy o událostech Ježíšovi Poslední večeře a smrti na kříži, není možné přijmout synoptické podání za pravdivější než podání Janovo. Annie Jaubertová se pokusila ze starého kněžského kalendáře v knize jubilejí vyvodit závěr, že Ježíš slavil paschu podle tohoto kalendáře. To by podle badatelky umožnilo harmonizovat všechny zprávy. Starý kalendář totiž nebral ohled na oběhy měsíce a každý rok tak měl 364 dní. Pascha by tak vždy připadala na středu, která je podle tohoto kalendáře 15. dnem nisanu. Paní Jaubertová dál došla k závěru, že Ježíš musel být zadržen v noci z úterý na středu a byl ukřižován v pátek, tak by mělo pravdu synoptické podání i Janovo evangelium, které tvrdí, že Ježíš zemřel v době, kdy se v chrámu zabíjeli beránci. Židovské autority, které se přidržovaly vlastního kalendáře, by podle Janova evangelia skutečně slavily paschu až po procesu s Ježíšem, tedy v pátek večer.

¹⁷⁸ Na tomto místě není vhodné ani možné užít všeobecnějšího pojmu křesťan, pro rozporné chápání trvalé přítomnosti Krista pod působami chleba a vína v jiných denominacích.

Po dalším rozboru dochází Joseph Ratzinger k závěru, že pokus Annie Jaubertové nemůže být správný, ale ukazuje množství tradic židovského národa v Ježíšově době.¹⁷⁹

Přijatelné vysvětlení nachází náš autor v teorii Johna P. Maiera, který tvrdí, že Poslední večeře byla paschální pro Ježíše, který slavil svou paschu, ještě před paschou židovského národa. Ježíš věděl, že už nebude jíst paschu a Ježíšova pascha neodpovídala žádnému tehdejšímu ritu. Ježíšova pascha tak byla skutečně poslední večeří - večeří na rozloučenou, při které se Ježíš sám podal jako Beránek a ustanovil sebe jako oběť. Obětovaným beránkem je Ježíš a učedníci správně rozpoznali spojení Ježíšovy smrti a obřadu staré paschy při zabíjení beránků v chrámu. Nové již bylo započato Ježíšovou vlastní paschou a staré v pátek dovedeno k završení.¹⁸⁰

4.3.3.2 Ustanovení eucharistie

Joseph Ratzinger prokázal, že datace Janova evangelia je přesným zápisem událostí od Květné neděle do Velkého pátku.

Jaký význam dál zdůrazňuje náš autor v souvislosti s Poslední večeří, je možné nalézt na dalších stranách druhého dílu jeho trilogie.

Náš autor se z jiného, méně odborného úhlu, věnuje způsobu transsubstanciace, připomíná, že eucharistie není Ježíšem míněna jako magický úkon pohanských kultů, ale jedná se o společenství učedníků, kteří jsou součástí Ježíšovy děkonné modlitby. Skrze tuto modlitbu, kterou nyní pronáší kněz, jsou pozemský chléb a víno nově dávány jako Ježíšovo tělo a krev. Ježíšovo lámání chleba při Poslední večeři bylo úkolem otce rodiny, který tak zastupuje Boha - Boha Otce. Utváření společenství se děje skrze lámání a rozdávání.¹⁸¹

Lámání chleba a jeho rozdávání učedníkům při poslední večeři bylo anticipací Ježíšova kříže a zmrtvýchvstání. Ježíš jako ten, který měl moc život dát a také jej přijmout (Srov. Jan 10,18), tak učedníkům podal sám sebe. Učedníci ve slovech Krista, kdy o lámaném chlebu řekl, že je jeho tělem, celou osobou, rozpoznali právě toto - je to sám Kristus, který se jim vydává do rukou.¹⁸²

¹⁷⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 73n.

¹⁸⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 77n.

¹⁸¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 86n.

¹⁸² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 87n.

Joseph Ratzinger pokračuje rozbořem Ježíšových slov o Ježíšově krvi. Jak autor trilogie uvádí, jedná se o mimořádně teologicky hutná slova.¹⁸³ Pro naši práci postačí základní rozvinutí tématu. Náš autor v Ježíšových slovech rozpoznává shrnutí celých předchozích dějin spásy. Autor trilogie nejprve rozlišuje dva prvky uvedené v Ex 24, jedná se o krev smlouvy, kterou představovala krev obětních zvířat, jíž se kropil oltář (znamení Boží přítomnosti uprostřed Izraele) a Boží slovo, na které odpověděl lid slibem poslušnosti. Slib byl vzápětí porušen uctíváním zlatého býčka a celé dějiny Izraele jsou dějinami neposlušnosti Izraele vůči Bohu. Ve chvílích zkázy chrámu, kdy se zdá obnovení smlouvy nemožné, přichází Bůh s příslibem Nové smlouvy, která bude nezničitelně zapsána do srdcí lidí (Srov. Jer 31,33). Joseph Ratzinger dále uvádí, že tato smlouva musí mít základ v nezničitelné a neporušitelné poslušnosti, kterou může být jen poslušnost a věrnost Syna.

Věrnost Syna neznámá to, že jedná jako Bůh vůči člověku, ale jako inkarnovaný Logos, zároveň jedná jako člověk vůči Bohu.

Právě postavu Božího služebníka, který nese hříchy mnohých (Srov. Iz 53,12), spojuje náš autor s příslibem Nové smlouvy. Proti zlu světa stojí poslušnost Syna.

Ježíš darem své krve naplňuje starozákonné přísliby, veškeré naděje Izraele shrnuje Ježíš darem své vlastní krve.¹⁸⁴

4.3.3.3 Trpící Boží pastýř v eucharistii

Joseph Ratzinger o Ježíšovi, jako o dobrém pastýři, který přišel, aby lidé měli život v plnosti, uvádí, že víme, z čeho žije ovce, ale člověk žije z Boha. Autor trilogie spojuje výklad církevních otců o pastvinách, kde je stín a voda, ve kterých otcové viděli obraz Písma svatého, s pojetím významů Slovo Boží a uvádí, že otcové tak správně chápali text a správně chápali Ježíše. Toto chápání Slova rozšiřuje Benedikt XVI. ve své promluvě ze dne 10. července 2009 o Janu Scottovi Eurigenovi, kde ze Scottových teologických práce vyvozuje, že člověk potřebuje Slova¹⁸⁵ Písma, aby mohlo být očištěno jeho vnímání Boha, které je v lidském srdci zastřeno hříchem.¹⁸⁶

¹⁸³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 88.

¹⁸⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 88nn.

¹⁸⁵ Spojením velkého písmena „S“ a plurálu spojujeme mnohovrstevnost chápání a významu Slovo a Písmo.

¹⁸⁶ Srov. BENEDIKT XVI, papež, *Velké postavy středověké církve*, str. 126n.

Člověk potřebuje pravdu a lásku, potřebuje Boha, potřebuje chléb jako potravu pro tělo, ale především toho, kdo dává život v plnosti a uvolňuje člověka, aby své síly mohl uplatnit při smysluplném utváření země a nalézání dobra pro sebe i pro druhé.¹⁸⁷

Joseph Ratzinger postupně propojuje význam Ježíšových výpovědí. Když Ježíš o sobě mluvil jako o dobrém pastýři a chlebu, směřoval k výpovědi o Jeho vydání se za druhé: „*Dobrý pastýř dává za ovce svůj život.*“ (Jan 10,11). Zároveň jeho ztotožnění se s chlebem vede k odkazu na Slovo, které se stalo tělem a darem pro život celého světa (Jan 6,51).¹⁸⁸

Dalším motivem, který pak Joseph Ratzinger rozvádí, je to, že Ježíš jako dobrý pastýř zná svoje ovce a ovce znají Ježíše, jako se Ježíš co Syn zná s Otcem. Tak je člověk vtahován do trinitárních vztahů, do vnitřního vztahu Lásky. Ježíš jako Syn shromažďuje a vede k Otci.¹⁸⁹

Výpověď o shromažďování nalézá Joseph Ratzinger v Učení dvanácti apoštolů, kde je v deváté kapitole uvedena modlitba pro eucharistii: „*Jako byly tyto nalámané chleby rozesety po horách a shromážděny se staly jedním, tak necht' je shromážděna Tvá církev od končin země do Tvého království.*“¹⁹⁰ O stávání se pozemského chleba eucharistií píše Joseph Ratzinger, že chléb se může stát nositelem Kristovy přítomnosti, protože v sobě sám nese tajemství utrpení, smrti a zmrtvýchvstání.

To Joseph Ratzinger dokládá Ježíšovou řečí v Janově evangeliu o Květné neděli: „*Jestliže pšeničné zrna nepadne do země a neodumře, zůstane samo. Odumře-li však, přinese hojný užitek.*“ (Jan 12,24).¹⁹¹ Eucharistie je *velikonočním tajemstvím odumřelého zrna, které sjednocuje.*¹⁹²

Nyní se pokusíme spojit Ratzingerovo porozumění shromažďování Kristem v eucharistii pod způsoby chleba a vína s velice krátkými odkazy na předchozí podkapitoly. V kapitole o ustanovení eucharistie bylo zjištěno, že Ježíš sám sebe podal učedníkům jako shrnutí předchozích dějin spásy, při současné anticipaci svého utrpení v Getsemanech a smrti na kříži.¹⁹³

¹⁸⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 195.

¹⁸⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 195.

¹⁸⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 234n.

¹⁹⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 191.

¹⁹¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 190.

¹⁹² Srov. RATZINGER, Joseph. *Služebníci radosti: meditace o kněžské spiritualitě*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, str. 38n.

¹⁹³ Srov. kapitola 4.3.3.2.

V kapitole o utrpení Syna v Getsemanech jsme prokázali, že Joseph Ratzinger za příčinu Ježíšova strachu považuje hypostatickou unii osoby Ježíše Krista, protože jen tak mohl Ježíš fyzicky prožít strach, bolest a smrt veškerého stvoření, které viděl jako Syn v několika málo okamžicích. Důležitý je i postoj Ježíše při modlitbě, který jej spojuje s učedníky. Autentická modlitba učedníka znamená vstup do vnitřního okruhu Lásky mezi Otcem a Synem.¹⁹⁴

Příčinou Ježíšova utrpení bylo sjednocení s vůlí Otce, kterým nahradil neposlušnost hříšníka. Důležité je zopakovat, že Ježíš chtěl tento boj podstoupit, protože chtěl shromáždit lidi a dovést je k Otcí. Úzce spolu souvisí odpověď hříšníka láskou na předchozí dar Lásky.¹⁹⁵

Když Ježíš sám sebe podal učedníkům pod způsoby chleba a vína jako své tělo a krev, obsahovalo toto Ježíšovo sebe-vydání nejen předzvěst jeho utrpení. Ale tento podstoupený zápas, smrt i vzkříšení, pro lidské chápání času proběhnuvší až v budoucnu, byl již v eucharistii přítomen pro Ježíšovo Synovství. Syn-Bůh mimo prostor a čas tak představuje ve světě a času téměř neřešitelný problém jak správně popsat a pochopit, že utrpení, bolest, hrůza a smrt Krista, podstoupená pro záchranu každého jednotlivého člověka, byla již přítomna v Ježíšově sebe-vydání při Poslední večeři a je stejně přítomná i dnes. A stejně tak je přítomno Ježíšovo vzkříšení a nakonec je sám Vzkříšený Kristus přítomen, když je přinášena jeho oběť otcí ve mši svaté.

Pro meditativnost textů trilogie Ježíš Nazaretský je v případě eucharistie obtížné učinit jednoznačné závěry bez toho, aby nebyly opakovány rozsáhlé pasáže nebo téměř celé knihy různých autorů. Z celku lze vyvodit, že pro Josepha Ratzingera má eucharistie, ať jako mše, nebo jako Tělo Kristovo pod způsoby chleba a vína, zásadní význam pro život katolíka, jak o tom svědčí název Ratzingerovi knihy *Vrchol a pramen*. Pro propojování významů slov Logos - Slovo, které se stalo tělem s významy Ježíšových sebezjevení v řečech o chlebu, dobrém pastýři a vinném kmeni, je možné dojít k výpovědím christologickým a eklesiologickým. Při dalším zahrnutí významu vztahu Otce a Syna v Janově evangeliu lze dále dojít k poznání vnitrobožských vztahů a uschopnění člověka na jejich participaci, kterou umožňuje očišťující láska Krista.

¹⁹⁴ Srov. kapitola 4.3.2.2.

¹⁹⁵ Srov. kapitola 4.3.2.3.

Poznání Ježíše z evangelií, jeho dějinného působení, uschopňuje věřícího pro hlubší účast na eucharistii a obráceně eucharistie začleňuje věřícího do Tajemného Těla Krista, ze kterého pramení poznávání Ježíše z evangelií, protože rozpomínání v „my“ církve umožňuje hlubší poznání než jen vnější pozorování.¹⁹⁶ Bez hlubšího poznání Krista není možné přijmout Jeho lásku, nechat se jím proměnit tak, aby bylo možné o Kristu svědčit skutky a vzájemnou láskou.

Z celkového kontextu díla Josepha Ratzingera je možné vyčíst spojitost mezi výkladem Písma svatého empirickými metodami a jeho důvodem pro prosazení přijímání do úst. Obojí lze shrnout slovy - *manipulace s Tajemstvím*. A jedno odkazuje k druhému. „Manipulovat“ s Tělem Krista vede k úpravě Písma dle vlastních potřeb a přání. Upravovat Slovo Boží pak může vést ke ztrátě úcty k jakémukoli Tajemství a lze tvrdit, že eucharistie je Tajemstvím největším.

4.3.4 Ježíšovo lidství

Otázky lidí v okolí Ježíše na to, odkud je, ukazují dvojí způsob lidského poznání Krista. Joseph Ratzinger se během líčení Ježíšova života velmi okrajově dotýká Jeho lidství, tuto znalost věřících předpokládá, jak o tom svědčí i poměr citací ze synoptických a Janova evangelia. Otázce „těla“ Krista se okrajově věnuje při vysvětlování událostí Ježíšova života, jako bylo ustanovení eucharistie¹⁹⁷. Do středu zájmu Josepha Ratzingera se Ježíšovo tělo dostává až při otázce vzkříšení, kterému se věnuje ve druhém dílu trilogie Ježíš Nazaretský.

4.3.4.1 Znalost podle těla

Současná znalost Ježíše podle „těla“, která se zakládá na znalosti historických faktů bez jejich dějinného přesahu, zakrývá Ježíšovo Božství.¹⁹⁸ Tuto situaci, ve které se ocitáli Ježíšovi současníci, stejně jako se v ní ocitá každý, kdo Ježíše „zná“, protože o Jeho životě ví dost, popisuje Joseph Ratzinger ve třetím díle své trilogie. Znalost Krista podle těla nakonec vede k pohoršení nad Jeho Synovstvím.

¹⁹⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 166n.

¹⁹⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 87n.

¹⁹⁸ Srov. BENEDIKT XVI, papež. *Verbum Domini: posynodní apoštolská exhortace o Božím Slově v životě a poslání církve*, str. 52nn.

Tato stránka lidského poznání a následného nepřijetí Ježíšových požadavků byla v Jeho době, stejně jako dnes považována za zpučnost. Znat Ježíše jako tesaře, syna Marie i místo, kde žil vede u lidí k pohoršení. Všichni vědí, odkud Ježíš je - je jako každý jiný. Provinční dělník Ježíš, o kterém se ví všechno vnější, neskrývá žádné tajemství. Setkání s Kristem tak může v dnešní době, kdy všichni Krista a křesťanství znají, a proto o Něk nevědí vůbec nic, skončit stejně jako skončilo setkání nazaretských po Ježíšově kázání v synagoze. Po počátečním údivu, snad nadšení, následuje odmítnutí s odvoláním právě na onu povrchní znalost.¹⁹⁹

To samozřejmě platí v ještě zostřenějším významu, pokud někdo narazí na Ježíšův požadavek, který se nás dotýká a který na nás Ježíš klade. Lze vyslovit i obavu, že na otázku po významu Credo by byla odpověď mnohých věřících podobná. Credo znají, vždyť jej „recitují“ každou neděli, ale význam slov: „...*skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem...*“ bude zřejmě odtržen od předcházejících vět o Ježíšově Synovství.²⁰⁰

4.3.4.2 Panna Maria - poznání Ježíše z nitra

Na otázku, odkud Ježíš je a kým je, odpovídá Joseph Ratzinger v Prologu trilogie rozbořením Ježíšova rodokmenu. Rodokmen evangelisty Matouše končí Pannou Marií, která je novým počátkem. Podle těla (jako adoptivní syn Josefa) náleží Ježíš k Davidovu rodu, ale Ježíš sám pochází odjinud, od Boha, který je Jeho Otcem. Lukášovo evangelium popisuje Ježíšův rodokmen obráceným směrem, na jehož konci ale není první člověk, ale Bůh: „*Enós, Sét a Adam. Adam byl Boží.*“ (Lk 3,38). Lukáš svým členěním rodokmenu ukazuje, že Ježíš je nový „*radikálnější*“ Adam. Ježíš není jen Bohem oživený, ale je skutečným Synem.²⁰¹

Rodokmen v Lukášově a Matoušově evangeliu ukazuje Ježíšovo božství zastřeně. Za Ježíšovým lidským původem je možné rozpoznat Synovství.

¹⁹⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 8.

²⁰⁰ Jako zajímavost je možné uvést, že většina věřících recituje Credo během mše svaté, ale jednotlivci, mimo shromáždění církve v kostele, bude mít značné problémy a to i v případě, že na mši chodí řadu let. Za tímto „fenomémem“ lze rovněž vysledovat to, co Joseph Ratzinger nazývá rozpominání se v „my“ církve.

²⁰¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 9nn.

Jan oproti synoptickým evangeliím na otázku „odkud“, která v Janově evangeliu zaznívá poměrně často, odpovídá Prologem: „*Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha a to Slovo byl Bůh ... A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.*“ (Jan 1,1-14). Joseph Ratzinger uvádí, že odkaz na tělo dokládá souvislost na narození z Panny Marie. Evangelista Jan Prologem shrnul nejhlubší význam rodokmenů Lukášova a Matoušova evangelia. Jedná se o náš rodokmen. Víra dává nové narození, vstup do původu Ježíše Krista, který je zrozen z Boha jako Syn a podle těla z Panny Marie.²⁰²

Ježíšův původ z Panny Marie přesto odkazuje mnohem dál než jen na viditelnou a pozorovatelnou stránku Ježíšova života. Panna Maria se sama stává živým Božím stanem, ve kterém chce přebývat Bůh. Důležitá je reakce Panny Marie na zvěstování archanděla Gabriela. Prvotní úlek Panny Marie z blízkosti Božího posla přechází v niternou touhu po porozumění Gabrielovým slovům.

Joseph Ratzinger zdůrazňuje dva prvky Mariiny osobnosti. Je nebojácná (zachovává rozvahu) a zároveň niterná, udržuje jednotu srdce a rozumu a chce porozumět celku poselství.²⁰³

V exhortaci *Verbum Domini* uvádí Benedikt XVI., co znamená niterné setkání se Slovem ve Slovech Písma, když jako příklad pro porozumění Božímu slovu uvádí Pannu Marii, která byla zcela proniknuta slovy Písma. Události Ježíšova života uchovávala ve svém nitru, rozvažovala o nich a skládala je do celku jako mozaiku. Důvěrný vztah Panny Marie k Božímu slovu dokládá Benedikt XVI. na hymnu *Magnificat*, který je „*utkán ze slov Písma*“. Boží slovo se stává jejím slovem.²⁰⁴

Ve věroučné konstituci o církvi II. Vatikánského koncilu *Lumen gentium* v článku 63 je uvedeno podstatné spojení Panny Marie s vůlí Otce, když zrodila Jeho Syna: „*Zrodila však syna, kterého Bůh ustanovil za prvního z mnoha bratří (srov. Řím 8,29), totiž věřících, při jejichž rození a vychování ona spolupracuje svou mateřskou láskou.*“²⁰⁵ V článku 65. je dále uvedeno, že Panna Marie jako vzor ctností vede věřící ke svému synu a lásce k Otci.²⁰⁶

²⁰² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 13n.

²⁰³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, III. díl*, str. 26n.

²⁰⁴ Srov. BENEDIKT XVI, papež, *Verbum Domini*, str. 44n.

²⁰⁵ LG 63.

²⁰⁶ LG 65.

Panna Maria jako matka svého syna tak koná to, co koná Syn, učí věřící lásce a sjednocení se s vůlí Otce. Tajemství církve, jako panny a matky, předchází Panna Maria jako jedinečný vzor církve.²⁰⁷

Poznávat Ježíše je tak možné z nitra při zahrnutí dvou cest. Z nitra církve, ve kterém se děje rozpomínání v „my“ církve.

A z rozvažování, poznávání ve vlastním nitru tak, jak to činila Panna Maria za svého života.²⁰⁸ Joseph Ratzinger při výkladu ukřižování zmiňuje, že doslovný překlad Janova evangelia, když Jan vzal Pannu Marii k sobě, je ještě silnější a lze jej přeložit tak, že Jan Pannu Marii přijal do svého vnitřního života.²⁰⁹ Velice zastřeně prosvítá důležitá skutečnost, že evangelista Jan, který přijal Pannu Marii do svého života, do vnitřních souvislostí, byl formován prožíváním vnitřního života Panny Marie.

Evangelista Jan mohl poznávat vnitřní vztah Syna a Otce nejen z vyprávění Panny Marie o tom, co sama poznávala v srdci, ale také mohl tento vztah poznat přímo ve svém nitru, do kterého Pannu Marii přijal. Jeho náhledu zajisté pomohlo i to, že on byl přijat do nitra Panny Marie.

4.4 Vědecká gnóze v křesťanství

Apoštol Petr ve své prvokatechezi o Letnicích mluvil o hrobu krále Davida, když vykládal slova žalmu Žl 16,9-11 v řecké verzi bible. Davidův hrob, s jeho tělesnými ostatky, tak byl důkazem, že ten, kdo nezůstane v podsvětí a jehož tělo nepozná porušení, není David, ale vzkříšený Ježíš. Joseph Ratzinger rovněž upozorňuje, že všichni věděli, kde Davidův hrob je, a bylo možné se přesvědčit o tom, že tam jeho ostatky jsou, nebo lépe, nikdo o tom nepochyboval, ale možnost se přesvědčit tu byla. Autor zcela oprávněně předpokládá, že Ježíš nebyl neznámá osoba, jak v Jeruzalémě, tak v Judsku. Po procesu, který byl proti němu veden, musely být zcela jistě okolnosti jeho smrti známé, muselo být známé i místo, kam byl uložen. Přece jenom se nestávalo často, aby byl hrob odsouzeného zločince střežen vojáky okupační správy. Petr tak ve své katechezi mohl mluvit o tom, že zatímco Davidův hrob prázdný není, o Ježíšovi mluvil jako o tom, koho Bůh vzkřísil z mrtvých.

²⁰⁷ LG 63.

²⁰⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str.166n.

²⁰⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 144.

Co znamená vzkřísit z mrtvých, věděli Židé velmi přesně. To, jak Eliáš vzkřísil vdovina chlapce, bylo zcela jistě známé všem. Vzkřísit z mrtvých tak znamená jedno, vzkřísit i tělo, a to znamená prázdný hrob. Autor trilogie poznamenává, že mluvit o vzkříšení v případě, že by se dalo poukázat na ostatky v hrobě, by bylo nemyslitelné. Prázdný hrob sám o sobě ale důkazem vzkříšení Krista není a lze jej pochopit i jinak. Evangelista v případě Marie Magdalské, která si myslela, že Ježíšovo tělo někdo přenesl, zaznamenal právě tuto možnost výkladu prázdného hrobu. Prázdný hrob tak není důkazem zmrtvýchvstání Krista, ale je nutný k uznání pravé skutečnosti, totiž, že vzkříšení předpokládá vzkříšení celé – i těla.²¹⁰ V tomto bodě se vyjasňuje mnohdy vyostřený názor Josepha Ratzingera na historicko-kritickou metodu. Tedy na její základ poznání skutečnosti na základě empirických metod a přírodních (přírozených) věd.

Joseph Ratzinger zmiňuje teorie, které byly vykonstruovány na základě nemožnosti vědecky (roz. empiricky) popsat a zařadit existenci Ježíšova vzkříšeného těla. Proto autor trilogie tak často zmiňuje, že není možné dokázat existenci Boha experimentem a že Bůh je pro moderní vědu nepřijatelný. Nejde jen o existenci Boha pro vědu, nejde jen o přijetí existence Boha do rovnic fyziky, ale jde o podstatnější věc. Pokud nelze pochopit transcendentní bytost jakou, je Bůh, nelze vůbec přijmout možnost existence lidského těla, které nejen že je znovu oživeno (to dokáže současná věda také) ale že je živé tak, jak je živý Bůh. Tělesná existence mimo dosah ověřitelnosti empirickými vědami je zřejmě tím největším problémem uznání Kristova vzkříšení. Popřením tělesnosti vzkříšení, kterým se někteří vědci snaží nerozejít se příliš s empirickou vědou, může být v konečném důsledku příchod gnóze. Je mimo rozsah této práce uvádět teorie, které postupně zpochybnilo Janovo evangelium jako historické, nebo teorie, které zpochybňovaly Ježíšovo božství. Tyto teorie mohly mít podobný základ, vyhnout se zdánlivé nevědeckosti Ježíšova vzkříšeného a oslaveného těla. Tím, že různí vědci, v rámci svého bádání, mohli dojít k závěrům, že Ježíš byl člověk, který ztroskotal, mohli se vyhnout právě tomu bodu, který z křesťanství činí víc, než jen další filozofii. Když Joseph Ratzinger tvrdí, že jde o Ježíšovu postavu, zda pouze byl, nebo je, myslí tím zřejmě i toto. Proto také v trilogii usiluje o rehabilitaci Janova evangelia, protože v něm Ježíš jedná již jako oslavený, jedná jako ten, který v sobě má život věčný a sám je životem.

²¹⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 164.

4.4.1 Svědectví a setkání

Joseph Ratzinger komentuje zprávy o vzkříšení tak, že z apologetického pohledu působí spíše rušivě.²¹¹ V čem tkví ona rušivá zvláštnost? Nejde o nic jiného než o záznamy vyprávění očitých svědků v evangeliích. V kapitole o zmrtvýchvstání Krista autor rozlišuje dvě linie v Písmu. První je autorem označena jako Tradice vyznání a druhá jako Tradice vyprávění. Tradice vyznání je dle autora trilogie vydávaným svědectvím o Ježíšově vzkříšení před světem v pokračujícím soudním procesu s Kristem i s těmi, kteří jsou jeho. V těchto zprávách jsou uváděni pouze muži, protože jejich svědectví bylo hodnověrné před tehdejšími soudy. Za událostí, která se stala, tak stojí konkrétní svědek.²¹² Tradice vyznání je v celku souvislá. Za důležité a pocházející z Jeruzaléma považuje náš autor vyznání v 1. listu Koriňtánům (1 Kor 15,3-8). Toto Credo spojuje Joseph Ratzinger s datací kolem 30. let a je tak prapůvodním svědectvím. Svědectví prázdného hrobu bylo již pojednáno v předchozí kapitole této práce. K uvedení třetího dne v původním Credo se vrátíme v další kapitole.

Tradice vyprávění, tedy zprávy o zjevení vzkříšeného Krista, jsou z apologetického hlediska zajímavější právě pro jejich nejednoznačnost a neobratnost popisu setkání se vzkříšeným Ježíšem.²¹³ Joseph Ratzinger upozorňuje na trojí zprávu o zjevení Ježíše apoštolu Pavlovi ve Skutcích apoštolů. V Sk 26,13-14 je uvedeno spojení světla jasnějšího než slunce a hlasu, který k Pavlovi promluvil „hebrejsky“. Zatímco zpráva sv. Pavla o tom, co viděl, je zřejmá, zprávy o svědectví jeho průvodců se ve Skutcích apoštolů liší. První zpráva uvádí, že slyšeli hlas, ale nic neviděli (Sk 9,7). Ve druhé zprávě je uvedeno opačné tvrzení, že viděli světlo, ale hlas promlouvající k Pavlovi neslyšeli (Sk 22,9). Třetí zpráva se ve Skutcích apoštolů omezuje na prosté konstatování, že průvodci, stejně jako Šavel, padli k zemi. Autor trilogie spojuje světlo Zmrtvýchvstalého a slova Ježíše, kterými se ztotožňuje s pronásledovanou církví a kterými dává Pavlovi poslání zvěstovat evangelium.

Světlo, které Pavel viděl, spojuje náš autor se scénou na hoře Tábor.²¹⁴ Ježíš je světlem, byl světlem na hoře Tábor a je světlem i nyní.²¹⁵

²¹¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 172.

²¹² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 161.

²¹³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 172.

²¹⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 171.

Knihy Skutky apoštolů, napsaná jediným autorem, v sobě nese téměř nepochopitelnou nejednoznačnost svědectví o zjevení Ježíše sv. Pavlovi. Na první pohled se může zdát nebo dokonce musí, že se jedná o příliš velký rozpor, než aby bylo možné těmto zprávám uvěřit. Jednou průvodci slyší, ale nevidí, podruhé vidí, ale neslyší a nakonec prostě jen padnou k zemi. Toto svědectví je právě proto důležité. Jediný autor, pokud by vymýšlel román nebo sepisoval mytologické dílo, by takový rozpor (a řekněme příliš málo logický) ve svém díle neponechal. Evangelista Lukáš oproti tomu nepsal vlastní vymyšlené nebo domyšlené dílo, ale zapisoval svědectví svědků. Ponechání takové rozporuplné výpovědi tak znamená jedno, rezignaci svědků na přesný popis toho, co se událo, a rezignaci evangelisty Lukáše na zápis přesného popisu zjevení Krista. Z toho, co je o evangelistovi Lukášovi známo, můžeme usuzovat, že se snažil o přesný popis skutků apoštolů. Lukáš je často zmiňován jako historik.²¹⁶ Když ponechal všechna tři rozporuplná svědectví v jedné knize, měl k tomu jistě důvod. Přihlédneme-li k tomu, že sv. Pavel uvádí v provokřesťanském Cedu pět set svědků, kteří viděli Ježíše (Srov. 1. Kor 15,3-8), a dále uvádí apoštoly, které nemáme v tomto kontextu chápat jen omezené na okruh Dvanácti,²¹⁷ můžeme dojít k závěru, že v křesťanských obcích prvního století, byla všem známa ona nejednoznačnost výpovědí o setkání se vzkříšeným Kristem. Zřejmě se ani učedníci, kteří šli do Emmauz, stejně jako jiní učedníci, nemohli shodnout na přesném popisu toho, co všichni prožili. A nikdo to v tehdejší době nepovažoval za rozpor, který by bylo možno označit za lež. Až převaha empiricky popsitelných, zařaditelných a zpracovatelných údajů v přírodních vědách a jejich užívání historicko-kritickou metodou, mohla²¹⁸ dát nástroj k tomu, aby tyto zprávy mohly být považovány za nejednoznačné.

²¹⁵ Snad naposledy je vhodné připomenout neustálou snahu Josepha Ratzingera o to, aby Janovo evangelium nebylo považováno za pozdější teologicko-gnostický konstrukt, ale o zprávu očitého svědka. Ježíš jako Syn, byl vždy Světlem a jeho poslání se neměnilo podle vnějších okolností a dle vlivů mocných Jeho doby. Ježíšova doba, byla opravdu Jeho dobou a nic se nestalo náhodně, od Jeho narození v určitý den až po Jeho smrt a zmrtvýchvstání třetího dne.

²¹⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 26.

²¹⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 163.

²¹⁸ Slovo mohla, v tomto případě označuje možnost a „nebezpečnou potenci“ této metody, ne to, že ona metoda k tomuto popření musí nutně vést.

Jak bylo uvedeno v předchozích kapitolách této práce, Bůh přesahuje možnosti empirického poznání a verifikaci Jeho existence experimentálními metodami se „vzpírá“.²¹⁹ Bůh nejedná podle lidských pravidel a naštěstí se ani lidským pravidlům nepřizpůsobuje. To platí v celku Božího jednání, tedy i pro vědu.

4.4.2 Existence vzkříšeného Ježíšova těla

Nejednoznačnost výpovědí svědků a zaznamenaná neschopnost popsat lidskými prostředky zjevení Zmrtvýchvstalého svědčí o zcela jiné existenci Ježíšova těla. Joseph Ratzinger užívá, jak sám uvádí, zavádějící pojem mutační skok. To, co se s Ježíšem událo, nebylo nic, na co by byli jeho učedníci i celý Izrael připravení. Když Ježíš vzkřísil chlapce z Naimu nebo když vzkřísil Lazara, jednalo se o zvlášť významné zázraky, ale Izraeli byl takový zázrak znám od proroka Eliáše. Stejně jako Tabita, kterou vzkřísil apoštol Petr, tito lidé sice vstali z hrobu, ale opět jednou zemřeli. V dnešní době je běžné oživení zemřelého ve stavu klinické smrti, takže dnes není nic zvláštního přivést k životu někoho, kdo zemřel. Takové vzkříšení, známé ještě před Ježíšovým narozením a známé i dnes, nemá pro člověka existenciální význam.²²⁰ Židovská víra znala nejen vzkříšení zemřelého, ale znala i vzkříšení na konci věku. Podle Josepha Ratzingera bylo pro židy pochopitelné, že na konci věku s novým světem bude i jiná nová existence, ale nebyl pochopitelný vstup nové existence do starého světa, to bylo zprvu nesrozumitelné. Joseph Ratzinger cituje zprávu evangelisty Marka, když učedníci, po proměnění na hoře Tábor, mezi sebou diskutovali, co to znamená, že Syn člověk vstane z mrtvých. Až při setkání s realitou, vzkříšeným Kristem, začali chápat, co znamená vzkříšení, a toto setkání je nutilo k svědectví.²²¹ Rozborem zpráv v evangeliích autor trilogie dochází k závěru, že setkání se vzkříšeným Kristem bylo zcela jiného řádu než setkání s duchem zemřelých nebo pouze oživeným člověkem. V pokusu Saula zjistit výsledek bitvy nalézá Joseph Ratzinger svědectví o tom, jak vypadalo setkání s duchem zemřelého. Věštkyň v En-dóru vyvolala ducha Saula, který v podsvětí existoval jako stín. Nežil plnohodnotný život a musel se po vyvolání na tento svět zase vrátit do stínu smrti.

²¹⁹ Srov. kapitoly 2.1.1 a 2.1.2.

²²⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 158

²²¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 158.

Tento stav nebyl životem, který by mohl být srovnáván s životem na zemi a vůbec nebyl a není životem „duchovním“. Duch člověka byl prostě uvězněn ve stavu smrti a musel se do smrti zase vrátit, pokud nějakým způsobem mohl na chvíli vejít do stavu, ve kterém jsou živí lidé.²²² Proto Ježíš poskytl učedníkům důkaz, že není duch, ale má i tělo a jedl s nimi.²²³ Ježíš po svém vzkříšení tak byl tělesný – měl tělo a mohl jíst, přesto není vázán prostorem a časem našeho světa. Joseph Ratzinger uvádí, že v popisu učedníků jdoucích do Emauz je možné rozeznat dialektiku stejného a jiného. Ježíš je tělesný, ale náhle učedníkům zmizí. Není vázán prostorem a časem, přestože má tělo. Ježíš, přestože tělesný, je pro učedníky také nepoznatelný. Při zjevení Marii z Magdaly, stejně jako při zjevení u Genezaretského jezera, jej jeho učedníci zprvu nepoznávají. Joseph Ratzinger píše, že Ježíš byl poznáván z nitra. V tomto případě náš autor užívá pojem dialektika poznání a nepoznání. Z této neobratnosti zaznamenaného svědectví vyvozuje náš autor, že kdyby si někdo setkání vymyslel, byl by kladen důraz na bezprostřední poznání a plnou tělesnost a k tomu by byla Vzkříšenému připsána zvláštní moc. Právě z oné neschopnosti přesně zachytit dění při setkání se Vzkříšeným vyvozuje Joseph Ratzinger, že se jedná o záznam prožitku.²²⁴ Joseph Ratzinger dostatečně popsal tehdejší představy židů o posmrtném životě i představy o nové existenci lidského těla na konci věku a dodává, že zprávy v evangeliích překračují veškeré možné představy tehdejší doby. Stejně tak nemohly být tyto zprávy zapsány po prožitku mystické zkušenosti. Z tohoto důvodu také Joseph Ratzinger vysvětluje rozdíl mezi mystickou zkušeností, kterou prožil sv. Pavel, když byl vyzdvižen do třetího nebe, a setkáním se vzkříšeným Kristem, jak se stalo i sv. Pavlovi při jeho cestě do Damašku. Při mystickém prožitku je člověk „vytržen“ z vlastního vidění a prožívání a je mu odkryta část Božího světa, člověk je jakoby vtažen do jiného světa. Naopak při setkání se Vzkříšeným se jednalo o setkání s osobou Boha.²²⁵

²²² Joseph Ratzinger v této souvislosti používá spojení: „existence v podsvětí“, ale v knize *Eschatologie* dostatečně vysvětluje a rozvíjí teze, že podsvětí je stav duše zemřelých. Nejedná se tak o nějaké místo, pod zemí, nebo místo, které by bylo možné zanést do mapy světa. Pokud lze požit takový termín, tak výstižnější by bylo užití pojmu „jiný rozměr“. V této knize také užívá spojení „stínový život“, který je dostatečně výstižný pro stav duší, před vstupem Krista do stavu zemřelých – tedy Jeho průchodu smrtí.

²²³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, Str. 173.

²²⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, Str. 172n.

²²⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, Str. 177.

4.4.3 Sobota Izraele a třetí den židokřesťanů

Poznání Krista a proměna života člověka souvisí s poznáním Vzkříšeného, jak dokládá Joseph Ratzinger na změně kultury náboženského týdne vznikající křesťanské obce v Jeruzalémě a okolí. Jakob Neusner, jehož knihu cituje Joseph Ratzinger při výkladu Blahoslavenství, se setkává s Ježíšem na hoře, rozmlouvá s Ježíšovými učedníky, až nakonec dochází k závěru, že Ježíš je zosobněnou Tórou, dokonce dochází k tomu, že Ježíš je sobotou Izraele.

Než k tomuto závěru Neusner dojde, nachází sporný bod mezi židovstvím a křesťanstvím při trhání klasů v sobotu. Ježíš a jeho učedníci mohou v sobotu dělat, co dělají, protože se přesunulo svaté místo, kterým je okruh Krista a jeho učedníků.²²⁶ Neusner nakonec i přes poznání, že Ježíšovy požadavky může vznést jen Bůh²²⁷, zůstává věrný *věčnému Izraeli*.²²⁸

Sociální struktura Izraele a svěcení soboty je tak silně propojena s uctíváním Hospodina, že její změna není téměř možná. To potvrzuje tezi Josepha Ratzingera, že ke změně kultury týdne křesťanů v Jeruzalémě muselo vést „něco“ zcela mimořádného, tedy setkání se vzkříšeným Kristem.

Třetí den Ježíšova zmrtychvstání nemá žádný teologický význam. Dobu tří dnů od Ježíšova zmrtychvstání tak nebylo možno teologicky nalézt v Písmu ani v tradici Izraele. Některými exegety citovaná část z knihy proroka Ozeáše (Oz 6,1n.) není podle autora trilogie užívána správně. Třetí den byl pro Kristovy učedníky, kteří byli židé, výjimečný pouze z toho důvodu, že došlo k setkání se vzkříšeným Kristem a nalezení prázdného hrobu. Změnu struktury náboženského týdne, která je dosud u židů pevně zakořeněná, tak mohla způsobit pouze jediná událost. Setkání s Tím, který Izraeli daroval Tóru a který jediný má moc změnit den slavení Hospodinova dne.²²⁹

²²⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 84nn.

²²⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 89.

²²⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, I. díl*, str. 82.

²²⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 166n.

5. Poznání pravdy

Podle Josepha Ratzingera je poznání pravdy zároveň poznáním Boha, který je, jak uvádí sv. Tomáš Akvinský v Teologické summě,²³⁰ první a nejvyšší pravdou.²³¹

Nejedná se pouze o poznání pravdy, která vede k poznání Boha, který je pravdou sám, ale J. Ratzinger při rozboru osobnosti Pontia Piláta ukazuje, co člověku může bránit a brání v poznání Boha.

5.1 Pontius Pilát jako pragmatik a skeptik

Při rozboru Ježíšova procesu před Pilátem uvádí Joseph Ratzinger, že Pontius Pilát byl pragmatik a skeptik, člověk, který neváhal použít sílu, když jí bylo zapotřebí k udržení právního pořádku. Přes líčení Josefa Flavia a Filóna Alexandrijského, kteří Piláta líčí značně negativně, dochází J. Ratzinger k názoru, že jiná svědectví Piláta líčí jako pragmatického a rozhodného realistu.

Námítka proti svědectvím evangelií, že vylíčení Piláta v lepším světle bylo motivováno propojením římské kultury a Říma se vznikajícími křesťanskými obcemi, je podle J. Ratzingera neopodstatněná. Evangelisté již znali pronásledování císaře Nera, římský stát tak pro křesťany nebyl státem, který toleruje všechna náboženství ve své říši, a zneužití politické moci proti křesťanům tak mohlo být nastíněno a vneseno do procesu Ježíše před Pilátem.²³² To, že se tak nestalo, ukazuje snahu evangelistů o realistické zachycení událostí.

5.1.1 Pilátova kariéra

Zřejmě ale bude vhodné zmínit některé skutečnosti, které osvětlí proces rozhodování Piláta, když odsoudil nevinného člověka k trestu smrti ukřižováním. Pilát byl do svého úřadu dosazen Seianem, prefektem císařské gardy, který byl známý svými antisemitskými postoji. Tento postoj byl také očekáván od Piláta, který jej naplnil tak, že byl Seianem vyznamenán čestným titulem *Amicus Caesaris*, tedy Přítel císařův.

²³⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 126.

²³¹ Srov. AKVINSKÝ, Tomáš. *Theologické summy*. Olomouc: Kristal, 1937, I q. 16 a. 5c, str. 167.

²³² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 123.

Pilát rozkázal, aby jeho příchod do Jeruzaléma proběhl s odkrytým medailonem, na kterém byl obraz císaře a korouhev nechal vztyčit na chrámovém prostranství. Protestujícím židům hrozil, že je nechá pobít legionáři, když již pátý den demonstrovali před Pontiovým palácem. Židé si zvolili smrt, než by trpěli odznak císařské moci na chrámovém nádvoří a Pilát tak musel korouhev odstranit. Pilátova osobnost tedy byla formována srážkami s monoteisticky smýšlejícími židy, při kterých někdy slavil úspěch Pilát, ačkoliv za cenu ztrát na životech, někdy židé, kteří dokázali Piláta zastrašit tím, že by se musel dopustit velkého krveprolití. Pilát jako pragmatik zřejmě dokázal rozpoznat udržitelnost situace a věděl, kdy musí povolit židům nějaký ústupek. Rozdíl mezi pobitím Galilejců v chrámu, líčeným ve 13. kapitole Lukášova evangelia, a odstraněním korouhve při Pilátově vstupu do Jeruzaléma svědčí o schopnosti rozhodovat podle konkrétní situace. Rozhodnutí, která ale činil, byla politická a egoistická. Udržení klidu v provincii znamenalo přízeň císaře. Titul *Amicus Caesaris* nebyl jen vyznamenáním, ale také zavazoval k určitému postoji, kvůli kterému byl udělen. Ústupky židům tak zřejmě musely být nahrazeny brutalitou v jiných situacích, aby postoj Piláta nemohl být nazván prožidovským.²³³

5.1.2 Ateista, skeptik nebo bezbožný cynik?

Osoba Piláta, tak jak je popsána v evangeliích i ostatních dostupných pramenech a uchopena J. Ratzingerem, ukazuje člověka s výraznými osobnostními rysy, které mu zabránilo postavit se na stranu pravdy a dokonce práva. Na straně druhé jeho pragmatičnost, realismus a cynismus hraničící téměř s ateismem, nebo agnosticismem vypovídají i o ateismu dnešní doby. Byl tedy Pilát ateista?

V dnešním pojetí zřejmě ne, ale ani vědomí o existenci různých božstev a jejich schopnosti vstoupit do lidské osoby²³⁴ mu nezabránilo jedno takové božstvo urazit, když na nádvoří chrámu, zasvěcenému božstvu Izraele, vztyčil podobu jiného boha - císaře.²³⁵

Joseph Ratzinger tuto skepsi k božstvům a posvátnému, která se rozmohla v době, kdy byl ukřižován Ježíš, vysvětlil ve své přednášce v Italském Bassanu.

²³³ Srov. KROLL, G. *Po stopách Ježíšových*, str. 333nn.

²³⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, II. díl*, str. 128.

²³⁵ Srov. KROLL, G. *Po stopách Ježíšových*, str. 333.

Mravní úpadek Říma pocházel z naprosté ztráty tradice. Jistoty, pramenící z tradice a zvyklostí, které byly známy předkům lidí té doby, byly ztraceny.

Tradiční náboženství, která poskytovala určitou duchovní náplň nutnou pro morálku, se stala pouhou formou bez obsahu. Transcendentní obsah, který umožňoval alespoň nějaké spojení s Neviditelným, zmizel. Podle Josepha Ratzingera zbyl jen hrubý cynismus. Náš autor cituje apoštola Pavla, který v listu Římanům napsal, že Boha je možné poznat světlem rozumu z toho, co stvořil. Proto není omluvy pro Římány, kteří odmítají uznat Boží moc a bytí (Srov. Řím 1,20).

Nadřazení sobectví, pýchy, prospěchu nad požadavky pravdy nutně vede k odmítnutí Boha. Řecká filozofie sice na chvíli dokázala dojít k poznání základu stvoření, který může být jako jediný nazýván Bohem, ale poznání Smyslu vesmíru nakonec bylo nahrazeno dalším uctíváním různých božstev a státní moci. Joseph Ratzinger dále uvádí, že v dějinách lidstva vždy existovalo vědomí o jediném Bohu, které ale bylo velmi často zakrýváno jinými mocnostmi, které se člověku každé doby jevily jako přitažlivější a silnější. Bůh, poznáný v Kristu jako Trojjediný, byl příliš vzdálený na to, aby mu člověk dal přednost před mocnostmi nebezpečnějšími, a tak i důležitějšími.²³⁶

Implicitně tak J. Ratzinger osvětluje další skutečnost, která je platná i dnes. Dnes snad ještě víc a v „hrůznější“ formě.

5.1.3 Logos, Mart a Hádes

Pontius Pilát jako dítě své doby znal kultury, které jej obklopovaly, znal řecké filozofy a jejich Logos - věčný smysl Vesmíru. Také ale poznal, že ani tento Logos nakonec není ničím jiným než dalším božstvem, které je uctíváné.

Idea Jediného zapadla příliš rychle mezi další kultury helénistického světa. Z Původce Vesmíru se stalo jen další božstvo, které nedokázalo osvobodit člověka o nic víc než jakýkoli jiný bůh uctíváný v celé Římské říši i okolních pohanských zemích. Věčná Pravda se stala dalším božstvem, kterému by snad mohla být postavena svatyně, ale rozdíl mezi kultem Marta a Logu musel být pro skeptika pramalý. Z pohledu politika a válečníka mohl být Mart dokonce přitažlivější a mocnější.

²³⁶ Srov. RATZINGER, J. *Evropa Benedikta z Nursie v krizi kultur*, str. 74-80.

I v tom tkvěla další obtíž, každý si mohl pro své povolání nebo záměr vybrat to božstvo, které bylo specializované na konkrétní činnost. Logos filozofů - smysl všeho bytí - byl příliš všeobecný, vše se do něj vešlo. A vše je pro člověka nakonec až příliš mnoho.

Filozofická božstva byla příliš abstraktní, vzdálená, nebo materialistická jako stoická idea. Touha řeckých filozofů po poznání pravdy, nemohla ve světě plném zobrazovaných božstev obstát, stejně tak jako povědomí filozofie o tom, že vidět pravdu znamená život.²³⁷ Stejně tak antické pojmání smrti a posmrtné existence bylo určováno beznadějí. Lidé té doby měli na výběr mezi nicotou nebo existencí ve stínu, před kterou nemohlo žádné božstvo chránit.²³⁸

5.1.4 Konflikty pravd v římské (Evropské) říši

Co ale antický člověk mohl volit z pravd, které se mu nabízely? Jistá je pouze smrt. Je jistá dnes, jako byla jistá před dvěma tisíci let. Ztráta individuality, neexistence, nebo život ve věčné temnotě posmrtného života, těmito představami bylo určováno antické smýšlení lidí.²³⁹ Riskovat život, dát svůj život všanc, to vyžadovalo důležitý osobní zájem.

Cesta od Platónovy polis k římskému právu a hlavně chápání státu jako území, kde se lidé na válečná jatka dají koupit, snížilo věrohodnost a důležitost smrti pro stát. Tam kde není proč a pro co umřít, ztrácí svůj smysl i život, protože neexistují hodnoty, za které stojí zemřít, aby je jiní mohli dál žít.²⁴⁰ Má stát hodnotu jako helénistický moloch, ve kterém jsou různé kultury tak promíchané, že pro obranu jedné hodnoty bude člověk nakonec umírat i pro hodnotu, za kterou v žádném případě zemřít nechce?

5.1.5 Volba mezi láskou a pravdou

Každému, kdo existuje pro někoho, tak nakonec zbývá láska jako nejvyšší instance, ke které je možno se odvolat, o kterou je možné se opřít, aby člověk tváří v tvář smrti volil sebezmaření, nebo věčný život v Hádu. Pilát zřejmě miloval svou ženu a jistě byl milován. Sny o nebezpečí pro druhé se nezdají lidem, kterým na druhém nezáleží (Mt 27,19).

²³⁷ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie, Smrt a věčný život*, str. 98n.

²³⁸ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie, Smrt a věčný život*, str. 94n.

²³⁹ Srov. RATZINGER, J. *Eschatologie, Smrt a věčný život*, str. 94.

²⁴⁰ Srov. RATZINGER, J. *Naděje pro Evropu?*, str. 25.

Láska pro Benedikta XVI. představuje stejnou hodnotu jako pravda. Vede k poznání Boha, umožňuje transcendenci, vyjití člověka se sebe pro druhého a v tomto exodu z vlastního já může člověk nalézat Boha.²⁴¹

Rozdíl mezi láskou a pravdou nakonec může být a často bývá rozhodujícím faktorem, pro co se člověk rozhodne, když musí volit. Zemřít pro pravdu, nebo žít pro lásku? Co když volba pravdy nakonec může znamenat i utrpení milované osoby, nebo množství lidí, větší než malé, za které někdo cítí odpovědnost?

Odpověď Pontia Piláta: „*Co je pravda?*“ tak odkrývá mnohovrstevnou výpověď o možnosti poznání Boha - Boha, který vše stvořil a sám je Pravdou. Otázka, co je pravdou, mohla tak dokonce skrytě odrážet hlubší skutečnost, co ze všech božstev je pravý Bůh, když nabízí to samé co okolní božstva. Je nutné si uvědomit, že to, co chápe dnešní křesťan jako jistotu, že Bůh se stal v Ježíši Kristu člověkem, nebylo součástí vědomí helénistického světa.

5.1.6 Nutnost svobody pro pravdu

Člověk bytostně touží po pravdě, chce žít pravdu, ale totální žití v pravdě se mnohdy může podobat způsobu života, který vedl prorok Jeremiáš. Zoufalství, touha nebýt, Jeremiášův život jej dovedl až k přání být potracen ještě před narozením, zemřít v matčině lůně, proklínal den, kdy se narodil. Důvody, které jej k tomu vedly, byly jasné a jsou stejné nyní a byly stejné i v době Ježíše Krista. Být postaven před volbu mezi pravdou a smrtí nebo utrpením v různých formách vyžaduje také svobodu. Totální pravda si žádá totální svobody. Tu ale Pilát neměl. Byl v zajetí jiného boha, jehož byl dokonce přítelem. Římský císař se považoval za spasitele světa, boha, kterému mělo být obětováno.²⁴²

A který také mohl obětovat Piláta. Pilát miloval, měl ženu, za kterou se mohl cítit odpovědný. Musel udržet klid v provincii, která byla zmítána očekáváním Mesiáše, teroristickými útoky, které měly vést k osvobození Izraele. Dokonce jednoho takového vůdce zadržel a mohl jej nechat popravit, tím by zajistil klid, nebo by alespoň část vzbouřenců přišla o vůdce. Lest, kterou může nazývat vojenskou taktikou, když se Pilátovi vojáci vmísili v civilním oblečení mezi demonstrující židy, byla velmi obdobná taktika, jakou nakonec používali vzbouřenci.

²⁴¹ Srov. BENEDIKT XVI, *Deus Caritas est*, str. 12.

²⁴² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 45.

Ukryt se, splynout s davem a zaútočit, když to protivník nejméně čeká. Oba, Pilát i Barabáš, tuto taktiku zřejmě považovali ze své strany za oprávněnou a ze strany nepřítele za úskok.

5.2. Barabáš a Pilát, muži zbavení svobody

Barabáš i Pilát si v lecčem mohli být podobní. Oba své muže posílali na smrt, rozhodovali, kdo zemře, kdo bude žít (někdy jen do další bitvy). Ani jeden v konečném důsledku už neměl na výběr. Chtít změnit to, co oba začali, nebylo možné.

Od Barabáše jeho lidé očekávali, že je dovede k vítězství. Zřejmě museli mít podporu i u ostatního obyvatelstva. Barabáš mohl někdy dojít k poznání, že jeho boj nemusí být správný, ale také si musel uvědomit, že by tím zklamal ty, kteří mu důvěřovali. Povstalec, který svůj boj vzdá, nebo který nepadne, se stává směšným, jeho bezpečí může být ohroženo ještě víc, než když bojoval. Může přijít o podporu ostatních, a to může znamenat vyhnanství. Kam by on a hlavně jeho muži šli?

Pilát byl v postavení ještě horším. On věděl, že za chybu, kterou mohly být nepokoje velkého rozsahu, které hrozily před svátky, jej vyhnanství, v tom lepším případě, nemine. Ztratit titul *Amicus Caesaris* znamenalo ztratit ochrannou moc císaře - boha. Nepokoje by znamenaly ztráty na životech. Ztráty na životech židů asi Pilátovi mnoho starostí nedělaly, ale on byl zodpovědný i za životy svých mužů. Určitě jich mnoho znal osobně, zcela určitě nejbližší velitele, kteří by nesli tíhu bojů. Často musel vidět své muže zraněné, umírající, když jim byla dávana rána z milosti. Jeho vojáci byli podle Piláta nevinní, vykonávali rozkazy, které jim vydal, a podřizovali se autoritě císaře, kterého on zastupoval. To, co bylo císaře, dávali císaři. S trochou nadsázky lze i dodat, že císař byl bůh, tak zároveň dávali bohu, co boha bylo. Ti vojáci zřejmě nebyli o nic míň spravedliví, než průměrný žid nebo antický filozof, jakým byl Platón. Pilát si byl zřejmě vědom i toho, že pokud by došlo k povstání v odlehlé provincii, která je sama o sobě slabá, má Řím dost prostředků, aby míru dosáhl, třeba i s nějakým zpožděním. Udržení míru definovaného jako *Pax Romana* zřejmě nemuselo být hlavním motivem. Žádný voják, pokud již nějakými boji prošel, netouží po dalších. Dnešní rčení, že vojákovi nejvíc škodí zahálka, ukazuje, že vojáci nejsou o nic míň lidé než ostatní civilní obyvatelstvo. A jsou stále stejní, nikoho nenadchne stále znovu a znovu léčit sečná a bodná zranění. Nikdo nechce několik dní, týdnů nebo měsíců čekat zavřený v místnosti, až se rány zhojí.

Dnešní doba válku poněkud odosobnila. Střelba na velké vzdálenosti, bombardéry, které zlikvidují odpor dřív, než dorazí pozemní vojska, to nejsou osobní nebezpečí.

Operační sály, léky tišící bolest, lékařské zákroky, které zachrání člověka, který by ještě před několika desítkami let zemřel,²⁴³ to vše spolu se zpravodajstvím, které většinou ukazuje utrpení civilního obyvatelstva, odosobnilo a zidealizovalo představu boje, jaký probíhal v Ježíšově době. Ani realistické válečné filmy dostatečně nezobrazují hrůzu bitvy s jejími následky na tělech bojujících. Takový film by byl snad schopný zaujmout psychopatické osobnosti, ale normální člověk by se nevydržel dívat. Povstání v ulicích města, při kterých by posádka musela bojovat proti nepříteli uvnitř hradeb a prostor by čistila zevnitř, by vojenskou posádku značně zdecimovalo. Toho si byl Pilát vědom. Byl skeptik, cynik, nemusel mít vůbec žádný soucit se Židy, mohli mu být i odporní, ale za své vojáky odpovědnost zřejmě cítil. Žádný velitel neposílá zbytečně vojáky do bitvy, pokud se jí může vyhnout. Je rozdíl, zda velitel vydá rozkaz k bitvě, nebo se snaží vyhnout ztrátám, je-li to možné.

Pokud může obětování nevinného člověka (v Pilátově případě Ježíše) zabránit ztrátám na životech vlastních vojáků, bude rozhodnutí většiny velitelů stejné, jaké učinil Pilát.

5.3 Karikatura Pilátova a Barabášova Boha

Joseph Ratzinger uvádí, že Barabášovo jméno lze přeložit jako syn otce, a má tak mesiánský význam.²⁴⁴ Zmínky o Barabášovi jako o vzbouřenci (J 18,40), znamenají v našem chápání odbojáře, nebo teroristu.²⁴⁵

Záleží na pohledu. Pro Židy očekávající Boží království byl Barabáš odbojář, pro Římany udržující klid na jejich území byl zase teroristou. Oba významy jsou tak správné. Zmínka v Matoušově evangeliu, že Barabáš byl pověstný vězeň, jej identifikuje jako vůdce povstání proti římské nadvládě. Náš autor uvádí Origenovu zprávu, že do 3. století byl Barabáš označován jako *Jesus Bar Abbas*.

G. Kroll uvádí přesnou Origenovu citaci: „*Koho vám mám propustit, Ježíše, který se jmenuje Barabáš, nebo Ježíše, zvaného Mesiáš?*“²⁴⁶

²⁴³ Postačí se podívat na reportáže z rozvojových zemí, kde lidé umírají na relativně běžně léčitelná zranění, nebo nemoci. V antice se na perforaci břicha ostrým, nebo tupým předmětem umíralo několik dní a to v bolestech těžko představitelných.

²⁴⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 129.

²⁴⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 40.

Před Pilátem tak stáli dva lidé. Jeden, který se svých práv a práv pro druhé domáhal stejnými prostředky, jaké používal Pilát. A druhý, úplně jiný.

Ježíšův akt vyčištění chrámu musel Pilát dopodrobna znát, byl zodpovědný za klid v provincii, přesto římské jednotky připravené na hradě Antonia nezasáhly.²⁴⁷ A Pilát věděl, že to nebyl akt násilí jako u Barabáše, možná Ježíšovi i rozuměl. Smysl pro posvátné byl antickému člověku vlastní, možná Pilát cítil i jistou radost, že někdo konečně nádvoří vyčistil. Přece jenom, bylo to kousek od Hradu Antonia, kde byla posádka.

5.3.1 Bůh Ježíše Barabáše

Jak znal Barabáš svého Boha, kterého nazýval Hospodinem? Ve jménu svého boha se společně s dalšími vzbouřenci dopustil vraždy.²⁴⁸ Pokud se nedopustil vraždy v Hospodinově jménu, zcela jistě se jí dopustil ve jménu Izraele.

To je ale v důsledku totéž jak vysvětluje Joseph Ratzinger, v části druhého dílu o veleradě. Politické a náboženské nutně v Izraeli splývalo. Když se členové velerady, tedy velekněží a farizeové sešli, aby rozhodli o Ježíšově osudu, spojovala je jedna zásadní myšlenka. Ježíšův mesiánský vjezd do Jeruzaléma, jeho osoba a naděje, které do něj lid vkládal, se mohly stát *polickou rozbuškou*. To by mohlo vést k zásahu římské moci a Římané by veleradě vzali chrám i národ.²⁴⁹

Takovým zásahem by velerada byla připravena o to, co jí dávalo moc - tedy chrám, i o ty, nad kterými moc uplatňovala. V tehdejší chápání nešlo oddělit chápání toho, co je politika a co je náboženské.

Politika měla náboženský základ: *“Bránit místo a lid byla záležitost v konečném důsledku náboženská, protože šlo o Boží dům a Boží lid”*.²⁵⁰

Vraťme se ale k Barabášovi, který horlil pro Zákon, snažil se bojovat tak jako Juda Makabejský ale s podstatným rozdílem. Při Makabejském povstání byl chrám znesvěcen obětí Antiocha IV. Epifana, v chrámu nebyla přinášena oběť Hospodinu. Šlo tedy hlavně o obnovení kultu, o službu Bohu a přinášení obětí.

²⁴⁶ KROLL, G. *Po stopách Ježíšových*, str. 351.

²⁴⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 15n.

²⁴⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 129.

²⁴⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 112.

²⁵⁰ RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 112.

To bylo možné na jediném místě, v chrámu v Jeruzalémě. O území šlo v druhé řadě. Osvobození území mělo sloužit k tomu, aby mohla být obnovena oběť.

V době Ježíše z Nazareta byla oběť v chrámu přinášena. Římská moc nebránila v přinášení obětí, přestože kontrolovala vydávání bohoslužebných rouch a měla je pod kontrolou na hradě Antonia.²⁵¹ Barabášovi tak nešlo o obnovu kultu, ale o znovuzískání území "pro svého Boha". Barabášův bůh tak byl bohem, který žádá své území, svobodu pro svůj lid, ne svobodu náboženskou, ale politickou a ten, kdo chce tuto boží vůli naplnit, je oprávněn k tomu používat veškerých prostředků jako je i vražda druhého člověka.

5.3.2 Bůh Pontia Piláta

Pilát, stejně jako Barabáš, mohl o svém bohu říct, že je jeho přítelem, tento titul mu byl dokonce udělen jako čestný. Pilát byl *Amicus Caesaris*. Snad ani nebylo nutné aby se Pilát ztotožnil s ideou cesarova božství, nebo považoval za možné, že ze sebe může vlastně udělat boha každý, kdo k tomu má dostatek moci nebo peněz.

Každopádně císař byl bůh, a ten požadoval získávání nových území a udržení stávajících. K tomu používal zákon, nařizoval válečná tažení, zplnomocňoval své zástupce, aby mohli použít sílu. Pilátův bůh tak používal své služebníky k tomu, aby dosáhl svých územních zisků prostřednictvím násilí.

5.3.3 Bůh Ježíše Barabáše a Pontia Piláta

Z nezaujatého pohledu, tedy zcela bezbožného, se Pilát i Barabáš mýlili. Je nepodstatné, že jeden objektivně jednal ve jménu Boha, který opravdu vše stvořil a udržuje bytí svého stvoření, a druhý jednal ve jménu toho, kdo se za boha sám prohlásil. Správné Jméno Boží nedává záruku správného chápání a chování. Oba, Pilát a Barabáš tak byli stejní. Žili s karikaturou boha, která způsobila, že také oba jednali stejně. Pilát ale jako skeptik mohl být víc otevřený pro přijetí pravdy. Zřejmě nebyl pravdivě přesvědčen o božství císaře a možná ani o božství všech okolních božstev a díky chování lidí jako byl Barabáš asi ani o pravosti božstva Izraele.

²⁵¹ Srov. KROLL, G. *Po stopách Ježíšových*, str. 343.

Barabáš byl oproti tomu správně přesvědčen o výlučnosti božství Hospodina, a tak mohl být nakonec přesvědčen o správnosti všeho, co si myslel. Možná je horší člověk přesvědčený o své pravdě než ten, který neví, co pravda je.

5.3.4 Neúspěch Piláta - vítězství pro lidstvo

J. Ratzinger používá postavu Piláta, aby zdůraznil a potvrdil, že pravda je ve světě vždy smíšená se lží, nebo spíše s nemožností rozpoznat pravdu v celé její šíři. Člověk vždy poznává část pravdy, ne pravdu v její celistvosti. Poznání funkční pravdy o člověku, jako bylo rozluštění genomu člověka, nepostačuje k tomu, aby člověk poznal, jaký smysl má jeho život. Otázka, proč se v lidských životech děje tolik zla a nepochopení, kam a jak má člověk svůj život směřovat, je empirickým poznáním *stroje jménem člověk* stále více zastírána.²⁵²

J. Ratzinger zároveň uvádí, že svět je pravdivý natolik, nakolik odráží Boha. Nakolik člověk žije podle Boží vůle, natolik je i člověk pravdivý. Pravdivý nejen sám před sebou, ale před světem. Jen takový člověk může proměňovat svět.²⁵³

V tom, že se Pilát rozhodl pro moc práva před spravedlností a pravdou, jak tvrdí Joseph Ratzinger, není obsažena celá pravda o Pilátovi ani o Ježíšovi. O Krista a Jeho poslání v celém soudním procesu šlo. Pilát vyčerpal všechny možnosti, aby zabránil krveprolití a přitom nemusel vydat na smrt jednoho nevinného člověka. Jak bylo uvedeno výše, pro Piláta měl stejnou cenu život Ježíše Krista jako život jeho jediného vojáka. Pilát se snažil vyplnit to, co žádal jeho bůh, v jehož božství ve svém skepticizmu asi ani nevěřil, ale zároveň se snažil nenechat zabít nevinné.

Pilát tento souboj o Krista musel prohrát. Ve hře nebyla ani vůle božského císaře, ani Piláta, ani židů. V tomto okamžiku nesměl Pilát poznat to, že Ježíš je opravdu Božím Synem. Úlek, o kterém píše J. Ratzinger,²⁵⁴ nemohl v danou chvíli převážit nad pragmatickým pojetím práva.²⁵⁵ Propuštěním Ježíše by se Pilát provinil pravdě dějin spásy a ty neměl ve své ruce Pilát, ale Syn, který přišel na svět, aby vydal svědectví pravdě a naplnil Otcovu vůli.

²⁵² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 126n.

²⁵³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 126.

²⁵⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 128.

²⁵⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 131.

5.3.5 Ecce homo - vyznání Boha Ježíše Krista

Po bičování ukázal Pilát Ježíše židům, aby v nich vzbudil soucit.²⁵⁶ Bičování samo o sobě velmi často vedlo ke smrti odsouzeného a bylo prováděno tak dlouho, až z jejich těl visely cáry masa.²⁵⁷ Pilát musel být otřesen pohledem na nevinného zbičovaného muže s trnovou korunou na hlavě.

Autor trilogie uvádí, že představení Krista davu, bylo zároveň představením lidstvu. V Ježíšovi se ukazují všichni zbití, týraní a bezmocní, které pošlapává moc světa.²⁵⁸

Pilát v okamžiku, kdy říká *Ecce homo*, vyznává člověka, pravého člověka. Je zasažený pokorou týraného nevinného, který je natolik přesvědčen o své pravdě, že mu za ni nestojí zabíjet, ale stojí mu za ni zemřít. Prostřednictvím lidství přijatým Bohem mohl Pilát poznat pravdu. Zřejmě ji neuměl pojmenovat, ale také mohl poznat to, co napsal o spravedlivém člověku Platón.

Joseph Ratzinger Platónova tvrzení o spravedlivém shrnul ve své knize Úvod do křesťanství a dál je rozvedl. Náš autor uvedl, že spravedlivý bude v tomto světě považován za nespravedlivého, protože se neřídí míněním druhých, bude zmrskán a ukřižován.

J. Ratzinger dál uvádí, že to je člověk - nesnese spravedlivého, z toho, kdo upřímně miluje, udělá blázna, zbije ho a nakonec odvrhne. Nespravedlivý potřebuje nacházet zdánlivé nespravedlnosti a šílenství druhého, aby svou nespravedlnost omluvil. Spravedlivého nemůže nespravedlivý potřebovat, protože mu bere onen klid, když se může sám ze sebe ospravedlňovat.²⁵⁹

Joseph Ratzinger o nutnosti lásky a pravdy uvádí, že právo bez lásky a pravdy je prostředkem těch, kteří mají v danou chvíli moc, aby svou moc posílili.

Právo bez pravdy stojí na ideologické lži a je jedno, která z velkých diktatur svou lež v dané chvíli prosazuje. Proto byl také Pilát zdrcen pohledem na Ježíše.²⁶⁰ Zděšení ze sebe samého ale také umožňuje, aby se člověk stal lepším.²⁶¹

²⁵⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 130.

²⁵⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 129.

²⁵⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 130.

²⁵⁹ Srov. RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*, str. 206n.

²⁶⁰ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl II.*, str. 130.

²⁶¹ Srov. SEEWALD, P. *Joseph kardinál Ratzinger*, str. 20n.

Při pohledu na lidství Krista, těch co Kristu patří a v Kristu žijí, může svět poznávat, jaký může člověk doopravdy být. Ježíš jako vtělená Pravda tak překonává individualitu člověka, je Pravdou pro všechny. Pilát se jí cítil otřesen, židé ji chtěli ukřižovat, učedníci se báli pro pravdu hlasovat a Barabáš měl svou vlastní pravdu, která zabíjí. Člověk tváří v tvář pravdě a lásce stojí před rozhodnutím, které mu nebere jeho svobodu. Každý může přijmout pravdu, která se mu v lásce zjevuje, nebo s pravdou odmítnout i lásku.

6. Zjevení Boží Lásky v lásce lidské

Bůh je Láska a Boha nikdo nikdy neviděl. Je možné poznat Neviditelného? Jak má vypadat lidská láska, aby bylo možné poznat Boha?

6.1. Dialogický charakter lásky

Téma lidské lásky je v trilogii Ježíš Nazaretský implicitně naznačeno a pokud je někde k této lásce odkazováno i ve spojitosti s lidstvím Krista, je nutné k pochopení, co je láska pro J. Ratzingera, hledat v jiných publikacích. Trilogie je syntézou Ratzingerova myšlení, které vychází z jeho dlouholeté práce teologa, působení v úřadu Kongregace pro nauku víry a také v úřadu papeže.

Přestože je psaná i pro laiky, tedy zejména pro ně, musí J. Ratzinger předpokládat určitou hermeneutiku svého myšlení u čtenářů a knihy by se staly značně složité, pokud by v nich chtěl toto téma znovu vysvětlovat. V krátkých větách a odkazech na lásku je tedy skryté chápání lásky a pravdy, které pro J. Ratzingera bylo stěžejním tématem jeho pontifikátu jako papeže. K tomu, jak se toto téma dotýká fundamentální teologie, je možné uvést i to, že po encyklikách a exhortacích, kde bylo téma lásky a pravdy rozvíjeno, píše Benedikt XVI., jako jeden z posledních, apoštolský list *Porta Fidei*. Z lásky a pravdy otevírá dveře víře.

6.1.1 Láska Syna a Otce

J. Ratzinger v části o modlitbě Páně uvádí, že modlitba vyžaduje diskretnost, která je pro vztah lásky zásadní.²⁶² Intimita patří do vztahu, bez vzájemné intimní blízkosti nemůže láska růst a postupně odumírá. Ježíšovu povolání učedníků předcházela modlitba na hoře. V Matoušově evangeliu volá Ježíš učedníky k sobě na horu. Hora je znamením modlitby, přítomnosti před Bohem. Povolání učedníka Kristem je výrazem Ježíšova intimního vztahu s Otcem, učedník je zplozen Ježíšem v modlitbě.²⁶³ Láska mezi Otcem a Ježíšem je určujícím měřítkem a také zjevením lásky. Jedná se o dialogický charakter lásky, který se odehrává v intimní sféře a zároveň se projevuje navenek. Jedná se o bezprostřední a intimní blízkost mezi Synem a Otcem. V Ježíšově životě byla právě intimita v důvěrném styku s Otcem důležitá. Z této intimní modlitby, do které je zcela výjimečně přijato i Ježíšovo lidství, pramení veškeré Ježíšovo jednání, které je tak ve shodě s vůlí Jeho Otce.²⁶⁴

Intimitou láska roste, rozvíjí se poznání v dialogu lásky, aby se pak takový vztah mohl projevit navenek jednáním. Tak Ježíš, který se modlil na hoře, přišel k učedníkům po rozbouřeném jezeře. Po uklidnění bouře v Ježíšovi učedníci poznávají Boha. J. Ratzinger píše o teofanické hrůze²⁶⁵ v bezprostřední blízkosti Boží. Mezi rozmnožením chlebů a utišením bouře je rovněž modlitba.²⁶⁶ Modlitba je vlastní intimní přebývání Syna s Otcem v jejich vzájemné Lásce.²⁶⁷ Až po modlitbě dochází k Ježíšově sebeidentifikaci se slovem Hospodina v hořícím keři a vyznání učedníků, že je opravdu Božím Synem.²⁶⁸

²⁶² Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 97.

²⁶³ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 125.

²⁶⁴ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 18n.

²⁶⁵ Výraz hrůza nesmí být chápán tak, jak je dnes toto slovo pojímáno při setkání se zlem. Setkání s Bohem v Jeho všemohoucnosti a velikosti musí člověka zasáhnout. Poznání Ježíše jako Božího Syna muselo být pro učedníky šokem i z jiného důvodu. Oni s Ním mluvili, jedli, dotýkali se Ho. Svatý Izraele jim byl skrytě vydáván na pospas. Zděšení apoštola Petra, který řekl Ježíšovi, aby od něho odešel, protože je hříšný člověk (Srov. Lk 5,8), prosvítá i tímto zděšením po uklidnění bouře. S poznáním učedníků, že po celou dobu s nimi byl Bůh, musela narůst i ona hrůza - zděšení, Bůh byl s nimi a oni Ho nepoznali.

²⁶⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 241.

²⁶⁷ Zde by bylo možné rozvést nauku o Duchu svatém, který je vzájemnou láskou mezi Otcem a Synem, ale v tomto případě by pneumatologické rozvedení tématu zatížilo a tříštilo hlavní směr kapitoly.

²⁶⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 241n.

6.2 Láska muže a ženy jako archetyp lidské lásky

Vzájemná láska dvou lidí je pouhým odleskem Lásky mezi osobami v Trojici, přesto vzájemná láska dvou osob odkazuje k Bohu. Pojem lásky je v dnešní době tak zprofanovaný, že Benedikt XVI. uvádí, že se stává obětí nahodilých pocitů a slovo láska je tak překrucováno, že se stává jejím pravým opakem.²⁶⁹ Jak má vypovídat láska o Bohu a Jeho lásce? Pro Benedikta XVI. je důležité spojení lásky církve a manželů. Spása druhých, která spočívá v poznání Pravdy a Lásky, je možná, když je manželství dál propojeno bohatou škálou vztahů. Jako stěžejní uvádí, že se jednotlivec, jeden z manželů, nemůže starat jen o sebe, ale i o ostatní. Autentická křesťanská rodina ve společnosti je důležitým prvkem, který není možné nahradit, a to i pro její misijní povolání.²⁷⁰ Manželství, ale nejenom to, spojené poutem věrnosti a lásky dvou lidí, tak ukazuje světu lásku, která člověka přesahuje.

Benedikt XVI. uvádí, že láska mezi mužem a ženou je archetypem jakékoli lidské lásky. V této lásce dochází k blízké součinnosti mezi tělem a duší.²⁷¹ To platí zejména v odkazech o lásce, věrnosti a pravdě. Vzor takového vztahu nachází J. Ratzinger, zcela jistě a samozřejmě, ve svaté rodině. Jak bude dále uvedeno, tento svazek mezi Pannou Marií a sv. Josefem není jenom vzorem pro svátostné manželství, ale v současnosti může ukazovat i na svazky, které se z pohledu určité skupiny věřících mohou jevit přinejmenším jako nevhodné.

6.2.1 Utrpení jako očišťující cesta lásky

Josefova láska k Panně Marii zřejmě odpovídala lásce, kterou popisuje Benedikt XVI. v encyklice *Deus Caritas est*. V této encyklice spojuje kategorie erótu a agapé. Erós ve starořeckém a helénistickém pojetí představoval opojení, kterým mohl člověk vstoupit do božského prostoru.

Z tohoto důvodu také existovala posvátná prostituce. Starý zákon proti takovému zbožštění erótu vystupoval, protože tím bylo degradováno ženství a lidství. Posvátná prostituce udělala z žen pouze věc, nástroj. Nedisciplinovaný erós není extází směrem k božství, ale degradací člověka.

²⁶⁹ Srov. BENEDIKT XVI, *Caritas in veritate*, str. 11.

²⁷⁰ Srov. BENEDIKT XVI, *Otcové církve*, str. 102n.

²⁷¹ Srov. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est*, str. 7.

Tím není dotčena krása erótu, ale ukázána nutnost jeho očištění. Podle Benedikta XVI. Bylo nutné zbavit erós jeho degradace na pouhý sex. K tomuto očištění je nutný sebezápor a zrání.²⁷² Benedikt XVI. pak rozvádí biblické pojetí lásky, která vede k očištění egoistické lásky, která chce druhého pro sebe, k lásce sebevydávající. Biblické slovo *dodím* částečně odpovídá erótu, lásce ve fázi hledání a nejistoty, jak je toto hledání popsáno ve Velepísni. Výraz *dodím* je později nahrazen slovem *ahabá*, které je překládáno jako *agapé*. *Ahabá* již vyjadřuje rozhodnutou lásku, která nehledá vlastní štěstí, ale štěstí druhého. Jeho celé přijetí a ochotu k oběti. Tuto lásku k druhému popisuje náš autor jako konečné rozhodnutí: „výhradně tato osoba ve smyslu navždy.“²⁷³ Tímto rozhodnutím, které bude přesto poznamenáno různými těžkostmi, je možné dospět ke znovu nalezení sebe a Boha. V této lásce, touto cestou lásky, je možné poznat Boha.²⁷⁴

Proces rozhodování sv. Josefa, když se dozvěděl o těhotenství Panny Marie, právě ukazuje tuto cestu lásky a zrání. Joseph Ratzinger popisuje sv. Josefa jako spravedlivého muže a řadí jej mezi ostatní velké postavy Starého Zákona. Josef je člověk, který žije z Boha, z Jeho Slova. Jeho zasnoubení s Pannou Marií ještě nebylo završeno jejím uvedením do jeho domu, přesto již byla jeho manželkou.²⁷⁵

Co očekával Josef od manželství? Zcela jistě jako každý Izraelita očekával svého vlastního syna, který by byl pokračovatelem jeho rodu. Svému prvorozenému by předal své zkušenosti, stejně jako dalším dětem, předal by mu svou živnost.

Jako každý muž se chtěl o svou ženu a děti starat a zároveň mít pevné rodinné zázemí, kam by se mohl vracet.

6.2.2 Trpělivost a důvěra jako naplnění Boží vůle

V tomto radostném očekávání, ještě než spolu začali žít, zjišťuje, že Panna Maria je těhotná.

Josef měl na výběr ze dvou možností. Vystavit Marii soudu, veřejné potupě pro cizoložství, které bylo také trestáno smrtí, nebo ji potají propustit a vystavit jí rozlukový lístek. Tím také „potvrzuje“ svou spravedlnost.

²⁷² Srov. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est*, str. 8nn.

²⁷³ Srov. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est*, str. 12.

²⁷⁴ Srov. BENEDIKT XVI, *Deus caritas est*, str. 13.

²⁷⁵ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 29n.

Boží vůle byla Josefovi ne z vnějšku uloženým zákonem, ale radostí, která mu umožňovala naději tváří v tvář bolesti a zklamání. Josef hledá spravedlnost v lásce, z Lásky žije a lásku chce uplatňovat ve svém životě. Právě to mu vůbec umožňuje chovat se s láskou k ženě, která jak pochopitelně předpokládá, porušila manželskou smlouvu.²⁷⁶

Jak bolestivé muselo takové zjištění být, jak dlouho takto Josef přemýšlel, hledal řešení a odpověď, není v evangeliu uvedeno, ale lze předpokládat, že toto hledání Boží vůle netrvalo jeden den. Téměř vše, co Josef jako každý Izraelita očekával od života i od Hospodina, se mu tímto zjištěním zhroutilo. Jako by vstoupil do utrpení, ve kterém s ním byl v Getsemanech jeho adoptivní syn.

Důležité je to, co píše Joseph Ratzinger, že se Josef domníval, že Panna Maria porušila svůj slib, ona, že opustila Josefa, ne že se Josef rozhodl opustit Marii. Hledání Boží vůle a možnosti, jak Marii propustit, nepramenilo z pouhé Josefovy vypočítavosti nebo zatvrzelosti, ale z přesvědčení, že Panna Maria s ním již nechce být. Josef v nitru zvažoval všechny možnosti, jak naplnit lásku a přes zklamání, které prožívá, hledá štěstí pro tu, kterou miluje.²⁷⁷

Panna Maria asi Josefovi jeho rozhodování nijak neulehčila. Sama byla překvapená tím, co se stalo a po oznámení Archanděla Gabriela odchází do judského města k Alžbětě do Zachariášova domu (Srov. Lk 1,26-40). Byla zaměstnaná péčí o svou příbuznou, která byla pokročilého věku a před porodem. Tak zřejmě ani Maria neměla čas vše Josefovi vysvětlit. Pochopil by to vůbec? Josef asi nehledal jen způsob, jak Marii propustit, přestože předpokládal, že jej opustila.

V lásce zřejmě hledal i způsob, jak vše „napravit“, jak být dál s Marií, přes její domnělé rozhodnutí Josefa opustit. Slova anděla, který se Josefovi zjevil ve snu, aby se nebál vzít k sobě svou manželku Marii, tak ukazují i možnost, že Josef byl ochotný vychovávat cizí dítě a tuto možnost zřejmě zvažoval. Když stále nenacházel východisko a byl zřejmě vnitřně rozhodnutý udělat to nejlepší pro Marii, zjevil se mu ve snu anděl.

Mimořádnost situace, že Maria počala z Ducha svatého, že dítě bude výjimečné, to je také úkol, kterého se musel Josef zaleknout.

²⁷⁶ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 30n.

²⁷⁷ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 31.

I z obavy, zda zvládne svou úlohu, mohlo pocházet andělovo ujištění, aby se nebál. S Marií přijímá Josef i její dítě za své a její dítě bude od té chvíle i jeho.²⁷⁸

Josef nebyl nijak zvnějšku donucen andělem k tomu, aby Marii přijal. Anděl mu pouze pomohl se rozhodnout pro správnou cestu lásky.²⁷⁹

Posledním zdrojem lásky a pravdy není člověk, ale Bůh sám.²⁸⁰ Bůh umožnil Josefovi správné rozhodnutí a vedl jej k poznání pravdy o Marii i dítěti, které čekala.

6.2.3 Láska v Kristu před světem a pro svět

Láska je zápas o sjednocení se s vůlí Boží, s ochotou ke změně pro druhého. Ježíšovo utrpení v Getsemanské zahradě není pouze odpor ke hříchům, které má na sebe vzít. Je to zápas o lásku, boj o to, aby žádnou milovanou bytost neztratil. Tím, že již v Getsemanech vstoupil do hříchů druhých, přijal i hrůzu člověka ze ztráty lásky a podstoupil boje, které lidé vedou, aby neztratili lásku milované bytosti, lidí ve vztazích a také Lásku Boží. Láska, která trpí, odpouští, ale neopouští, je opravdu láskou. Potí krev a zápasí tak, že již nemá podobu člověka. Je sražená k zemi a téměř bezmocná před utrpením druhého a strachem z jeho ztráty. Vztah dvou lidí vždy a nutně potřebuje změnu obou. Ochota ke změně znamená přijetí druhého v pravdě. V pravdě o sobě i o druhém. Až při hrůze z vlastních nedostatků a vůlí je z lásky k druhému změnit, je možné podstoupit tento zápas o milovanou bytost. Přijetí druhého v lásce a pravdě také znamená přijetí pravdy o druhém, milovat ho takového, jaký je v ten okamžik, kdy je druhý poznáván.

Sjednocení Ježíše s vůlí Otce v Getsemanech při zápasu o spásu, tedy štěstí druhých, naznačuje jakou cenu má láska a jak se má láska projevovat.²⁸¹ Tento zápas je možný a nutný podstupovat v intimitě Lásky před Otcem.

Sebevydání se pro druhého až za hranice vlastních lidských schopností je možné vstoupením do Kristova zápasu a bez Jeho spoluúčasti v Getsemanech, Jeho proměnění dějin lidstva i konkrétního člověka, je téměř nemožné tento zápas vyhrát. To je možná také odpověď na bolestivou neschopnost dnešních lidí dostát dobrovolným závazkům lásky.

²⁷⁸ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 32.

²⁷⁹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl III.*, str. 34.

²⁸⁰ Srov. BENEDIKT XVI, *Caritas in Veritate*, str. 69.

²⁸¹ Srov. RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský, díl I.*, str. 110.

Kde je tento závazek i přes téměř veškeré vypětí všech sil dodržen, lze hovořit o milosti Boží pro nepokřtěné spravedlivé. Tato láska mezi lidmi, která se navenek projevuje věrností, důvěrou a odpuštěním může být svědectvím o Lásce Boží, ze které lidská láska pramení.

Manželská láska, která přetrvá různé zkoušky, je dnes svědectvím více než kdykoli jindy potřebným. V této lásce mají lidé poznávat to, že je také přesahuje, že není pouze jejich osobním vlastnictvím, se kterým mohou libovolně disponovat. Touha po takové lásce nutí člověka k otázce, jak k ní dojít. A když ji nalezne, vyvstávají další otázky - jak ji neztratit a jak ji rozvíjet. Člověk, který se poctivě snaží na tyto otázky najít odpověď, může zjistit, že není v pouhých lidských silách, nechat lásku dvou lidí plně rozvinout. Člověk hledající pravdu může při setkání s takovou láskou dvou lidí, která prošla různými zkouškami, bolestí, ztrátami, a přesto zůstala věrná, uznat, že sice nedává odpověď na všechny otázky po štěstí, ale stává se znamením ve světě, který nedokáže být věrný ničemu, pouze sobě. J. Ratzinger tím vede čtenáře dvojím směrem. Aby v rozvíjení lásky k sobě navzájem rozvíjeli lásku k Bohu. Aby poznávali lásku Krista k lidem a tak rozvíjeli poznání křesťanské naděje na spásu - štěstí člověka, která spočívá v tom, že si lidé nezamilovali Boha, ale Bůh si zamiloval nás.

6.2.4 Pravda a láska

Je pravdou, že při diskuzi s nevěřícím člověkem mohou chybět argumenty pro vysvětlení, kdo je Ježíš Kristus. Pro vysvětlení použijeme příklad z jedné takové diskuze. Autor této diplomové práce byl dotázán (po dlouhé době vysvětlování), jak na sebe mohl Ježíš vzít všechny naše bolesti. Zcela pochopitelně se tazatel domníval, že to fyzicky není možné, protože to by žádný člověk nevydržel. Láska Boha byla tazateli nějakým způsobem pochopitelná. Chápal i to, že Bůh, který existuje mimo prostor a čas, vše vidí. Problémem tak zůstávalo, jak přiblížit utrpení Krista v Getsemanské zahradě, na křížové cestě a na kříži. Protože tazatel miluje svou ženu, byl použit poněkud drsný příklad. Byl dotázán, jakou bolest by cítil, kdyby jeho ženu někdo unesl, krutě mučil a on vše viděl na monitoru.

Tento příměr pak byl vztažen na Krista, který jako Bůh, viděl utrpení každého člověka.²⁸² Člověk, který se ptá a někoho miluje (stejně jako Pilát), může na příkladu manželské lásky pochopit základní pravdy víry. Pro hledajícího člověka nemusí být překážkou pravda, ale příliš mnoho pravd, jak bylo uvedeno v kapitole 5.1.3 této práce. V dnešním postmoderním světě plném mimozemšťanů, upírů, zombie, milých a hodných démonů a dávných božstev nezůstalo příliš lidsky pochopitelných příkladů pro přiblížení pravdivosti Boha, který trpí. Bůh - Ježíš, který dobrovolně trpí, může dnes mizet mezi plejádou filmových polobohů. Snaha vysvětlit nebo obhájit pravdivost evangelií, tak často může narážet na množství „filmových legend“, které jsou dnes dostupné. Mnohdy tak zůstává pouze láska mezi mužem a ženou jako možnost přiblížení tajemství vtěleného Slova. Kdo takovou lásku mezi mužem a ženou nepoznal, zcela určitě po ní někde v hloubi srdce touží, přestože bývá často zakryta různými pokřivenými pojmy.

²⁸² Srov. kapitola 4.3.3.3.

Závěr

V trilogii Ježíš Nazaretský lze rozpoznat snahu Josepha Ratzingera o propojení fundamentální teologie (apologetiky) a katecheze. Protože dílo Josepha Ratzingera směřuje do nitra církve, a to je zřejmé i z této diplomové práce, můžeme tvrdit, že trilogie v sobě zahrnuje tu část apologetiky, která potvrzuje kredibilitu křesťanství pro ty, kteří pochybují nebo chtějí prohloubit své vzdělání, a umožňuje také prohloubit víru pokřtěných.

V části diplomové práce věnované historicko - kritické metodě, bylo zjištěno, že podle Josepha Ratzingera tato metoda obsahuje potencionální riziko. Jako problematická část historicko-kritické metody se našemu autorovi jeví samotné základy této metody. Užívání přístupu přírodních věd tak obsahuje také největší omezení historicko-kritické metody. Přírodní (empirické) metody požadují validaci zjištěných skutečností experimentem. Základy empirických metod lze nalézt v osvícenské filozofii, která svým anti-metafyzickým přístupem vylučuje transcendentní sféru. Z těchto závěrů bylo vyvozeno, že vědec (v našem případě exegeta – teolog) může být ovlivněn anti-metafyzickým přístupem. V případě, že vědec bude chtít zachovat empirický rámec při zkoumání evangelií, může dojít k závěrům, které odporují samotnému základu evangelií, tedy že Ježíš byl zélota, anarchista, ale nebyl Bůh. Za další problém považuje Joseph Ratzinger to, že historický Ježíš odtržený od Ježíše víry (a tento krok, byl umožněn právě osvícenskou filozofií a užíváním empirických metod), nemůže z evangelií promlouvat do života současných věřících. Osoba Krista tak zůstává uzavřená v pouhé historii. Takto chápaná evangelia neumožňují jev, který Joseph Ratzinger nazval transpozicí v čase. Při rozboru tohoto pojmu jsme mohli dojít k závěru, že transpozice v čase znamená nejen přenesení událostí evangelií do života konkrétního věřícího, ale je možné i to, aby věřící byl přítomen událostem zapsaných evangelistou.

Transpozice v čase je umožněna vírou v Boží slovo, které musí být správně chápáno ve všech jeho významech. Proto byla do této práce zahrnuta posynodní apoštolská exhortace Verbum Domini.

Díky sloučení všech významů Slovo Boží, tedy existence Syna jako Logu, inkarnovaného Logu, jako osoby Ježíše z Nazareta, Slova, kterým Bůh promlouvá ve stvoření, a Slova, které promlouvá ústy proroků a v církvi bylo prokázáno, že transpozice v čase je možná právě proto, že evangelia (resp. celé Písmo svaté), nejsou pouhým textem zaznamenávajícím historickou událost, ale živým slovem, které je Bůh. Za důležité je možné označit i to, že Joseph Ratzinger nepovažuje demony za pouhou projekci lidského podvědomí, ale jak bylo doloženo i citací z knihy G. Müllera, jedná se o duchové osoby, které se aktivně účastní při výkladu Písma svatého, a tuto možnost musí brát v úvahu každý, kdo se vážně zabývá exegezí. Tuto část lze shrnout takto: Pokušitel (jak jej nazývá Joseph Ratzinger) se snaží učinit evangelia bezobsažná právě tím, že nabízí jednodušší výklad pouhou historickou (empirickou) metodou. Dalším závěrem této diplomové práce je, že vědou nepřipustná existence démonů může učinit evangelia nepřitažlivá, protože ta v první řadě nabízejí osvobození od útlaku těchto původců neštěstí a strachu.

Analýzou trilogie Ježíš Nazaretský bylo zjištěno, že Joseph Ratzinger užívá ve větší míře citací z Janova evangelia, Knihy zjevení a 1. Janova listu. Jde o třetinu z celkového počtu citací Nového zákona, které Joseph Ratzinger ve své trilogii použil. Jako důvod takové míry citací, která pochází od přímého svědka apoštola Jana, byl zjištěn Ježíšův vztah k Otci, který je v Janově evangeliu nejvíce zaznamenán. Aby bylo možné potvrdit záměr Josepha Ratzingera, byla provedena analýza evangelií. Účelem bylo zjistit počet slov Otec v jednotlivých evangeliích. Bylo zjištěno, že v Janově evangeliu je slovo Otec uvedené ve třikrát vyšším počtu než v synoptických evangeliích. Joseph Ratzinger ve své trilogii dokazuje, že Janovo evangelium není přebásněním historického Ježíše, ani že Janovo evangelium nevzniklo jako kolektivní dílo teologů v křesťanské obci v Efezu, ale že za evangeliem podle Jana lze vidět autorství miláčka Pána sv. Jana Zebedeje. Do této práce byla zahrnuta část o vlivu gnóze na tvorbu Janova evangelia a podařilo se prokázat, že gnostické hnutí vzniklo později a z křesťanství vychází. Janovo evangelium tak rozhodně neužívá pojmů gnostiků, ale lze nejvýše tvrdit, že autor Janova evangelia upozorňuje na propastný rozdíl mezi osobou Vykupitele Ježíše Krista a osobou Vykupitele vznikajících skupin, ze kterých později vykryštovalo gnostické hnutí.

Bylo zjištěno, že právě Janovo evangelium považuje náš autor za nejdůležitější pro pochopení osoby Ježíše Krista jako Syna a jeho vztahu k Otci.

Z tezí Josepha Ratzingera byl následně vyvozen závěr, že niterné pochopení Ježíše, tak jak je Ježíšova osoba zachycena evangelisty, je možné ve společenství církve, jak bylo doloženo v části o vztahu apoštola Jana a Panny Marie. Joseph Ratzinger uvádí, že Panna Maria je vzorem křesťanů právě pro svůj vztah k událostem z Ježíšova života (a nejenom pro tento vztah). Náš autor uvádí, že Panna Maria právě díky své rozvaze a tomu, že o všem uvažovala ve svém srdci, mohla hlouběji pronikat do tajemství osoby Ježíše Krista. Apoštol Jan, který Pannu Marii přijal do svého vnitřního života, tak mohl v evangeliu zapsat pochopené dějinné události Ježíšova života, smrti a zmrtnýchvstání. Joseph Ratzinger toto prohlubování víry a pochopení osoby Krista nazývá „rozpomínání v my církve“. Apoštol Jan tak pro vnitřní spojení s Pannou Marií a v celku církve, zapsal i vnitřní souvislosti Ježíšovy existence jako Syna.

V části diplomové práce věnované eucharistii bylo zjištěno, že poznávání Ježíše z evangelií umožňuje věřícím hlubší účast na eucharistii a lépe pochopené eucharistie (jako obřad) i přijímání eucharistie (jako Těla Krista) začleňuje věřící hlouběji do církve. Pro pochopení trvalé přítomnosti Ježíše pod způsoby chleba a vína tak Joseph Ratzinger považuje i důležitý postoj učedníka, kterým má být klečení na kolenou. Nakonec jsme mohli dojít k závěru, že Joseph Ratzinger, později jako Benedikt XVI., prosazoval přijímání v kleče právě pro nebezpečí zevšednění a manipulace s Tajemstvím. Manipulace se Slovem Božím, které může být užíváno k potvrzení vlastních lidských zájmů, umožňuje manipulaci s Eucharistií. Za manipulaci s Eucharistií lze pak označit sniženou eucharistickou úctu. Při správně pochopeném významu Slova Božího a Eucharistie je tak věřící disponován k účasti na trojiční lásce a naopak nesprávné pochopení jednoho nebo obou pojmů umožňuje manipulaci s Tajemstvím podle vlastních potřeb a zájmů věřících.

V kapitole věnované existenci vzkříšeného Krista bylo zjištěno, že prázdný hrob, tak jak byl nalezen třetí den po ukřižování Krista, není důkazem o vzkříšení Krista, ale je důkazem, že vzkříšení znamená i vzkříšení těla. Ježíš, se kterým se učedníci setkávali po jeho zmrtnýchvstání se tak nesetkávali s duchem zemřelého, ale s Ježíšem, jehož tělesná existence překročila nám známou skutečnost ohraničenou prostorem a časem. Rozborem částí knihy Jacoba Neusnera, kterou Joseph Ratzinger do trilogie zařadil, bylo zjištěno, že sociální a náboženská struktura židovského týdne je v Izraeli tak pevně zakořeněna, že změnu slavení Hospodinova dne mohlo způsobit pouze setkání židů se vzkříšeným Kristem, který jako Bůh mohl tuto strukturu změnit.

Použitá induktivně deduktivní analýza umožnila v závěru práce vyvodit další podstatné skutečnosti, které často rozhodují o poznání Krista jako Syna a Vykupitele. Na příkladu Pontia Piláta a Barabáše bylo prokázáno, že poznání pravdy je ovlivňováno takovým množstvím faktorů, že jedinec často nemůže v konkrétním okamžiku pravdu přijmout. Jako nejdůležitější lze uvést, že v případě Pontia Piláta nemohl být Ježíš Pilátem rozpoznán jako pravý Bůh, protože by tím byl narušen Boží plán spásy. Pro Benedikta XVI. bylo téma pravdy a lásky důležité z důvodu svědectví o Kristu a církvi před světem. Proto byla poslední kapitola této práce věnována právě tématu lásky.

Důležitost věrnosti v obtížných životních situacích snoubenců a manželů byla demonstrována na postoji sv. Josefa – snoubence Panny Marie, který se jako spravedlivý muž snažil hledat štěstí (můžeme říci i spásu) pro svou snoubenku, která by při pouhém vystavení rozlukového lístku mohla být ukamenována. V této kapitole byl učiněn závěr, že svědectví manželské lásky, její chápání nebo prožívání nakonec umožňuje pochopení lásky Krista, která se projevila při jeho utrpení v Getsemanské zahradě a na kříži.

Použitá induktivně deduktivní analýza se v průběhu zpracování trilogie Ježíš Nazaretský ukázala jako vhodná, ale pro mnohem rozsáhlejší dílo, než kterým má být diplomová práce. Tato metoda umožňuje vyvodit závěry z celku produkce autora nebo z knih zaměřených určitým směrem. Pro její přesnou vědeckou průkaznost je ale nutné značné množství citací a odkazů, které tak značně zatíží kratší texty. Proto muselo být v této práci užíváno méně odkazů a zejména citací, aby se text nestal naprosto nepřehledným. Přesto lze tvrdit, že tato metoda v sobě skrývá značný potenciál při vyhodnocování většího souboru knih. Pro diplomové práce je možné ji doporučit pouze pro zcela přesně omezenou část jediného tématu. V takovém případě je možné dojít ke konkrétním výpovědím, které nemusejí být v jednotlivé knize autora nebo knize určitého zaměření patrné. Tato metoda nakonec umožňuje vyhodnotit, zda z určitého směru plynou skrytá rizika pro věřící nebo může odhalit přínos, který není autorem přesně definován.

Bibliografie:

Bibliografie Josepha Ratzingera

RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, I. díl*. 3. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011.

RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, II. díl*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2011.

RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský, Prolog*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2013.

RATZINGER, Joseph. *O víře dnes: rozhovor s Vittorioem Messoriem*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1994.

RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství*. 1. úplné české vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a život věčný*. Brno: Barrister & Principal, 2008.

RATZINGER, Joseph. *Služebníci radosti: meditace o kněžské spiritualitě*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

RATZINGER, Joseph. *Evropa Benedikta z Nursie v krizi kultur*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

RATZINGER, Joseph. *Naděje pro Evropu?: církev a svět, stav, diagnózy, prognózy*. 1. vydání. Praha: Scriptum, 1993.

BENEDIKT XVI., papež. *Deus Caritas est*. 3. revidované vydání. Praha: Paulínky, 2006.

BENEDIKT XVI., papež. *Spe salvi*. 1. vydání. Praha: Paulínky, 2008.

BENEDIKT XVI., papež. *Caritas in Veritate*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

BENEDIKT XVI., papež. *Verbum Domini: posynodní apoštolská exhortace o Božím Slově v životě a poslání církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

BENEDIKT XVI., papež. *O počátcích církve: promluvy o apoštolech a jejich spolupracovnících*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

BENEDIKT XVI., papež. *Otcové církve od Klementa Římského po Augustina*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.

BENEDIKT XVI., papež. *Velké postavy středověké církve*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.

BENEDIKT XVI., papež. *Můj duchovní testament*. 1. vydání. Praha: Portál, 2013

Ostatní literatura:

AKVINSKÝ, Tomáš. *Theologické summy*. Olomouc: Kristal, 1937.

BROŽ, Jaroslav - DOSTÁLOVÁ, Růžena - DUS, Jan, A. - HAVRDA, Matyáš - KOPECKÁ, Lucie - KRATOCHVÍL, Zdeněk - PEŇÁZ, Petr - PEŇÁZOVÁ, Dagmar - POKORNÝ, Petr - VLČKOVÁ, Zuzana. *Neznámá evangelia: Novozákonní apokryfy*. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2006.

BOUMA, David. *Provokatér Klaus Berger*. 1. vydání. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2011.

CARSON, D. A. & MOO, Douglas. J. *Úvod do Nového zákona*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 2008.

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2. rozšířené vydání. Praha: Zvon, 1992.

FRÝVALDSKÝ, Pavel. *Christologie v díle Josepha Ratzingera: diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. Vedoucí diplomové práce prof. Ctirad Václav Pospíšil. [cit. 27. dubna 2014]. Dostupné na: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/14891/>>

KROLL, Gerhard. *Po stopách Ježíšových*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Jako v Nebi, tak i na zemi: Náčrt trinitární teologie*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

POSPÍŠIL, Ctirad, Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1993.

SEEWALD, Peter. *Joseph kardinál Ratzinger: Křesťanství na přelomu tisíciletí*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 8. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

TRILLING, Wolfgang. *Hledání historického Ježíše*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1993.

Seznam použitých zkratek

Srov. srovnej

str. stránka

Dokumenty II. vatikánského koncilu:

LG Lumen gentium

DV Dei Verbum

GS Gaudium et spes

OT Optatam totius

Zkratky biblických knih jsou užívány podle dodatku v: Jeruzalémské Bible, 1. české vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.